

Perhehoitajan tuki ja valvonta lastensuojelun lyhytaikaisessa perhehoidossa

Karoliina Aho

2021 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Perhehoitajan tuki ja valvonta lastensuojelun lyhytaikaisessa
perhehoidossa

Karoliina Aho
Sosionomi (Yamk)
Opinnäytetyö
Joulukuu 2021

Karoliina Aho

Perhehoidon tuki ja valvonta lastensuojelun lyhytaikaisessa perhehoidossa

Vuosi

2021

Sivumäärä

70

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kehittää Vantaan kaupungin Vastaanottoperheyksikköön lyhytaikaisten perhehoitajien tuen ja valvonnan kokonaisuus. Kehittämishankkeen tutkimuksellisenä osana tarkasteltiin Vantaan kaupungin lyhytaikaisten perhehoitajien kokemuksia ja kehittämistoiveita perhehoidon tuesta ja valvonnasta. Lyhytaikaista perhehoitoa toteutetaan erilaisten palveluntuottajaorganisaatioiden toimesta. Lait ja sopimukset ohjaavat ja velvoittavat lyhytaikaisen perhehoidon toteuttamista, mutta valtakunnallisia toimintamalleja ei ole. Kun perhehoidon tukeen ja valvontaan luodaan suunnitelmallinen sisältö, voidaan varmistaa sijoitetun lapsen hyvinvoinnin takaava laadukas perhehoito sekä tehtävässään hyvinvoivat perhehoitajat.

Opinnäytetyön tietoperusta koostuu lastensuojelun sijaishuollon, perhehoidon sekä lyhytaikaisen perhehoidon tarkastelusta yleisesti sekä kehittämistyössä mukana olevan kunnan osalta. Kiintymyssuhteen huomioiminen perhehoidossa on olennaisessa osassa perhehoitajien tukea suunniteltaessa, ja tämän vuoksi tietoperustan yksi aihealue. Tuen ja valvonnan käsitteitä on käsitelty sekä yleisesti perhehoidon, että lyhytaikaisen perhehoidon näkökulmasta.

Opinnäytetyö toteutettiin tutkimuksellisenä kehittämishankkeena Vantaan kaupungin Vastaanottoperheyksikön kanssa. Aineisto kerättiin perhehoitajilta anonyymisti kyselylomakkeella. Kyselyn aineisto luokiteltiin ja teemoiteltiin sisällön mukaan. Työelämäkumppanin kanssa kartoitettiin aineistosta nousseet kokemukset sekä kehittämiskohdat ja verrattiin niitä organisaation tarpeisiin. Yhteiskehittämisen tuloksena syntyi useamman eri teemaisen tapaamisen sekä ohjeistuksen sisältävä tuen ja valvonnan kokonaisuus. Kokonaisuuden tärkein tavoite oli lisätä perhehoitajien ja työntekijöiden tapaamisia. Näin perhehoitajan tarpeet tulevat paremmin näkyväksi ja tuen järjestäminen helpottuu sekä ennakoivasti että reaktiivisesti. Eri sisältöiset perhehoitajien tapaamiset tuottavat tietoa molempiin suuntiin ja täten palvelevat sijoitettua lasta, tämän perhettä sekä perhehoitajia ja viranomaisia. Kokonaisuuden sisällöllä voidaan varmistaa myös perhehoidon turvallisuus sekä aktiivinen perhehoidon valvonnan toteutuminen. Tuen ja valvonnan kokonaisuus on sovellettavissa myös muiden lyhytaikaista perhehoitoa toteuttavien organisaatioiden toimintamalleihin sopivaksi.

Asiasanat: lastensuojelu, vastaanottoperhe, lyhytaikainen perhehoito, tuki, valvonta

Karoliina Aho

Support and Supervision of Short-term Foster Family Care in Child Welfare

Year 2021

Pages

70

This thesis aims to develop a support and supervision concept for short-term foster parents in the foster family unit in the City of Vantaa. The research part of this development initiative inspects experiences and wishes for development of short-term foster parents regarding their support and supervision. Short-term family care is carried out through different service-providing organisations. This is regulated by laws and contracts, but there is a lack of a nationwide operating model. By introducing an organised support and supervision model, the City of Vantaa can improve the well-being of children in foster care and the well-being at work for foster parents. For this reason, the overall quality of foster care can be enhanced.

The theoretical framework of this thesis consists of an analysis of child welfare foster care, foster families and short-term foster care in the municipality involved in the initiative. Respecting social attachment is an essential aspect in planning the support for foster parents, and therefore forms one area of the theoretical framework. The concepts of support and supervision are researched from the perspective of general family care, and short-term family care.

This thesis was carried out as a research and development process, in partnership with the foster family unit of the City of Vantaa. The research material was gathered with a survey anonymously from foster parents. Then, categories and themes were identified from the material. With the assistance of a work-life partner, these experiences in the material were mapped in relation to the needs of the partner organisation. A concept containing variously themed meetings and instructions for support and supervision was developed as a result. A key target of this concept is to increase the number of meetings between foster parents and child welfare professionals. This results in better recognition of needs of foster parents and organising support gets easier both predictively and reactively. The meetings are executed to facilitate flow of information from one end to another and therefore they serve the children in foster care, their families, foster parents, child welfare professionals, and authorities. Additionally, the concept enables ensuring the safety of foster care and carrying out active supervision of foster care. This concept is also applicable for other instances carrying out short-term foster care.

Keywords: child welfare, reception family, short-term family foster care, quality, supervision

Sisälllys

1	Johdanto	6
2	Tietoperusta.....	7
2.1	Lastensuojelu ja sijaishuolto.....	7
2.2	Lastensuojelun perhehoito	8
2.3	Lastensuojelun lyhytaikainen perhehoito.....	11
2.3.1	Lyhytaikainen perhehoito Vantaalla	12
2.3.2	Sijoitusprosessi lyhytaikaiseen perhehoitoon	13
2.3.3	Sosiaaliohjaajan työ Vantaan vastaanottoperhetoiminnassa	14
2.4	Kiintymyssuhteen huomioiminen lyhytaikaisessa perhehoidossa	15
2.5	Perhehoitajan tuki ja valvonta lyhytaikaisessa perhehoidossa	17
2.5.1	Perhehoidon tuki	19
2.5.2	Perhehoidon valvonta	22
3	Opinnäytetyön toteutus	27
3.1	Opinnäytetyön tavoitteet ja tutkimustehtävät	28
3.2	Opinnäytetyön eettiset periaatteet	29
3.3	Aineiston keruu.....	30
3.4	Aineiston analyysi	31
4	Tulokset	31
4.1	Perhehoitajien kokemus tuen toteutumisesta ja kehittämistoiveet	31
4.2	Perhehoitajien kokemus valvonnan toteutumisesta ja kehittämistoiveet	34
4.3	Yhteenveto	37
5	Lyhytaikaisen perhehoidon tuen ja valvonnan kokonaisuus.....	38
6	Pohdinta.....	42
	Lähteet	46
	Taulukot	52
	Liitteet.....	53

1 Johdanto

Lastensuojelun perhehoitoa on kehitetty Suomessa laajasti koko 2000-luvun ajan. Lastensuojelun osaamisen ja laadun kehittäminen on nähty tärkeänä ja välttämättömänä jatkuvasti kasvavien asiakasmäärien, perheiden moninaistuvien ongelmien sekä muuttuvien toimintojen äärellä. Lastensuojelulakiin (316/2011) §50 lisätyn perhehoidon ensisijaisuuden myötä perhehoitoon sijoitetaan jo suurin osa sijoitustarpeessa olevista lapsista ja nuorista. Sijaishuollon valvontaan on kiinnitetty viime aikoina erityistä huomiota. Lastensuojelun laatusuosituksessa (2019) kehoitetaan kaikkia kuntia kehittämään omalle alueelleen valvonnan mallin. On todettu, että perhehoitajan saama tuki ja sen suunnitelmallisuus helpottaa myös perhehoidon valvontaa sekä laadukkuutta.

Valtakunnallisella tasolla kohdennetusti lyhytaikaisen perhehoidon tuen ja valvonnan sisältöön ei ole olemassa suuntaviivoja tarkempia sisällöllisiä toimintaohjeita tai -malleja. Erilaisissa perhehoidon yhteistyötapaamisissa valtakunnallisiin toimintaohjeisiin on ollut kuitenkin kysyntää viime aikoina, jotta lyhytaikainenkin perhehoito olisi saman sisältöistä ja tasalaatuista paikkakunnasta tai järjestäjätahosta huolimatta. Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on kehittää lyhytaikaisen perhehoidon tukea ja valvontaa kehittämishankkeen muodossa yhteistyössä työelämäkumppanin Vantaan kaupungin vastaanottoperheyksikön ja perhehoitajien kanssa.

Lyhytaikaisen perhehoidon laajennuttua viime vuosikymmenen aikana ja juurruttua merkittäväksi toiminnan muodoksi lastensuojelun saralla, on kyseistä toimintaa myös jatkuvasti kehitettävä monimuotoisemmaksi. Perhehoidon tuki ja valvonta on yksi merkittävä osa näiden asioiden kehittämisessä. Opinnäytetyön tekijä työskentelee työelämäkumppanin organisaatiossa ja omaa pitkän kokemuksen lyhytaikaisen perhehoidon parissa työskentelystä. Toimintaympäristön sekä perhehoitajien tuttuus antaa erityisen aseman nähdä kehitystarpeita sekä ymmärtää perhehoitajien tarpeita.

Lyhytaikaista perhehoitoa toteutetaan sekä kunnissa omana toimintana, että yksityisten palveluntuottajien toimesta. Jokaisella palveluntuottajalla on lyhytaikaiseen perhehoitoon omanlaisensa toteuttamistapa ja organisaatio, joka luo puitteet myös perhehoitajien tuen ja valvonnan toteuttamiseen. Yhtenäisiä valtakunnallisia tuen ja valvonnan sisältöjä ja ohjeita voi täten olla haasteellista luoda. Lait ja sopimukset ohjaavat ja velvoittavat tiettyihin raameihin, mutta sisällöllisesti jokaisen toimijan on itse luotava toimintamallinsa. Perhehoidon valvonta on osa kuntien sijaishuollon omavalvontaa.

Vantaalla suunnitelmallista ja perhehoitajien tarpeisiin räätälöitävissä olevaa selkeää tuen ja valvonnan kokonaisuutta ei vielä ole ollut. Lyhytaikaisten perhehoitajien tukea ja etenkin

valvontaa on enemmänkin toteutettu tarpeen mukaan reaktiivisesti, joka voi koitua ongelmatilanteissa haasteelliseksi. Kun perhehoitajien tukeen ja valvontaan luodaan systemaattinen sisältö, se varmistaa laadukkuuden ja tekee lapsen hyvinvoinnin takaavan perhehoidon toteuttamisen sekä työntekijöille että perhehoitajille turvalliseksi, helpommaksi ja läpinäkyväksi. (Lastensuojelulaki 1380/2010, 79§; Lastensuojelulaki 316/2011, §50; Perhehoitolaki 263/2015, 15§, 22§; Malja, Puustinen-Korhonen, Petrelius & Eriksson 2019.)

2 Tietoperusta

Opinnäytetyön tietoperusta sisältää kuvausta lastensuojelun sijaishuollosta ja perhehoidosta sekä sen muotona lyhytaikaisesta perhehoidosta. Perhehoidon tuen ja valvonnan käsitteitä ja tarpeellisuutta on käsitelty lähinnä lyhytaikaisen perhehoidon näkökulmasta. Perhehoito perustuu tiiviisti kiintymyssuhteisiin, sekä niiden tukemiseen ja vahvistamiseen myös lyhytaikaisessa perhehoidossa. Perhehoitajan tukeminen sijoitetun lapsen kiintymyssuhteiden tukemisessa ja rakentamisessa on yksi perhehoitajan kanssa työskentelevien ammattihenkilöiden tehtävistä tärkeimpiä. Aiempia tutkimuksia aiheesta on käsitelty osana tietoperustaa.

2.1 Lastensuojelu ja sijaishuolto

Palvelujärjestelmä lastensuojelussa on laaja kokonaisuus, ja sen jokaisen osa-alueen tehtävänä on olla lapsen kehityksen ja kasvun edistäjänä ja tukijana. Tämän lasten ja perheiden kannalta tärkeän palvelujärjestelmän kuuluu toimia ennakkoidusti ja suunnitelmallisesti. Lastensuojelun palvelujärjestelmää ja sen osa-alueita tulee tavoitteellisesti ohjata, johtaa ja kehittää yhteistyössä asiakkaana olevan lapsen ja perheen kanssa toimivien, heidän hyvinvointiinsa kytköksissä olevien tahojen kanssa. Perheen saamat palvelut ja tuki on toteutettava sillä tavoin, että asiakkaana olevat lapsi sekä hänen perheensä hyötyvät niistä mahdollisimman paljon.

Lastensuojelulain (417/2007) mukaan lastensuojelun tehtävä on edistää lapsen suotuisaa kehitystä ja hyvinvointia. Näin ollen kaikkia lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä on lastensuojelun palvelujärjestelmän toimesta tuettava lapsen huolenpidossa ja kasvatuksessa. Lastensuojelua toteutettaessa on aina otettava ensisijaisesti huomioon lapsen etu, joka määräytyy hänen silloisen elämäntilanteensa sekä ikänsä ja kehitystasonsa kautta. (Lastensuojelulaki 417/2007, 4§; Rätty 2019, 2, 12; THL 2020a.)

Lastensuojelulaki (417/2007) velvoittaa jokaista kuntaa huolehtimaan siitä, että lastensuojelu järjestetään kunnassa sisällöltään ja laajuudeltaan tarpeita vastaavaksi. Lastensuojelua on kaikkina vuorokauden aikoina järjestettävä lapsi- ja perhekohtaisesti tarvittavassa laajuudessa. Lastensuojelun laadun on taattava lastensuojelun tarpeessa oleville perheille, lapsille

ja nuorille heidän tarpeisiinsa vastaava apu ja tuki. (Lastensuojelulaki 417/2007, 11§; Rätty 2019, 49)

Jos lasta ja perhettä ei kyetä riittävästi auttamaan muiden ehkäisevien tukitoimien avulla, on lapsella oikeus sijoitukseen, huostaanottoon ja sijaishuoltoon. Lapsen sijoittaminen voidaan tehdä vain, kun sen edellytykset toteutuvat lain mukaisesti. Lapsen sijaishuolto tarkoittaa lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella avohuollon-, kiireellisen avohuollon-, tai kiireellisen sijoituksen päätöksellä sekä huostaanoton tai Lastensuojelulain 83 §:ssä tarkoitetun väliaikais määräyksen päätöksellä. Sijaishuoltoa järjestetään myös adoption harkinta-ajalle. Lapsen sijaishuoltoa järjestetään lastensuojelulain (88/2010) 49§ mukaisesti lapsen tarpeiden mukaan perhehoitona läheisverkostoon tai vastaanotto-/sijaisperheeseen, laitoshoidon tai muulla lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla. Lapsen sijoittava kunta vastaa siitä, että sijaishuoltopaikka vastaa lapsen tarpeita. (Lastensuojelun käsikirja 2020b; Lastensuojelulaki 88/2010, 49§, 83§.)

2.2 Lastensuojelun perhehoito

Perhehoito on yksi lastensuojelun sijaishuollon yleisimmistä muodoista etenkin Pohjoismaissa ja Iso-Britanniassa. Suomessa perhehoito on asetettu Lastensuojelulain (316/2011) 50§:ssä vuoden 2012 alusta lähtien laitoshoidon nähdessä ensisijaiseksi lasten sijaishuollon muodoksi. Lastensuojelulain mukaan lapsen sijaishuolto laitoshuollossa voidaan toteuttaa vain, jos sitä ei ole mahdollista järjestää hänen tarpeiden ja etunsa mukaisesti muiden tukitoimien tai perhehoidon avulla. Lastensuojelun perhehoito itsessään tarkoittaa lapsen hoidon ja huolenpidon järjestämistä hänen oman kotinsa ulkopuolella yksityiskodissa, lyhyt- tai pitkäaikaisten perhehoitajien vastuulla. (Hakkarainen, Kuukkanen, Leinonen & Sipilä 2016, 6-7; Lastensuojelulaki 316/2011, 50§.)

Lastensuojelulain (316/2011) 50§:n mukaan sijaishuoltopaikan valinnassa tulee kiinnittää erityisesti huomiota sijoituspäätöksen perusteisiin sekä lapsen tarpeisiin. Lapsen sisarusuhteet sekä muiden läheisten ihmissuhteiden ylläpitäminen, lapsen kielellinen, kulttuurinen ja uskonnollinen tausta tulee ottaa mahdollisuuksien mukaan huomioon sijaishuoltopaikkaa valitessa. Ennen sijoituspäätöksen tekemistä tulee mahdollisimman kattavasti myös selvittää lapsen tukitoimien tarve ja niiden saatavuus myös sijaishuoltopaikassa. (Araneva 2018, 5, 135-137; Lastensuojelulaki 316/2011, 50§.)

Sijoitus ei vielä itsessään turvaa ja varmista lapsen etua. Tärkeimmäksi nousee se, minkälaisessa paikassa lapsi sijoitettuna ollessaan asuu ja millaista huolenpitoa sekä hoitoa hän saa. Kyse ei ole laitosten tai perhehoitopaikkojen vertailusta, vaan siitä minkälainen sijaishuoltopaikka on ja miten se sopii juuri kyseiselle lapselle. Laitokset ja perhehoitopaikat eroavat toisistaan suurimmilta osin sen suhteen, miten kodinomainen ja lapsi-vanhempisuhteeseen

perustuva suhderakenne sijaishuoltopaikassa toteutuu tai kuinka laitospaikka ja henkilökunta-asiakassuhdemaista asuminen ja lapsen hoito ovat. (Bardy 2009, 73.)

Perhehoitoa ja sen toimintaa ohjaa Perhehoitolaki (263/2015). Ydinajatuksena lastensuojelun perhehoidossa on, että lapselle tarjotaan sijoituksen ajalle asuinympäristöksi koti laitoksen sijasta sekä perheen vanhempi tai vanhemmat kokoaikaisiksi hoitajiksi laitoksen vaihtuvien työntekijöiden sijaan. Perhehoito kattaa sinne sijoitetun henkilön hoidon, kasvatuksen sekä muun ympärivuorokautisen huolenpidon järjestämisen perhehoitajan omassa kodissa. Lähtökohtana perhehoidolle on taata sijoitetulle lapselle mahdollisimman perheenomainen kasvuympäristö ja tilanteeseen nähden pysyvät ihmissuhteet, joilla pyritään edistämään hänen perusturvallisuuttaan ja kehitystään. Perhehoito on luonnollinen ja yksilöllinen tapa järjestää sijaishuoltoa kodin ulkopuolista hoitoa tarvitseville lapsille ja nuorille. Perhehoidolla sijoitetun lapsen perusturvallisuutta ja sosiaalista kehitystä voidaan edistää. Se antaa myös lapselle mahdollisuuden normaaleihin arjen toimintoihin, päivärytmiin ja askareisiin.

Perhehoitoa voidaan tarjota lyhytaikaisesti sijoitetulle lapselle hänen ja perheen tilanteen arvioinnin ja mahdollisesti pidempiaikaisen sijoituspaikan kartoittamisen ajaksi tai pitkäaikaisesti lapsen huostaanoton ajaksi. Lastensuojelun perhehoitoa on myös lomituspäivä perheessä toimiminen toiselle perhehoitajalle, tukiperheessä toimiminen ja perhehoidon toteuttaminen siten, että perhehoitoon sijoitetaan esimerkiksi lapsi ja vanhempi yhdessä vanhemmuuden tarpeiden arvioimiseksi. Perhehoitajaksi kutsutaan henkilöä, perheen vanhempaa tai vanhempia, jotka hoitavat omassa kodissaan sijoitettuja henkilöitä. (Ketola 2008, 20-22.)

Pro gradu -tutkielmassa "Sijaisvanhemmuus tunteina ja tarinoina" Satu Sariola on tutkinut pitkäaikaisten perhehoitajien arkea heidän omien tarinoiden kautta. Sariola tulee siihen tulokseen, että perhehoitajien arki jakautuu ristiriitaisesti. Arjessa on läsnä yhtä aikaa tavallisuutta ja iloa sekä sijoitetun lapsen oirehdintaan sekä häneen liittyvän laajan verkoston aiheuttamaa painetta. Nämä kaikki yhdessä voivat vaikeuttaa perhehoitajan jaksamista. Sariolan mukaan tutkielmaan osallistuneiden tarinakertoja sijaisperheiden arkeen tukevat arjen toimijuus, vertaistuki, sekä toimiva yhteistyö sekä lapsen lähipiiriin että viranomaisverkoston kanssa. (Sariola 2014.)

Yhteiskunnalle perhehoito on edullisin kodin ulkopuolisista sijaishuollon hoitomuodoista. Kuusikkokuntien (kuusi Suomen väkiluvultaan suurinta kaupunkia) vertailussa sijaishuollon kokonaiskustannukset vuonna 2018 olivat lähes 292,5 miljoonaa euroa. Perhehoidon hoitovuorokauden kustannukset Kuusikkokunnissa olivat 101 euroa, kun taas laitoshoidon vuorokausihinta oli 311 euroa kunnan omissa laitoksissa toteutettuina. Ostopalveluna tuotettu laitoshoidon on yleisesti vuorokausihinnaltaan kunnan omia laitoksia hintavampaa. Toimeksiantoon perustuvan perhehoidon kustannukset vuonna 2018 olivat 28,2% kaikista sijoitusten kokonaiskustannuksista. Kuntaliiton tekemän selvityksen mukaan vuonna 2017 perhehoidossa hoidettiin lähes

neljäkymmentä prosenttia kaikista kodin ulkopuolelle sijoitetuista lapsista. (Forsell 2019, 41-42; Mehtonen 2018, 4.)

Perhehoitajaksi voi Perhehoitolain (6§) mukaan ryhtyä henkilö, joka koulutuksensa tai henkilökohtaisten ominaisuuksiensa perusteella on sopiva tarjoamaan perhehoitoa. Perhehoitoa voidaan järjestää myös ammatilliselta pohjalta. Tällöin perhehoitajalta edellytetään soveltuva koulutusta ja riittävää kokemusta hoito- ja kasvatustehtävistä. Perhehoitajaksi tahtovan henkilökohtaisia ominaisuuksia tehtävään arvioidaan ensin sosiaaliviranomaisten kanssa käytävissä keskusteluissa sekä laajemmin perhehoitajilta vaadittavassa PRIDE-valmennuksessa. Perhehoitajaksi aikova arvioi myös itse omia kykyjään toimia perhehoitajana valmennuksen aikana valmennuksen periaatteiden mukaisesti. (Ketola 2008, 21; Perhehoitolaki 263/2015.)

Suomessa valmennuskursseja lastensuojelun perhehoitajille järjestävät kunnat, alueelliset sijaishuollon tai perhehoidon yksiköt, järjestöt sekä yksityiset perhehoitopalvelujen tuottajat. Perhehoitajien valmennusta kutsutaan PRIDE-valmennukseksi. PRIDE-valmennus on ryhmämuotoinen sijais- ja adoptioperheiden valmennusohjelma. PRIDE-valmennuksessa kouluttajana toimii yleensä Pesäpuu ry:n PRIDE-kouluttajakoulutuksen saanut sosiaalityöntekijä kouluttajaparinaan sijaisvanhempana toimiva kokemusasiantuntijakouluttaja. Joillakin perhehoitoa toteuttavilla kunnilla tai palveluntuottajilla on käytössä oma PRIDE-valmennuskonseptinsa.

PRIDE-valmennuksen tarkoituksena on antaa riittävästi tietoa lyhyt- ja pitkäaikaisesta sijaisvanhemmuudesta. Kattavan tiedon saamisen kautta valmennukseen osallistuva voi tehdä tietoisempia päätöksiä sekä käydä henkilökohtaisen prosessin perhehoitajan tehtävään valmistautumisessaan. Samalla myös valmentajilla on mahdollisuus arvioida valmennettavien kyvykkyyttä perhehoitajaksi ryhtymiseen. Näin taataan jokaiselle vastaanotto-, sijais- tai adoptioperhettä tarvitsevalle lapselle mahdollisuus päästä hyvin valmentautuneeseen perheeseen ja saada yksilöllisiä tarpeita vastaavaa hoitoa ja huolenpitoa. (THL 2020c.)

Cooleyn ja Petren (2011) tekemän tutkimuksen suositukset perhehoidon valmennuksen kehittämiseksi on nähtävissä lähes suoraan nykyisen PRIDE-valmennuksen sisällössä. Cooley ja Petren ovat arvioineet tutkimuksessaan sijaisvanhempien valmentavan MAPP ja PRIDE-valmennuksen riittävyttä. Cooley ja Petren toteavat, että molemmat valmennukset on suunniteltu kartoittamaan ja poimimaan perhehoitajaksi soveltuvat ja potentiaaliset henkilöt. Molempien valmennusten puute kuitenkin voi olla siinä, että ne auttavat mahdollisia sijaisvanhempia arvioimaan onko heistä sijaisvanhemmiksi, mutta eivät niinkään valmenna heitä tiedollisesti ja taidollisesti auttamaan ja tukemaan sijoitettuja lapsia.

Tutkijat suosittivat tutkimuksen tehtyä valmennusohjelman pohjaksi useiden eri tutkimusten pohjalta rakennettuja sijaisvanhemmuuden osa-alueita, joita ovat:

- "Turvallisen ympäristön luominen sijoitetulle lapselle
- Huolenpidon ja hoivan tarjoaminen
- Lapsen koulumenestyksen tukeminen
- Lapsen fyysisten ja mielenterveydellisten tarpeiden kohtaaminen
- Lapsen sosiaalisen- ja tunne-elämän kehityksen tukeminen
- Lapsen kulttuuristen tarpeiden huomioiminen
- Lapsen elämän pysyvyyden ja jatkuvuuden tukeminen
- Sijoitetun lapsen perheen ristiriitojen ja menetysten käsitteleminen
- Sijaisvanhempana kasvaminen
- Pohdinta miten sijaisvanhemmuus vaikuttaa omaan ja perheen hyvinvointiin
- Lapsen ja hänen perheensä välisten suhteiden tukeminen
- Asiantuntijatiimin jäsenenä työskentely." (Cooley & Petren 2011, 1968-1974.)

2.3 Lastensuojelun lyhytaikainen perhehoito

Lastensuojelun lyhytaikainen perhehoito on nimensä mukaisesti tilapäistä lapsen hoidon, kasvatuksen ja huolenpidon ympärivuorokautista turvaamista perhehoitajan yksityiskodissa. Lyhytaikaista perhehoitoa järjestävät kunnat ja kuntayhtymät omana toimintanaan sekä yksityiset palveluntuottajat ostopalveluna kunnille. Suomessa joidenkin palveluntuottajien toiminnassa lyhytaikaisesti sijoitettu lapsi voi jäädä myös pitkäaikaiseen sijoitukseen samojen perhehoitajien huostaan. Useassa kunnassa tämä kuitenkin ei ole toimintaperiaatteena muutoin, kuin poikkeustilanteissa. (Maula & Vaattovaara 2013, 9-10.)

Lastensuojelun lyhytaikainen perhehoito on perhehoidon muotona melko tuore, ja kehittynyt sekä etsinyt muotoaan vuodesta 2012 alkaen jatkaen edelleenkin kehitystään. Pekkarisen Lastensuojelun tieto ja tutkimus -teoksessa, joka on todettu hyvin kattavaksi teokseksi, ei lyhytaikaisen perhehoidon tutkimustiedolle vielä vuonna 2011 ole mainittu edes tarvetta. Samana vuonna muutetussa Lastensuojelulaisissa (316/2011) perhehoito kuitenkin jo määriteltiin ensisijaiseksi sijaishuollon muodoksi. (Lastensuojelulaki 316/2011 50§; Pekkarinen 2011, 60 - 61).

Lyhytaikaista perhehoitoa käytetään ensisijaisesti lastensuojelun avohuollollisena toimenpiteenä. Lyhytaikaiseen perhehoitoon sijoittamisen aikana on tarkoitus selvittää lapsen ja hänen perheensä tuen tai lapsen huostaanoton tarve. Lyhytaikaisesta perhehoidosta käytetään eri toimijoiden keskuudessa eri nimityksiä. Yleisimpiä nimityksiä lyhytaikaisen perhehoidon lisäksi ovat kriisiperhe, päivystysperhe tai vastaanotto-perhe, kuten Vantaalla. Tämän opinäytetyön yhteydessä käytetään suurimmalta osin lyhytaikaisen perhehoidon nimitystä.

Lastensuojelun lyhytaikaiseen perhehoitoon voidaan sijoittaa kaiken ikäisiä lapsia ja nuoria avohuollon tukitoimi- tai kiireellisen sijoituksen päätöksillä. Lyhytaikaisen perhehoidon perhehoitajilla on toimeksiantosopimus sen kunnan kanssa, joka heille lapsia sijoittaa tai kunnille ostopalveluna perhehoitoa tarjoavan tahon kanssa. Lyhytaikaiseen perhehoitoon tapahtuvissa

lasten sijoituksissa voi olla kyse muutamasta päivästä jopa vuoteen kestävästä jaksosta. Pääasiassa sijoitusjaksot kuitenkin ovat kestoaltaan joitakin kuukausia. Lyhytaikaisen sijoituksen aikana yhteistyö perhehoitajien, lapsen biologisten vanhempien ja lastensuojelun työntekijöiden kesken on tiivistä. Useilla lyhytaikaisessa perhehoidossa mukana olevilla perhehoitajilla on valmiudet ottaa sijoitukseen lapsia ja nuoria ympäri vuorokauden. Lyhytaikaista perhehoitoa tarjoavilta perheiltä edellytetään päätoimisesti toisen vanhemman kotona oloa. (Lastensuojelulaki 316/2011; Perhehoitolaki 263/2015; Perhehoitoliitto 2020a.)

Lyhytaikaiseen perhehoitoon lapsen saapuminen tapahtuu usein lyhyellä varoitusajalla. Lapsesta voi toisinaan olla saatavilla sijoitustilanteessa vain vähän esitietoja. Lyhytaikaiset perhehoitajat tarvitsevat lasta vastaanottaessaan erityisosaamista lapsen tilanteen vakauttamiseen ja kriisissä tukemiseen. Sijoitus tuntemattomaan paikkaan ja uusien ihmisten hoitoon on aina lapselle kriisi. Lyhytaikaisilla perhehoitajilla on oltava myös valmiudet kohdata kriisissä olevia biologisia vanhempia. Lähtökohtana lyhytaikaisissa sijoituksissa on, että lapsi voisi palata takaisin oman vanhempansa huostaan. Osa sijoituksista kuitenkin johtaa huostaanottoon ja lapsi saatellaan lyhytaikaisesta perheestä pitkäaikaiseen sijaishuoltopaikkaan. Lyhytaikaisen sijoituksen kaikki vaiheet vaativat koko perhehoitoperheeltä kykyä kohdata ja käsitellä monenlaisia tunteita sijoitetun lapsen rinnalla. (Maula & Vaattovaara 2013, 9.)

Lyhytaikaisilta perhehoitajilta edellytetään lapsen tilanteen arviointiin osallistumista. Havainnointi sisältää sekä lapsen arjen havainnointia, että lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen havainnointia yhteydenpidon kautta. Myös lapsen ja tämän lähipiirin yhteydenpidon mahdollistaminen ja tukeminen on tärkeä osa perhehoitajan tehtävää. Havaintojen dokumentointi ja tiedon välittäminen lastensuojelun työntekijöille on osa lyhytaikaisen perhehoitajan tehtävää. Perhehoitajien tekemä lapsen arjen havainnointi on yksi tärkeimmistä osa-alueista sijoitetun lapsen tilanteen ja tarpeiden arviointia tehdessä. (Maula & Vaattovaara 2013, 9.)

2.3.1 Lyhytaikainen perhehoito Vantaalla

Vantaalla lyhytaikaista perhehoitoa järjestetään kaupungin omana toimintana. Lyhytaikaisen perhehoidon yksikkö eli Vastaanottoperheyksikkö on osa Vantaan lasten ja nuorten vastaanottotoiminnan yksikköä. Lasten ja nuorten vastaanottotoiminta kuuluu Vantaan kaupungin Perhe- ja sosiaalipalvelujen Lapsiperheiden sosiaalityöhön ja lastensuojeluun. Lasten ja nuorten vastaanottotoimintaan kuuluu kaksi fyysisesti erillään olevaa toimintayksikköä, joissa toimii vastaanotto-perhehoitoa, nuorten vastaanotto-osastot sekä alle 12-vuotiaiden vastaanotto-osastot.

Lastensuojelun vastaanottotoiminnan tehtävänä on selvittää ja arvioida lastensuojelun tarpeessa olevan lapsen tai nuoren sekä hänen perheensä elämäntilannetta. Vastaanottotoiminta vastaa sijoituksen aikana lapsen hoidosta, kasvun ja kehityksen tukemisesta sekä huolehtii tarvittaessa erityishoidon ja kuntoutuksen järjestymisestä ja toteutumisesta. Lasten ja

nuorten vastaanottotoiminnan kaikissa yksiköissä työskennellään yhdessä, lapsen, vanhempien, perheen verkostojen ja viranomaisverkoston kanssa. Lapsen ja nuoren sijoituksen aikana arvioidaan lapsen tai nuoren sijoitukseen johtanutta tilannetta, vanhempien hoito- ja kasvatuskäytäntöä sekä vanhempien edellytyksiä ja voimavaroja turvata lapsen edun mukainen huolenpito. Vastaanottotoiminnan perustehtävänä on tehdä arvio lapsen tai nuoren asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle siitä, missä lapsen turvallinen ja tarpeiden mukainen hoito ja huolto tulisi tapahtua. Toisena keskeisenä vastaanottotoiminnan tehtävänä on tehdä lapsen ja hänen läheistensä kanssa mahdollisesti tarvittavaa kriisityötä lapsen sijoitukseen ja siihen johtaneisiin asioihin liittyen. (Hiltunen 2019; THL 2020a; Vantaan kaupunki 2021a.)

Vantaan kaupungin vastaanottoperheyksikössä on vaihtelevasti 20-25 lyhytaikaista perhehoitoa tarjoavaa perhettä. Perheissä on tilaa yhteensä noin neljällekymmenelle lastensuojelullisiin perusteisiin sijoitetulle 0-17 -vuotiaalle lapselle ja nuorelle. Perheet sijaitsevat Uudenmaan alueella. Vantaan vastaanottoperheyksikössä työskentelee yksikön vastaava ohjaaja, kuusi sosiaaliohjaajaa, jotka vastaavat vastaanottoperheisiin sijoitettujen lasten tilanteen selvittelystä sekä lapsen ja vanhemman tapaamisista ja arvioinnista. Kaksi sosiaaliohjaajaa vastaa sijoitetun lapsen biologisten vanhempien tuesta ja vanhempien tilanteen selvittelytyöstä. Yksi sosiaaliohjaajista toimii vastaanottoperheiden sosiaaliohjaajana, ja vastaa vastaanottoperheiden perhehoitajana toimimiseen liittyvästä tuesta ja valvonnasta. (Vantaan kaupunki 2021a.)

2.3.2 Sijoitusprosessi lyhytaikaiseen perhehoitoon

Lapsen sijoitustarpeen- ja paikan määrittelee ja sijoituspäätöksen tekee lapsen vastuusosiaalityöntekijä tai päivystävä viranomainen. Vantaalla päivystäviä viranomaisia ovat virka-aikana Lastensuojelun virka-aikainen päivystys sekä virka-ajan ulkopuolella Sosiaali- ja kriisipäivystys. Lapsen sijoituksesta tulee olla aina lastensuojelulain mukainen sijoituspäätös. Lyhytaikaiseen perhehoitoon lapsi voidaan sijoittaa kiireellisen sijoituksen (38§), kiireellisen avohuollon tukitoimi- (37b§) tai avohuollon tukitoimisijoituksen (37§) päätöksellä. Lapsi voidaan sijoittaa lyhytaikaiseen perhehoitoon myös adoption harkinta-ajaksi.

Sijoituspäätöstä tekevä sosiaalityöntekijä ottaa virka-aikana yhteyttä vastaanottoperheyksikön päivystäjään, joka kartoittaa saatavilla olevien tietojen perusteella kyseiselle lapselle sopivan vapaan vastaanottoperheen. Virka-ajan ulkopuolella vastaanottotoiminnan päivystävä osasto koordinoi lapsen sijoituksen päivystävään vastaanottoperheeseen. Perhehoitaja hakee yleensä sijoitukseen tulevan lapsen joko lastensuojelun toimipisteestä tai lapsen kotoa, jossa sosiaalityöntekijä on paikalla. Toisinaan sijoittava taho voi myös viedä lapsen suoraan vastaanottoperheeseen. Mahdollisuuksien mukaan pyritään siihen, että lapsen vanhemmat olisivat mukana sijoitustilanteessa, mutta he eivät sijoitustilanteessa lähde vastaanottoperheen kotiin. Lyhytaikaisen perhehoitajan tehtävänä on sijoituksen alusta saakka huolehtia

sijoitetun lapsen hoidosta ja huolenpidosta sijoituksen päättymiseen saakka. (Hiltunen 2019; Lastensuojelulaki 88/2010; Lastensuojelulaki 1302/2014; Vantaan kaupunki 2021.)

2.3.3 Sosiaaliohjaajan työ Vantaan vastaanottoperhetoiminnassa

Kaikkien lyhytaikaista perhehoitoa järjestävien palveluntuottajien on Uudenmaan kuntien kilpailutussopimuksessa (2018) määritelty olevan vastuussa lapsen ja perheen arviointityön toteuttamisesta niin kuin lapsen asiakassuunnitelmassa on määritetty. Palvelussa on toteutettava lapsen osallisuus sekä itsemääräämisoikeus. Palveluntuottajan on puitesopimuksen mukaan säännöllisten tuki- ja valvontakäyntien lisäksi pidettävä vähintään viikoittain yhteyttä perhehoitajaan. (Uusimaa-kunnat 2018.)

Jokaiselle Vantaan kaupungin vastaanottoperheeseen sijoitetulle lapselle osoitetaan heti sijoituksen alettua vastaanottoperhetoiminnasta oma sosiaaliohjaaja. Lapsen sosiaaliohjaaja tekee selvitystyötä lapsen ja hänen perheensä kokonaistilanteesta. Sosiaaliohjaajan työ tapahtuu yhteistyössä lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän, muiden lapsen arkeen liittyvien tahojen kanssa sekä vanhemmuustyötä tekevän sosiaaliohjaajan työparina. Lapsen oma sosiaaliohjaaja osallistuu neuvotteluihin sekä muihin lasta koskeviin tapaamisiin, järjestee perheen tapaamiset ja toimii tapaamisen arvioijana sekä tukijana. Sosiaaliohjaaja pyrkii muodostamaan kokonaiskäsityksen sijoitetun lapsen voinnista ja perheoloista sekä heidän tuen tarpeistaan. Lapsen oma sosiaaliohjaaja työskentelee sekä lapsen, tämän vastaanottoperheen, että biologisten vanhempien kanssa. Vastaanottoperhettä sosiaaliohjaaja tukee muun muassa säännöllisellä yhteydenpidolla ja tapaamisilla sijoitettuun lapseen liittyvissä asioissa jokaisen lapsen yksilöllisiä tarpeita vastaten. Sosiaaliohjaaja myös tukee vastaanottoperheen ja biologisten vanhempien välistä yhteydenpitoa.

Vanhemmuustyötä tekevä sosiaaliohjaaja pyrkii tukemaan lapsen biologisia vanhempia sijoitukseen liittyvässä tai siihen johtaneen tilanteen tuomassa kriisissä. Vanhemmuustyön sosiaaliohjaajan pyrkivät myös ohjaamaan ja tukemaan biologisia vanhempia vanhemmuudessa vastaanottoperhesijoituksen aikana sekä mahdollisen jatkosijoitusprosessin alkaessa. Vanhemmuustyötä tekevät sosiaaliohjaajat haastattelevat ja tapaavat lapsen biologisia vanhempia ja läheisiä sijoituksen aikana yleensä ilman lapsen läsnäoloa. (Karvinen 2020.)

Vastaanottoperheyksikössä käytettävät työmenetelmät pohjautuvat vastaanottotoiminnan vastaanotto-osastoilla ja yleisesti perhetyössä käytettäviin menetelmiin. Menetelminä käytetään muun muassa vanhemman- ja lapsen haastatteluita, lapsen havainnointia perheessä sekä lapsen ja vanhemman vuorovaikutuksen havainnointia tapaamisilla. Arviointimenetelmiä ovat myös vanhemman kanssa käytävät keskustelut sekä läheisverkoston kartoitus ja haastattelut. Arviointityöskentelyn taustateorianaa vastaanottoperheyksikössä käytetään Vantaan kaupungin yhteistä arviointimallia, jonka viitekehystenä vaikuttaa BBIC (Barnets behov i centrum) arviointimalli. (Karvinen 2020; Holmberg 2019).

Vastaanottoperhesijoituksen arviointi- ja selvittelyprosessi pitää sisällään myös lapsen terveydentilan kokonaisvaltaisen kartoittamisen. Sijoituksen aikana lapsi käy sijoitetun lapsen tulo-tarkastuksessa Vantaan kaupungin lastenlääkärin vastaanotolla. Olemassa olevat hoitokontaktit selvitetään, niiden jatkuvuus turvataan ja tarvittaessa lapsi saa lähetteen jatkohoitoon tai -tutkimuksiin. Sosiaaliohjaajalla on mahdollisuus konsultoida lastenlääkärää koko sijoituksen ajan. Joissakin tapauksissa vastaanottotoiminnan oma psykologi tapaa ja tukee lasta ja vanhempia tai vastaanottoperhettä. (Karvinen 2020.)

Vastaanottoperheiden sosiaaliohjaajan työnkuvaan Vantaalla kuuluu perhehoitajana toimimiseen liittyvän tuen järjestäminen. Tämä tuki sisältää muun muassa perhehoitolain velvoittavan työhönsä, täydennyskoulutuksen ja sekä muun konkreettisen tuen. Vastaanottoperheiden sosiaaliohjaaja vastaa myös vastaanottoperheiden valvonnasta ja järjestää perhehoitajille tapaamisia muun muassa kehityskeskustelun muodossa. Reaktiivinen valvonta, sekä mahdollisten toimenpiteiden arvioiminen kuuluu vastaanottoperheiden sosiaaliohjaajan työnkuvaan, yhdessä yksikön vastaavan ohjaajan kanssa, jos perhehoitajien toiminnasta tai olosuhteista perheissä nousee huolta. (Karvinen 2020.)

2.4 Kiintymyssuhteen huomioiminen lyhytaikaisessa perhehoidossa

Kiintymyssuhteen huomioiminen lapsen sijoituksen aikaisessa hoidossa ja kasvatuksessa on perustana perhehoidon ensisijaisuuden korostamiselle sijaishuollossa. Vaikka puhutaan lyhytaikaisesta perhehoidosta, jossa lapsi voi olla sijoitettuna lyhimmillään muutaman päivän, ei kiintymyssuhteen tärkeyttä voi jättää huomioimatta. Perhehoidon, lyhytaikaisenkin, perustana on taata sijoitetulle lapselle yksi, tilanteeseen nähden pysyvä aikuinen, johon lapsi voi turvata kriisinsä keskellä sijoituspaikassaan. Lyhytaikainenkin jakso turvallisen aikuisen luomissa olosuhteissa voi muodostua lapselle merkittäväksi vakauttavaksi kokemukseksi. Perhehoitajan tehtävänä on myös tukea lapsen yhteyttä ja kiintymyssuhdetta biologiseen perheeseensä ja muihin läheisiin sekä toteuttaa jaettava vanhemmuutta. Tästä syystä myös tässä opinnäytetyössä on tärkeää nostaa esiin kiintymyssuhteen merkitystä lapselle sijoituksen aikana.

Lastensuojelun lyhytaikaisessa perhehoidossa työskentelevien ammattilaisten työn perustana on lyhytaikaisen perhehoidon arvot. Yhdeksi tärkeämmäksi arvoksi nousee hyvän kiintymyssuhteen rakentumisen tukeminen perhehoitajan ja sijoitetun lapsen välille. Tämä on olisi olta-va myös yksi keskeisistä lähtökohdista perhehoidon tuen ja valvonnan kokonaisuuden rakentamisessa. (Vilén 2010, 21.)

Kun lapsi joutuu kokemaan toistuvasti jotain traumaattista, voi hänen olla vaikea luottaa siihen, että aikuiset pystyvät luomaan hänelle turvallisen ympäristön. Epäluottamus saattaa kasvaa erityisen vahvaksi silloin, kun lapsi joutuu kokemaan, että häntä hoitavat aikuiset altistavat hänet traumaattisille kokemuksille. Sijoitetut lapset ovat usein kokeneet kaltoinkohtelua,

laiminlyöntejä tai hyväksikäyttöä. He ovat saattaneet jäädä liian yksin tarpeidensa ja tunteidensa kanssa, minkä takia heidän on vaikeaa luottaa siihen, että aikuiset osaisivat tukea. Sijoitettujen lasten elämässä aikuiset ovat saattaneet vaihtua usein ja lapselle jokainen ero hoitavasta aikuisesta voi tuntua hylkäämiseltä. Lapsi voi oireilla kiintymyssuhdetraumaansa perhehoidossa ja laitoksessa vastustamalla hoivaa ja tukea, mitä hänelle tarjotaan. Koska tässä lapsen kokemusmaailmassa ihmiset katoavat tai kaltoinkohtelevat, tekee hän kaikkensa vastustaakseen aikuisen antamaa hoivaa. Perhehoitajien ja laitoksessa työskentelevien näkökulmasta tällainen oireilu voidaan kokea haastavana. Laitoksessa oireilu saattaa korostua entisestään, sillä ympärillä olevat aikuiset vaihtuvat usein ja työntekijöillä voi olla erilaisia toimintatapoja tilanteisiin. Tämä tieto onkin tukenut ajatusta perhehoidon ensisijaisuudesta jo sijoituksen arviointivaiheessa, jolloin lapsi saattaa kokea eniten turvattomuutta uuteen tilanteeseen joutuessaan. (Vilén 2010, 21.)

Turvallisuus on perhe-elämän ja ihmisen kehittymisen lähtökohta. Kiintymysteoria perustuu turvallisuuteen, jota monet muut teoriat voivat vähätellä tai pitää itsestään selvänä. Ilman fyysistä turvallisuutta ihmisen olisi haastavaa saavuttaa edes aikuisikää. Jos meiltä puuttuu turvallisuuden tunne, kykymme toteuttaa koko potentiaaliamme vaarantuu. Turvallisuuden tunteen luominen ja ylläpitäminen on lapsen kiintymyksen kohteen tärkein tehtävä myös kaikessa perhehoidossa. Kun turvallisuus on luotu, lapsi voi vapaasti ryhtyä tutkimaan ympäristöönsä ja hän voi kehittyä täysipainoisesti kiinnostuksensa ja kykyjensä mukaisesti. Lyhyessäkin ajassa lapsen voi havaita kehittyvän ja luovan luottamusta pysyvästi turvalliseen aikuiseen. Turvallisuus täytyy rakentaa lapselle yhä uudelleen aina, kun hän havaitsee jonkin vaaran uhkaavan itseään. Kun lapsi varttuu, hän oppii ottamaan enemmän vastuuta omasta turvallisuudestaan.

Etenkin alle kouluikäisten lasten turvallisuuden tunnetta voidaan ylläpitää ja tukea siten, että häntä hoitaa yksi henkilö, johon lapsi on kiintynyt tai että tämän henkilön estyessä lapsen saatavilla on muutama toissijainen lapselle turvallinen kiintymyksen kohde. Jos lapselta puuttuvat tällaiset kiintymyshahmot, hän voi tuntea jatkuvaa ahdistuneisuutta, joka voi ilmetä esimerkiksi voimakkaina impulsiivisina purkauksina. Vaihtoehtoisesti lapsi voi vetäytyä passiiviseen tilaan, jolloin lapsi ei kykene ilmaisemaan tunteitaan, vaikka hänen sisällään myllertäisi hyvinkin voimakas tunne. (Hughes 2011, 31-32.)

Kiintymysteoria ja alan tutkimuksen ”äiti ja isä” ovat Mary Ainsworth ja John Bowlby. Heidän mukaansa kiintymykseen kuuluu tyypillisesti kuusi osatekijää, joista viisi koskee myös muita läheisiä siteitä. Kiintymyssuhteen osatekijät ovat seuraavat:

1. ”Suhde on pysyvä tai jatkuva, ei ohimenevä
2. Kohteena on tietty henkilö

3. Suhde on emotionaalisesti tärkeä
4. Tavoitteena on yhteyden ylläpitäminen toiseen ihmiseen
5. Vastentahtoinen erossaolo aiheuttaa ahdistumista
6. Tyypillistä on turvan, hyvinolon ja lohdun etsiminen (tämän tekijän katsotaan olevan välttämätön kiintymyksen syntymiselle)" (Hughes 2011, 19)

Myös lyhytaikainen perhehoitaja voi olla sijoitetulle lapselle tilanteeseen nähden pysyvä. Se, että yksi aikuinen on sijoitetun lapsen saatavilla ja tuottamassa hänelle turvallisia kokemuksia, voi palauttaa lapsen turvallisuuden tunteen ja toimia korjaavana kokemuksena. Turvallinen kiintymyssuhde tukee lapsen kehitystä monella eri osa-alueella. Näihin kuuluvat Hughesin mukaan "fysiologinen ja emotionaalinen säätely, itseluottamus, lannistumattomuus, sosiaaliset taidot, empatia toisia ihmisiä kohtaan, symboliset leikit, ongelman ratkaisu, älyllinen kehitys, viestinnälliset ja kielelliset taidot sekä oman minuuden eheytyminen ja omanarvontunne". Jos lapsi ei koe häiriöitä turallisessa kiintymyssuhteessa, se vaikuttaa positiivisesti kaikkiin edellä mainittuihin lapsen kehityksen osa-alueisiin erityisesti ennen kouluikää mutta myös läpi koko elämän. Näiden asioiden valossa on siis erityisen tärkeää, että sijoitettu, mahdollisesti erilaisia traumoja kohdannut lapsi saa osakseen perhehoidossa ennen kaikkea rauhoittavaa hoivaa ja samojen turvallisten aikuisten läsnäoloa. (Hughes 2011, 20.)

2.5 Perhehoitajan tuki ja valvonta lyhytaikaisessa perhehoidossa

Lastensuojelun lyhytaikainen perhehoito on toistaiseksi vähän tutkittu aihe, vaikka aihe on lastensuojelussa kansainvälisestäkin ajankohtainen ja tärkeä. Suoraan lyhytaikaisen perhehoidon tukeen ja valvontaan liittyviä kansainvälisiä tutkimuksia ei löydy lainkaan. Perhehoidosta yleisesti on löydettävissä kansainvälistäkin tutkimusta ja sitä kautta tutkimuksia on löydettävissä perhehoidon tukeen ja valvontaan liittyen. Toki nämäkään tutkimukset eivät ole kovin tuoreita, mutta perhehoitajana toimimisen periaatteet ovat kuitenkin olleet samankaltaiset viimeiset vuosikymmenet.

Tutkimuksia läpi käydessä on huomattavissa niiden merkitys perhehoidon kehittämiseksi ja kehittymiseksi. Suomessa lyhytaikaiseen perhehoitoon liittyviä tutkimuksia on tehty viime vuosina opinnäytetyönä sekä pro gradu -tasolla. Joissakin näistä tutkielmista sivutaan lyhytaikaisen perhehoidon tukea, valvontaa ei juuri lainkaan. Ketola (2008) toteaa, että kansainvälisestäkin on havaittu perhehoitajille mahdollistetun vahvan ammatillisen tuen olevan yksi perhehoidon onnistumisen edellytyksistä. Lisäksi onnistumista lisää perhehoitoperheen sisäinen avoimuus sijoitettujen lasten kulttuurisille eroavaisuuksille sekä perheen hyvät sisäiset suhteet. Myös perhehoitajan saaman taloudellisen tuen ja "hyvän kasvattajan ominaisuudet"

Ketolan mukaan ovat nousseet tärkeiksi seikoiksi perhehoidon onnistumisen mahdollistamisessa. (Ketola 2008, 58.)

Lähimmäksi tämän opinnäytetyön teemoja on käsitellyt Kettukuja (2018) Pro gradu -tutkielmassaan ”Kun sehän on kokonaisuus se perhe” lyhytaikaisten sijaisperheiden perheyttä tutkien. Kettukuja on tutkinut lyhytaikaisten sijaisperheiden tarpeita ja niiden toteutumista sekä sijaisperheyttä sekä sen toteutumisen edellytyksiä. Tutkielmassa on haastateltu kymmentä lyhytaikaista sijaisperhettä, sekä kymmentä sijaisperheessä asuvaa biologista tai muutoin pitkäaikaisesti asuvaa lasta. Kettukujan mukaan tutkielmassa nousi kolme yhteistä tarvekokonaisuutta, jotka olivat jakamisen mahdollisuus, kohdatuksi tuleminen sekä perheyden mahdollisuus. Lisäksi erillisinä tarpeina lasten osalta nousi osallistumisen mahdollisuus ja vanhempien osalta perhehoidon toteuttamisen mahdollisuus. Tutkielman keskeisin tulos oli lyhytaikaisen sijaisperheen näkeminen kokonaisuutena ja mahdollisuus perheyden toteuttamiseen riippumatta siitä, että siihen liittyy lyhytaikaisesti jäseniä ulkopuolelta. (Kettukuja 2018.)

Lyhytaikaista perhehoitoa tuottavan palveluntuottajan on vastattava perhehoitajille tarjottavasta ennakoivasta suunnitelmasta ja sijoituksen aikaisista tukipalveluista. Tukipalvelujen tavoitteena on turvata lapsen tarvitsemien palveluiden toteutuminen sekä perhehoitajien jaksaminen, osaaminen ja perhehoidon turvallisuus. Perhehoidon onnistumisen tärkeimpiä lähtökohdita on perhehoitajan tuen ja valvonnan oikea-aikaisuus ja tilanteeseen sopivuus. Työntekijän antaman tuen ollessa riittävää ja yhteistyön sujuvaa, varmistuu täten myös lapsen laadukas hoito ja sijoituksen aikainen arviointi. Perhehoitajan ja työntekijän välinen luottamus, arvostus sekä avoin vuorovaikutus ovat ensiarvoisen tärkeässä asemassa laadukkaan perhehoidon ja sijoituksen toteutumisessa. (Uusimaa-kunnat 2018; THL 2020d.)

Lastensuojelulain (316/2011) 50§:n myötä muutettiin myös silloista Perhehoitolakia (312/1992). Muutoksia tehtiin muun muassa lastensuojelun perhehoitajalle nimettävän vastuutyöntekijän osalta, josta nyt määritetään Perhehoitolain (263/2015) 15 §:ssä. Perhehoito-laissa ei ole tarkemmin määritetty vastuutyöntekijälle vaatimuksia. Perhehoitajan vastuutyöntekijä on kuitenkin lain mukaan vastuussa perhehoitajan tuen järjestämisestä esimerkiksi lain mukaisesti työhönsä ja koulutuksen osalta. Vastuutyöntekijän tehtäviin kuuluu myös perhehoitajan säännölliset tapaamiset sekä kasvatustyön emotionaalinen tukeminen. Lastensuojelun perhehoitajan vastuutyöntekijänä voi lainsäätäjän esimerkin mukaisesti toimia esimerkiksi toimintayksikön sosiaaliohjaaja. Tällöin välttämätön lasta koskeva kasvuympäristöön, huoltoon ja kasvatukseen liittyvä tieto siirtyy oikea-aikaisesti ja riittävän laajasti valvonnasta vastuussa olevalle henkilölle. (Araneva 2018, 82-83; Lastensuojelulaki 316/2011; Perhehoitolaki 312/1992; Perhehoitolaki 263/2015.)

Hallituksen kärkihankkeessa, Lapsi- ja perhepalveluiden (LAPE) muutosohjelmassa on kiinnitetty huomiota perhehoidon laadun vahvistamiseen. Heino ja Säles (2017) avaavat

mallinnusraportissaan laajasti ja yksityiskohtaisesti perhehoidon tuen ja valvonnan osuutta pitkäaikaisessa perhehoidossa. Lyhytaikaiseen perhehoitoonkin tästä raportista ja suosituksista on saatavissa suuntaviivoja. Valvonnan osalta toimenpide-ehdotuksina oli muun muassa vahvistaa ennakkollista valvontaa, kiinnittää huomiota yhteistyön ja tuen sisällön laatuun sekä vuorovaikutuksen lisäämiseen perhehoidon osapuolten välillä. Muun muassa näihin ehdotuksiin on tavoite vastata kehittämistyöllä lyhytaikaisen perhehoidon tuen ja valvonnan kokonaisuudeksi. Mallinnuksessa annettiin suositus myös perhehoitajille nimettävän vastuutyöntekijän tehtävien tarkempaan määrittämiseen. Tärkeänä nostona mallinnuksesta nousi ensiarvoisesti se, että perhehoidon tuen täytyy olla aidosti perhehoitajan saatavilla. Tämän pitäisi olla lähtökohtana perhehoidon järjestämistä suunniteltaessa. (Heino & Säles 2017, 97.)

2.5.1 Perhehoidon tuki

Perhehoitajille annettava lastensuojelun ammattilaisten tuki on avainasemassa, kun puhutaan perhehoidon laadun toteutumisesta. Tärkeänä lähtökohtana perhehoitajan tukemisessa on tuen oikea-aikaisuus ja tilanteeseen sopivuus. Lapsen hoidon täytyy toteutua laadukkaasti myös perhehoidossa. Lapsen edun on toteuduttava, vaikka hänen hoidostaan vastaavat aikuiset eivät välttämättä ole sosiaalialan koulutettuja ammattilaisia. Kaikkien perhehoitajien kanssa työskentelevien on hyvä muistaa, että vaikka perhehoitajat käyvät toimintaa edellyttävän valmennuksen, se ei vastaa ammatillista koulutusta. Perhehoitolaki (263/2015) 15§ määrittää perhehoitajan tuen osalta taloudellisen tuen, täydennyskoulutuksen, työnohjauksen ja vapaan järjestämisen lisäksi perhehoitajalle nimettävän vastuutyöntekijän järjestämisestä. Lakisääteisen tuen lisäksi perhehoitajille tarjotaan muun muassa vertaisuuteen perustuvaa tukea. (Perhehoitolaki 263/2015.)

Perhehoitajan taloudellinen tuki varmistetaan toimeksiantosopimuksessa jo perhehoitajan aloittaessa toiminnassa. Toimeksiantosopimuksessa määritellään perheen saamat korvaukset lapsen hoitopäivistä sekä kulukorvauksen määrä. Osa kunnista, kuten Vantaan kaupunki maksaa lyhytaikaisille perhehoitajilleen peruskorvausta, kun he sitoutuvat toimimaan perhehoitajina yksinomaan tälle kunnalle. Peruskorvaus maksetaan niiltäkin vuorokausilta, kun perheessä ei ole sijoitettuna lasta. Turvattu taloudellinen tilanne vaikuttaa olennaisesti perhehoitajan jaksamiseen. (Perhehoitolaki 263/2015, 16§-19§; Perhehoitoliitto 2021a.)

Perhehoitolain (263/2015) 15§:n mukaisesti järjestettävä täydennyskoulutus ja työnohjaus ovat tärkeässä asemassa perhehoidon onnistumisen kannalta. Jokainen perhehoitaja on oikeutettu saamaan ryhmämuotoista työnohjausta kerran kuukaudessa työnsä tueksi. Työnohjauksesta hyötyy sekä perhehoitaja, hänen perheensä, sijoitettu lapsi, että palveluntuottaja. Työnohjauksessa perhehoitaja pääsee käsittelemään työnohjaajan tukemana sijoitukseen liittyviä tunteita, ajatuksia ja käyttäytymistään. Perhehoitaja saa omaan ja lapsen tilanteeseen

keskustelun kautta sekä vertaistukea, että ammattilaisen tukea ja ohjausta. (Janhunen, Pitko & Säles 2015, 13-14; Perhehoitolaki 263/2015, 15§.)

Täydennyskoulutuksissa perhehoitajat saavat kohdennettua tietoa perhehoitoon yleisesti liittyvissä asioissa. Yleisesti perhehoitajille järjestetään vähintään kaksi kertaa vuodessa täydennyskoulutusta. Koulutusten sisällöt vaihtelevat ja usein niitä toteutetaan perhehoitajien toiveiden mukaisin sisällöin. Täydennyskoulutukset voivat pitää sisällään aihealueita laidasta laitaan lapsen kehitykseen ja kasvuun liittyvistä asioista esimerkiksi verotukseen liittyvään opastukseen. (Hakkarainen & ym. 2016, 30-32.)

Täydennyskoulutus on tärkeä osa perhehoitajien tukea heidän jo toimiessaan sijaisvanhemmina. Berrick ja Skiveness (2012) ovat haastatelleet tutkimuksessaan sijaisvanhempia Norjasta ja USA:sta sijaisvanhemmuudessa tarvittavien taitojen näkökulmasta. Tutkijoiden tavoitteena oli tutkia millaisia taitoja sijaisvanhemmat kokevat tarvitsevansa tavallisen vanhemmuuden taitojen lisäksi. Tutkijat löysivät tutkimuksensa perusteella kolmenlaisia sijaisvanhemmuuteen tarvittavia lisätaitoja. Kaikki nämä kolme voidaan myös määrittää tuen tarpeeksi ammattilaisilta perhehoitajille. Ensimmäisenä sijaisperheet olivat tutkimuksen mukaan valinneet tuen tarpeen sijoitetun lapsen integroitumiseen sijaisperheeseen, jotta lapsi voi kokea itsensä perheenjäseneksi. Toisena tutkimuksessa nostettiin esiin sijaisperheiden tarve saada tukea ja koulutusta sijoitetun lapsen biologisen perheen ja sijaisperheen väliseen suhteeseen. Tuen tarve kulminoitui tunteiden käsittelyyn vanhemman olosuhteisiin liittyen, puskurina toimimiseen mahdollisten pettymysten kohdatessa lasta ja jaettuun vanhemmuuteen. Kolmantena Berrick ja Skiveness nostivat tutkimuksensa perusteella sijaisperheiden tarpeen saada tukea ja koulutusta sijoitetun lapsen erityistarpeisiin vastaamiseen ja tunnistamiseen sekä sekä asi-
antuntijapalveluiden hankkimiseen. (Berric & Skiveness 2012.)

Perhehoitajan oikeus vapaaseen on yksi tärkeistä keinoista tukea perhehoitajaa tehtävässään jaksamisessa. Perhehoitajille kertyy yleensä kaksi vapaapäivää kuukaudessa. Oikeudesta vapaaseen ja vapaan kertymisestä sovitaan perhehoitajan kanssa tehtävässä toimeksiantosopimuksessa. Perhehoitajalla on oikeus pitää vapaapäivänsä toivomallaan tavalla etukäteen sovittu. Kunnalla tai palveluntuottajalla on velvollisuus järjestää sijoitetulle lapselle sijaishoito eli lomituserhe oman perhehoitajan vapaan ajalle. Perhehoitajien vapaisiin sekä sijaishoitoon liittyen eri toimijoilla on erilaisia käytäntöjä esimerkiksi siitä, kuka voi toimia sijaishoitajana. Vantaalla sijaishoitajana tällä hetkellä voi toimia toinen valmennettu perhehoitaja. (Hakkarainen & ym. 2016, 30-32, Perhehoitolaki 263/2015, 13§.)

Perhehoitajalle nimettävästä vastuutyöntekijästä jokaisella toimijalla on oma käytäntönsä. Tämän opinnäytetyön työelämäkumppanin organisaatiossa yksi sosiaaliohjaaja vastaa vastaanotto-perheiden tuen ja valvonnan kaikista osa-alueista. Joissakin kunnissa vastuutyöntekijäjako on järjestetty esimerkiksi niin, että lyhytaikaisen perhehoidon palveluntuottajan

jokaisella arviointityötä tekevällä sosiaaliohjaajalla on omat vastuuperheensä. Järjestämistä vasta huolimatta tärkeää on, että perhehoitajat tietävät vastuutyöntekijänsä sekä muiden työryhmän jäsenten työtehtävät osatakseen kääntyä oikean henkilön puoleen tilanteessa kuin tilanteessa. Vastuutyöntekijän ja perhehoitajan yhteistyön toimivuutta edistää riittävä yhteydenpito sekä perhehoitajan kokemus siitä, että hän saa riittävästi tukea tehtävänsä suorittamiseen. Vastuutyöntekijän ja perhehoitajan säännölliset tapaamiset ja perhehoitajan tilanteeseen sopivat sisällölliset menetelmät tuovat lisätietoa ja varmuutta lapsen laadukkaan hoidon ja kasvatuksen toteutumisesta. Tämä tukee samalla myös perhehoitajan tehtävässään jaksamista. (Hakkarainen & ym. 2016, 30-32; Perhehoitolaki 263/2015 15§.)

Vertaisuuteen perustuva tuki on koettu hyväksi emotionaalisen tuen muodoksi perhehoitajille. Toiminnassa aloittaessaan perhehoitajille tarjotaan usein mentori, joka on pidempään toiminnassa mukana ollut, mentorointikoulutuksen käynyt perhehoitaja. Perhehoitajille on palveluntuottajan toimesta tärkeää järjestää myös vertaistuellista toimintaa, jota opinnäytetyön työelämäkumppanin yksikössä toteutetaan muun muassa parin kuukauden välein järjestetyillä aamukahveilla. Aamukahveilla perhehoitajat voivat ensisijaisesti verkostoitua toistensa kanssa ja saada myös lyhyitä tietoiskuja ajankohtaisiin asioihin liittyen. (Hakkarainen & ym. 2016, 30-32).

Sijoitettuun lapseen sekä hänen tilanteensa arviointiin liittyvää tukea Vantaalla järjestetään siten, että lapsen oma sosiaaliohjaaja tekee tiivistä yhteistyötä perhehoitajan kanssa. Vastanottoperheissä käydään säännöllisesti tapaamassa lasta ja perhettä. Lapsen oma sosiaaliohjaaja tukee perhehoitajaa kyseisen lapsen hoidossa ja kasvatuksessa sekä sijoitusprosessin käsittelyssä myös tiiviisti puhelimitse. Perhehoitajaa tuetaan myös luontevaan yhteistyöhön sekä jaettuun vanhemmuuteen lapsen vanhempien tai läheisten kanssa.

Tärkeä lyhytaikaisessa perhehoidossa käytettävä työväline on havainnointilomake, jota perhehoitajat täyttävät lapsen arkea havainnoiden kuukausittain. Lapsen oma sosiaaliohjaaja käy havainnointilomakkeen läpi ja siirtää lomakkeen asiakastietojärjestelmään. Perhehoitajilla on aina mahdollisuus saada tukea lasta koskevissa asioissa lapsen omalta sosiaaliohjaajalta tai päivystävältä sosiaaliohjaajalta virka-aikana. Virka-ajan ulkopuolella päivystyspuhelimeen vastaa vastaanotto toiminnan vastaanotto-osaston päivystäjä. (Karvinen, 2020.)

Vanderfaeillen, Van Holen, De Mayer, Gypen & Belenger (2016) ovat tutkineet sijaisäitien ja sijaisisien tuen tarvetta ja tyytyväisyyttä. Sijaisäitien ja -isien tuen tarpeet eivät eronneet toisistaan. Tässä tutkimuksessa sijaisvanhemmat kokivat tarvitsevansa tukea biologisten vanhempien kanssa tehtävään yhteistyöhön sekä lapsen erityistarpeiden ja haastavan käytöksen kanssa työskentelyyn. Tyytyväisyyttä lisääväksi seikaksi tutkimuksessa nousi sijaisvanhempien kokemus siitä, että heitä pidettiin sijoitetun lapsen asiantuntijoina ja konsultoituihin tärkeissä lapsen liittyvissä päätöksissä. Murrayn, Tarren-Sweeneyn & Francen (2011)

haastattelututkimuksessa nousi edellisissä tutkimuksissa esille tulleiden tuen tarpeiden lisäksi toive vielä paremmasta vuorovaikutuksesta sosiaalityöntekijän kanssa sekä vertaistuki muilta sijaisvanhemmilta. (Vanderfaeillen & ym. 2016; Murray & ym. 2011).

Kotimaisista tutkimuksista perhehoidon tukeen liittyviä tutkielmia löytyi muun muassa Ulla Väisäsen on pro gradu -tutkielma. Väisänen on kartoittanut missä sijoituksen eri kohdissa pitkäaikaiset perhehoitajat kokevat tuen tarvetta. Tutkielmassa myös selvitettiin mitä parannuskeinoja pitkäaikaiset perhehoitajat toivoisivat tukimuotoihin ja millaisena perhehoitajat kokivat sijaisperheen ja sosiaalityöntekijän suhteen. Pitkäaikaiset perhehoitajat kokivat Väisäsen mukaan tarvitsevansa tukea yhteydenpidossa sijoitetun lapsen biologisten vanhempien kanssa, taloudellista tukea sekä tukea vapaan aikaisen lomituksen järjestämisessä sijoitetulle lapselle. Lisäksi perhehoitajat toivoivat saavansa koulutusta sekä enemmän tukea sosiaalityöntekijältä sekä tukea sijoitetun lapsen ongelmiin. Parannusehdotuksina tuen saamisessa pitkäaikaiset perhehoitajat toivoivat Väisäsen tutkielmassa voivansa vaikuttaa enemmän sijoitetun lapsen biologisten vanhempien kanssa käytävään yhteydenpitoon. Muut parannusehdotukset mukailivat aiemmin mainittuja tuen tarpeita eli taloudellista tukea, lomituksessa tukemista, lisää koulutusta sekä sosiaalityöntekijän kanssa tiiviimpää yhteydenpitoa. Sijoitetun lapsen ongelmiin perhehoitajat toivoivat Väisäsen tutkielmassa nopeaa tukiverkoston järjestymistä. (Väisänen 2005.)

2.5.2 Perhehoidon valvonta

Julkisen ja yksityisen sosiaali- ja terveydenhuollon yleinen suunnittelu, ohjaus ja valvonta kuuluvat sosiaali- ja terveysministeriölle. Ylimpänä laillisina valvojina sote-palveluille toimivat eduskunnan oikeusasiamies ja valtioneuvoston oikeuskansleri. Heidän tehtävänä on valvoa kaikkea viranomaistehtävien ja muiden julkisten tehtävien hoitamista. Sote-palvelujen yhdenvertaisuuden edistäminen ja perusoikeuksien toteutumisen varmistaminen on tuonut painetta julkisen vallan taholta tapahtuvan valvonnan tehostamiseen.

Sosiaali- ja terveydenhuollon valvontaviranomaisina toimivat Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira ja aluehallintovirastot. Valvira ja Aluehallintovirastot ohjaavat ja valvovat sekä yksityistä että julkista sosiaali- ja terveydenhuoltoa sekä näissä työskenteleviä ammattihenkilöitä. Valviran ja Aluehallintovirastojen tehtävänä on edistää ohjauksen ja valvonnan keinoin oikeusturvan toteutumista ja palvelujen laatua sosiaali- ja terveydenhuollossa. Valvira ohjaa sosiaali- ja terveysministeriön alaisena keskusvirastona aluehallintovirastojen toimintaa niiden toimintaperiaatteiden, menettelytapojen ja ratkaisukäytäntöjen yhdenmuokaistamiseksi. Lisäksi Valvira ohjaa ja valvoo julkista ja yksityistä sosiaali- ja terveydenhuoltoa erityisesti silloin, kun kysymyksessä ovat periaatteellisesti tärkeitä tai laajakantoiset asiat, usean aluehallintoviraston toimialuetta tai koko maata koskevat asiat. Aluehallintovirastot edistävät alueellista yhdenvertaisuutta hoitamalla lainsäädännön toimeenpano-, ohjaus- ja

valvontatehtäviä toimialueillaan. (AVI 2020a; THL 2021a; Hoikkala, Kojo, Tervonen & Aaltonen 2017, 22-23.)

Kunnilla tai kuntayhtymillä itsellään on vastuullaan runsaasti ohjaus- ja valvontatehtäviä. Ohjaustehtäviä ovat kuntien toteuttama omistajaohjaus ja erityisvastuualueen toteuttama kuntien toiminnan koordinointi ja muu ohjaus. Valvonnan osalta sote-palvelujen järjestämisestä vastuussa olevalla kunnalla tai kuntayhtymällä on ensisijainen vastuu toimintansa lainmukaisuuden ja asianmukaisuuden varmistamisesta sekä siitä, että asiakkaat saavat heille kuuluvat sosiaali- ja terveystalvet. Kunnan on valvottava ja seurattava järjestämisvastuunsa toteuttamista.

Kuntien tehtävänä on vastata tuottamiensa ja muilta toimijoilta hankkimiensa sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen laillisuudesta ja laadusta. Kunnan valvontatehtäviä ovat oman toiminnan ja yksityisten palveluntuottajien valvonta. Kunnan valvontatehtäviin kuuluu myös asiakkaan oikeuksien toteutumisen varmistamiseen liittyvät valvontatehtävät. Oman toiminnan valvontaan, esimerkiksi lastensuojelun sijaishuollon valvontaan on joissakin kunnissa perustettu viime aikoina valvontayksiköitä. Kuntien tehtävänä on osallistua ennakolliseen valvontaan, johon sisältyvät lausunnot lupaviranomaiselle, rekisteröinti-ilmoitukset, ilmoitukset kunnan alueella toimivista muista kuin ympärivuorokautisista yksityisistä sosiaalipalveluista ja palveluseteliyrittäjien hyväksyminen. Keskeinen keino toteuttaa kunnalle kuuluvaa valvontavastuuta on palvelujen hankinnoissa toteutettava hankintamenettely ja sopimusseuranta. (Nykänen & ym. 2017, 16.)

Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaiden oikeuksien toteutumista turvaavat potilas-, sosiaali- ja vammaisasiamiehet, jotka eivät kuitenkaan ole valvontaviranomaisia. Asiamiehet muun muassa tiedottavat asiakkaiden oikeuksista, neuvovat ja tarvittaessa avustavat asiakkaita muistutuksen tekemisessä ja toimivat muutenkin asiakkaiden oikeuksien edistämiseksi ja toteuttamiseksi tuomalla esiin asiakkaan näkökulmaa. Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvovaltuutettujen tehtävänä on puuttua palvelujen tarjonnassa esiintyvään syrjintään. (Nykänen & ym. 2017, 16.)

Sosiaalihuollon toimintayksikön tai muun toimintakokonaisuudesta vastuussa olevan tahon on laadittava omavalvontasuunnitelma sosiaalihuollon "laadun, turvallisuuden ja asianmukaisuuden varmistamiseksi". Omavalvontasuunnitelma tulee olla julkisesti nähtävänä ja sen toteuttamista on seurattava säännöllisesti. Toimintayksikön toimintaa on kehitettävä sen asiakkailta sekä henkilöstöltä säännöllisesti kerättävän palautteen perusteella. Omavalvontasuunnitelman laatiminen perhehoitoon ei ole pakollista. (Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301, 47§; Valvira 2021a.)

Sosiaalihuollon henkilöstöön kuuluvan tai vastaavissa tehtävissä toimivien henkilöiden on toimittava siten, että asiakkaalle annettavat sosiaalipalvelut toteutetaan laadukkaasti. Edellä

mainitun henkilön on myös ilmoitettava välittömästi toiminnasta vastaavalle henkilölle, jos hän huomaa tai saa tietoonsa tehtävänsä suorittaessaan epäkohdan tai epäkohdan uhan asiakkaan sosiaalihuollon toteuttamisessa. Ilmoituksen vastaanottaneen toiminnasta vastaavan henkilön on puolestaan ilmoitettava asiasta kunnan sosiaalihuollon johtavalle viranhaltijalle. Ilmoitusvelvollisuuden menettelyohjeet on sisällytettävä toimintayksiköiden omavalvontasuunnitelmiin. (THL 2021b; Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301, 48§.)

Lapsen oikeuksien sopimus määrittää toimivaltaisten viranomaisten velvollisuudesta valvoa lapsen sijaishuoltoa myös lyhytaikaisessa perhehoidossa. Valvonta kohdistuu lapsen hoitoon, huolenpitoon, kasvatukseen ja kohteluun sijoituspaikassa sekä toimenpiteiden laillisiin edellytyksiin. Lapsille tarkoitetuille palveluille on laadittava lapsen oikeuksien sopimuksen 3. artiklan mukaan määräykset, joiden noudattamista on valvottava asianmukaisesti. Keskeisiä laadullisia tekijöitä lapsen sijaishuoltoa järjestettäessä ovat etenkin lapsesta huolta pitävien henkilöiden ammattitaito, valinta, valmennus ja valvonta. (Araneva 2018, 45-46; Lapsen oikeuksien sopimus 3. artikla.)

Perhehoidon valvontaa on kehitetty Lape-työryhmissä, joissa on ollut mukana myös pääkaupunkiseudun kuntien ja Perhehoitoyksikkö Pihlajan vastaanottoperhetoiminnan vastaavia- ja johtavia ohjaajia. Lape-työryhmän mukaan sijaishuollon valvonnan on oltava laadukkaasti toteutuessaan ”ohjaavaa, systemaattista ja tasalaatuista”. Valvontaan osallistuvien eri viranomaisten on mahdollisten epäkohtien tai riskien sekä sijaishuoltopaikan vahvuuksien osalta päädyttävä samanlaisiin johtopäätöksiin. Vain tällöin jatkotoimenpiteet voivat toimia tarkoituksenmukaisesti. Valvontaan osallistuvien viranomaisten välisellä saumattomalla tiedonkullulla on erityisen tärkeä merkitys, jotta lapseen tai sijoituspaikkaan liittyvän tiedon sisältö on oikeaa ja ajantasaista. Valvontaan osallistuvien viranomaisten selkeät työnjaot sekä jokaisen heidän työkuvansa selkeys on Lape-työryhmän mukaan päällekkäisen työn poistamiseksi huomion sekä kehittämisen arvoinen seikka. (Perhehoidon ja laitoshoidon Lape-työryhmät yhteistyössä pääkaupunkiseudun ja Pihlajan vastaanottoperhetoiminnan vastaavien-/ johtavien ohjaajien kanssa. 2019, 5.)

Keväällä 2021 tämän opinnäytteen ollessa toteutumassa THL julkaisi ”Suositukset perhehoidon toimintaohjeiden sisällöksi” -työpaperin. Suositus on kohdennettu pitkäaikaiseen perhehoitoon. Julkaisusta on kuitenkin poimittavissa suosituksia myös lyhytaikaisen perhehoidon suuntaviivoiksi. Julkaisussa todetaan, että perhehoidon järjestämisestä vastuussa olevan kunnan tulee huomioida perhehoitoa järjestäessään ”lastensuojelun laatusuosituksen mukaiset periaatteet ja siihen sisältyvät sijaishuollon laatukriteerit”. Laatusuosituksen periaatteista suosituksessa ohjataan huomioitaviksi etenkin se, että ”turvallisuuden, osallisuuden, jatkuvuuden sekä ennustettavuuden tulisi lapsen näkökulmasta toteutua koko perhehoidon prosessin ajan”. (THL 2021, 18.)

Aiemmin jo useammin on mainittu, että lyhytaikaisen perhehoidon valvonnasta ei ole olemassa valtakunnallista mallia tai suositusta. Jokaisen lyhytaikaista perhehoitoa tuottavan palveluntuottajan on itse lain vaatimusten mukaisesti suunniteltava oma valvontamallinsa. Peruseriaatteena on, että palvelun laadun ja lainmukaisuuden valvonnan vastuu on lyhytaikaista perhehoitoa tarjoavan toiminnan järjestäjällä. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä valvoo tätä palvelua osaltaan lapsikohtaisesti. Uudellamaalla muutamaan kuntaan on PKS-Lapehankkeen suosituksen mukaisesti perustettu lastensuojelun laatu- ja valvontatiimejä. Vantaalla tämä tiimi valvoo sijaishuollon ostopalveluja ja huolehtii oman kunnan laitosten valvonnasta. Nämä tiimit tai yksiköt vastaavat muun sijaishuollon valvonnan lisäksi tarpeen tullen esimerkiksi perhehoidon epäkohtailmoitusten käsittelystä, kun oma perhehoitoa valvova yksikkö on suorittanut ensitoimenpiteet epäkohtien korjaamiseksi perheoitajien kanssa. (Gripenberg 2018; Kuusikko työryhmä. 2019,12.)

Perhehoidon valvonta on osa sijaishuollon omavalvontaa. Sijoitetulla lapsella on oikeus siihen, että hänen hoitoaan sekä huolenpito ja sijoitukseen kuuluvia olosuhteita valvotaan sijaishuollon omavalvonnan lisäksi myös palveluntuottajan toimesta. Sijaishuollon valvonnasta säädetään Lastensuojelulain (1380/2010) 79§:ssä ja perhehoidon valvonnasta Perhehoitolain (263/2015) 22§:ssä. Perhehoidon valvonta jaetaan yleensä ennakkolliseen ja suunnitelmalliseen, sekä reaktiiviseen valvontaan. (Malja ym. 2019).

Lyhytaikaisen perhehoidon valvonnassa sekä perheoitajan vastuutyöntekijällä, lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä, että arvioinnista vastaavalla lapsen sosiaaliohjaajalla on merkittävä rooli. Sijoitetulla lapsella tulee olla mahdollisuus esittää oma mielipiteensä ja huolensa puolueettomalle taholle liittyen sijoituspaikan olosuhteisiin tai kohteluunsa. Myös eri tahojen työntekijöiden saumaton yhteistyö ja selkeät, kaikkien tiedossa olevat työnkuvat ovat tärkeä edellytys lapsen laadukkaan hoidon ja sen valvonnan toteuttamisessa. (Perhehoidon ja laitoshoidon Lape-työryhmät ym. 2019.)

Perhehoidon valvonta jaetaan yleisesti ennakkolliseen ja suunnitelmalliseen valvontaan sekä reaktiiviseen valvontaan. Vasta julkaistussa suosituksessa perhehoidon toimintaohjeiden sisällöksi todetaan tuen ja ohjauksen olevan ”tärkeimpiä perhehoidon käynnistämistä edeltävän (ennakkollisen) ja perhehoidon aikaisen (suunnitelmallisen) valvonnan muotoja”. Rekrytointi ja ennakkovalmennus toimivat ensimmäisenä ennakkollisen valvonnan muotona toimeksiantosuhteisessa perhehoidossa, jota lyhytaikainenkin perhehoito on. Perhehoidon asiantuntijapäivillä tammikuussa 2019 kootusta keskustelusta nousi esiin kokemukset siitä, että ennakkollisen valvonnan avulla mahdollistetaan laadukkaan perhehoidon toteutuminen sekä perheoitajien mahdollisuuden tunnistaa omia arvoja ja vahvuuksiaan.

Suosituksessa perhehoidon toimintaohjeiden sisällöiksi todetaan ennakkollista valvontaa voivan olla myös hyvin suunniteltu sijoitusprosessi. Lyhytaikaisessa perhehoidossa sijoitusprosesseja

harvoin voidaan etukäteen suunnitella. Jokaisen palveluntuottajan tarjoama perhehoitajien perehdytys sijoitustilanteisiin ja selkeät toimintamallit kaikilla toimijoilla sijoitusten tapahtuessa, toimivat tässä toimintamallissa ennakkollisen valvonnan osana. (THL 2021, 54; Perhehoitoliitto 2019a.)

Suunnitelmallista valvontaa lyhytaikaisessa perhehoidossa voidaan toteuttaa selkeillä toimintamalleilla sekä suunnitelmallisella tuen ja valvonnan prosessilla. Suunnitelmalliseen valvontaan kuuluu jo aiemmin mainittu valmennusvaiheessa tapahtuva arviointi perhehoitajan valmiuksista toimia perhehoitajana. Perhehoitajiksi ryhtyviltä vaaditaan myös moitteeton lasten kanssa työskentelevän rikosrekisteriote. Lisäksi itse perhehoitajaa veloitetaan ilmoittamaan viipymättä perhekodissa tai lapsen tilanteesta tapahtuvista muutoksista. (Eriksson & Säles (toim.) 2021, 54-55; Uusimaa-kunnat 2018.)

Suosituksessa perhehoidon toimintaohjeiden sisällöiksi ohjataan tekemään suunnitelmallisia tuki- ja valvontakäyntejä ennakkoon sovitulla tapaamisilla. Perhehoidon valvonnan lähtökohdina on perhehoitajan riittävän tuen järjestäminen ennakkoon siten, että epäkohtien tai puutteiden syntyminen pystytään puuttumaan hyvissä ajoin tai ehkäisemään kokonaan. Suunnitelmallinen tuki ja ohjaus, jossa perhehoitaja ja valvonnasta vastuussa oleva työntekijä käyvät läpi perhehoidossa eteen tulevia haastavia kohtia, voi auttaa ja estää myöhemmin reaktiivista valvontaa aiheuttavia toimenpiteitä.

Avoimuus ja keskinäinen luottamus perhehoitajan ja työntekijöiden välillä on nähty ratkaisevana tekijänä ohjauksen ja valvonnan toimivuuden kannalta. Toiminnan aikaista valvontaa pidetään keinona seurata sekä lapsen edun toteutumista että perhehoitajan tarvitseman tuen varmistamista. Luottamukselliset keskustelut parhaimmillaan avaavat perhehoitajan tarvitsemaa tukea ja esimerkiksi uupumiseen voidaan reagoida hyvissä ajoin. Laadukkaan ja turvallisen perhehoidon varmistamiseksi perhehoitajien lisäksi sekä sijoitetulla lapsella, että perhehoitajien biologisilla lapsilla on oikeus saada tietoa perhehoidon tuesta ja valvonnasta. Työntekijän tuttuus ja helposti saatavilla oleva kontakti auttaa koko perhehoitajan perhettä tuottamaan tietoa siitä, kuinka perhettä voidaan tukea tai auttaa. (THL 2021, 54-55.)

Reaktiivinen valvonta tarkoittaa epäkohtaan tai perhehoidon laatuun liittyvää, ennakoimattomaa, reaaliaikaista valvontaa. Epäkohta voi tulla ilmi perhehoitajan tai työntekijän havainnoimana tai tiedoksi sijoitetulta lapselta tai tämän läheiseltään. Epäkohtailmoitus voi liittyä perhekodissa ilmenneeseen turvallisuuspuutteeseen esimerkiksi puuttuvaan trampoliinin suojaverkkoon tai toisaalta vaikka perhehoitajan jaksamiseen liittyvään huoleen. Vakavimmillaan epäkohtailmoitus voi olla esimerkiksi epäily lapsen epäasiallisesta kohtelusta. Epäkohtia voi siis olla monessa eri muodossa perhehoitoon liittyvässä kontekstissa.

Jos perhehoidossa annettavassa hoidossa, kasvatuksessa tai perhekodin olosuhteissa todetaan puutteita, tulee korjaavia toimenpiteitä ensisijaisesti pyrkiä saamaan aikaan ohjauksen

avulla. Jollei korjaavat toimenpiteet toteudu tai poista epäkohtaa, täytyy harkita perhehoitossa olevan hoidon järjestämistä muualla hoidettavan edun ja tarpeiden mukaisesti. Tässä tilanteessa harkittavaksi tulee myös perhehoitajan toimeksiantosopimuksen purkaminen. Epäkohtien ilmi tulosta ja siihen johtaneista toimenpiteistä tulee informoida lapsen asioista vastaavaa sosiaalityöntekijää sekä lapsen huoltajia. (Perhehoitolaki 263/2015, 22§; THL 2021, 53-54.)

3 Opinnäytetyön toteutus

Lyhytaikaista perhehoitoa toteutetaan sekä kunnissa että yksityisten palveluntuottajien toimesta. Jokaisella palveluntuottajalla on omanlaisensa toteuttamistapa ja organisaatio, joka luo puitteet myös perhehoitajien tuen ja valvonnan toteuttamiseen. Yhtenäisiä valtakunnallisia tuen ja valvonnan sisältöjä ja ohjeita on näin ollen vaikeaa luoda. Lait ja sopimukset ohjaavat ja velvoittavat tiettyihin raameihin, mutta sisällöllisesti jokaisen toimijan on itse luotava toimintamallinsa. Perhehoidon valvonta on osa sijaishuollon omavalvontaa. Vantaalla suunnitelmalliseen ja perheiden tarpeisiin räätälöitävissä olevaa tuen ja valvonnan kokonaisuutta ei vielä ole. Tukea ja valvontaa on suuremmalta osin toteutettu tarpeen mukaan ja tämä voi koitua ongelmatilanteissa haastavaksi. Kun tukeen ja valvontaan luodaan systemaattinen sisältö, se varmistaa laadukkuuden ja tekee lapsen hyvinvoinnin takaavan perhehoidon toteuttamisen sekä työntekijöille että perhehoitajille turvallisiksi ja helpommaksi.

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisella eli kvalitatiivisella tutkimusotteella. Laadullinen tutkimus on kokonaisvaltaista tiedon hankintaa ja aineisto kootaan aina luonnollisissa ja todellisissa ympäristöissä. Kaikkia tapauksia käsitellään ainutlaatuisina ja aineistoa tulkitaan sen mukaisesti. Laadulliselle tutkimukselle on ominaista, että tutkimussuunnitelma muotoutuu vielä tutkimuksen edetessä. Tässäkin opinnäytetyössä kehittämishankkeen toteutussuunnitelma on muotoutunut prosessin edetessä sekä aikataulullisesti että sisällöllisesti. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2012, 161; Eskola & Suoranta 2005).

Opinnäytetyön toteutustapana on tutkimuksellinen kehittämishanke. Tutkimuksellisessa lähestymistavassa tässä opinnäytetyöstä löytyy myös toimintatutkimuksen piirteitä. Toimintatutkimuksen lähestymistapojen ominaispiirteistä löytyy hankkeen marginaalinen kohderyhmä, reflektio eli toiminnan jatkuva arviointi ja pyrkimys muutoksen aikaansaamiseen tiedontuottamisen avulla. Toimintatutkimuksellisuus tässä opinnäytetyössä näkyy myös sen tarkoituksessa tuottaa tietoa käytännön eli tuen ja valvonnan kokonaisuuden kehittämiseksi. Tässä kehittämishankkeessa tuotos ja tietoa rakennetaan opinnäytetyön tutkimuksellisen osion myötä osallistavien menetelmin yhdessä perhehoitajien sekä työelämäkumppanin kanssa, sillä olemassa olevaa teoretietoa ja aiempaa tutkimusta ei ole laajasti käytettävissä.

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on myös kehittää kaikkien organisaation toimijoiden käytäntöjä toimivammiksi hyödyntämällä toiminnassa mukana olevien ihmisten tietoa ja näkemyksiä. Toimintatutkimuksellisinä piirteinä tässä opinnäytetyössä näkyy myös sen lähestymistapa, joka ei ole kiinnostunut ainoastaan siitä, miten asiat ovat, vaan ennen kaikkea siitä miten niiden tulisi olla. Tutkimus kohdistuu ihmisten toimintaan, erityisesti sosiaaliseen vuorovaikutukseen. Ihmisten ja organisaation toiminnan muuttaminen on toimintatutkimuksessa keskiössä ja keskeistä on organisaatiossa toimivien ihmisten aktiivinen osallistuminen kehittämistyöhön.

Tämä opinnäytetyö on toimintatutkimuksen omaisesti myös ajallisesti rajattu projekti, joka pyrkii käytännön kehittämiseen järjen avulla. Opinnäytetyön luonne on myös syklinen, jossa teorian pohjalta luodaan suunnitelma, siihen perustuvaa kokeilua seuraa reflektointi, kokemusten pohjalta parannellaan, suunnitellaan ja viedään käytäntöön kokeiltavaksi. Kehittämishanketta, kuten toimintatutkimustakin, suunnitellaan ja kohdennetaan koko prosessin ajan. Kehittämishankkeessa tulee aina lähteä liikkeelle todennetusta tiedosta, tiedosta kenen tarpeista ja tavoitteista on kysymys sekä punnita arvovalinnat ja eettisyys toiminnassa. Oleellista on keskittää toiminta kontekstiin eli asiakkaisiin, tutkimusympäristöön, organisaatioon ja ajankohtaan. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2014; Heikkinen 2010, 16.)

3.1 Opinnäytetyön tavoitteet ja tutkimustehtävät

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on kehittää lyhytaikaisen perhehoidon tuen ja valvonnan kokonaisuus Vantaan kaupungin lyhytaikaiseen perhehoitoon. Opinnäytetyön tutkimustehtävänä on selvittää strukturoidun kyselylomakkeen avulla minkälaisia kokemuksia, odotuksia ja tarpeita Vantaan kaupungin lyhytaikaisen perhehoidon perhehoitajilla tuen ja valvonnan suhteen on. Perhehoitajien vastausten pohjalta sekä kartoittamalla jo olemassa olevia tuki- ja valvontakeinoja tarkoituksena on kehittää toimiva prosessin omainen tuen ja valvonnan kokonaisuus, joka sopii Vantaan lyhytaikaisen perhehoidon organisaatioon sekä toimintamalliin. Kehittämistyö toteutetaan yhteistyössä työelämäkumppanin kanssa. Tarkoituksena on saada tuen ja valvonnan kokonaisuus lyhytaikaisen perhehoidon työryhmän ja perhehoitajien käyttöön heti sen valmistuttua.

Opinnäytetyön tavoitteena on antaa myös muille kunnille sekä palveluntuottajille lisätietoa ja materiaalia perhehoidon tuki- ja valvontatyön kehittämiseen. Aihe on erittäin ajankohtainen, koska lastensuojelulaki edellyttää perhehoidon ensisijaisuutta sijaishuollossa myös vastaanototoiminnan osalta ja sijaishuollon valvontaan on kiinnitetty viime aikoina erityistä huomiota. Aiheesta on toistaiseksi vähän julkista materiaalia sekä tutkittua tietoa. (Lastensuojelulaki 316/2011, 49§-50§.)

Tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

-Millä tavalla lyhytaikaisen perhehoidon tuki ja valvonta palvelee perhehoitajia tällä hetkellä Vantaalla?

-Millä tavalla lyhytaikaisen perhehoidon tuki ja valvonta saadaan toteutettua laadukkaasti jatkossa niin, että se palvelisi sekä asiakasta, perhehoitajaa että viranomaisia?

3.2 Opinnäytetyön eettiset periaatteet

Riskinä tässä opinnäytetyössä oli jo suunnitelmavaiheessa se, että tarpeeksi aikaisempaa tutkimustietoa ei löydy ja otanta ei muodostu tarpeeksi suureksi. Tarve kuitenkin tähän hankkeeseen lähtee kehittämishankkeen kohteena olevasta organisaatiosta. Tästä syystä tärkeintä on ollut saada tietoa pienenkin joukon omien perhehoitajien kokemuksista sekä vastata heidän ja oman organisaation tarpeisiin ja mahdollisuuksiin toteuttaa kehitettävää kokonaisuutta. Tutkimuslupaa ei tarvita kirjallisen materiaalin tutkimiseen. Tutkimuslupa opinnäytetyön tekemiseen on saatu Vantaan kaupungilta. Tutkittavat eivät ole asiakkaita eivätkä kaupungin työntekijöitä vaan toimeksiantosuhteessa Vantaan kaupungille.

Ihmisiin kohdistuvissa tutkimuksissa tärkeimpinä eettisinä periaatteina pidetään yleensä informointiin liittyvää suostumusta, luottamuksellisuutta, seurauksia ja yksityisyyttä. Kyselylomakkeeseen jokainen tutkittava voi vastata vapaaehtoisesti ja anonymisti. Jokainen vastaaja antoi suostumuksensa vastaustensa julkaisemiseen vastaamalla kyselyyn. Anonyymiyys myös helpottaa vastausten ja etenkin rehellisen palautteen antamista, vaikka palaute ei liitykään kyselyn tekijään vaan organisaation toimintaan. Anonyymiyys on myös varmistettu tulosten esittämisosiossa sillä, ettei vastaajia ole nimikoitu tai koodattu, sillä vastauksia yhdistämällä tunnistaminen voisi periaatteessa olla mahdollista.

Opinnäytetyöhön liittyvät eettiset kysymykset voivat koskea myös esimerkiksi vallankäyttöä, tutkijan toimintaa ammattilaisena tai laillisuus-kysymyksiä. Näitä asioita on otettu huomioon muun muassa haastattelutavan valinnassa sekä tulosten avaamisessa rehellisesti ja muokkaamatta. Myös tutkimustyön seurauksia ja sitä, ovatko ne hyödynnettävissä käytäntöön on hyvä pohtia tätä opinnäytetyötä tehdessä. Kyseisessä kehittämishankkeessa on tavoitteena tuottaa käytäntöön soveltuvaa ja tähän organisaatioon sopivaa työskentelymateriaalia. Tästä materiaalista on hyötyä sekä tutkittaville että työelämäkumppanille ja organisaatiolle. Ennen kaikkea sijoitettuna olevat lapset saavat laadukasta, toimivaa ja turvallista perhehoitoa. Tavoitteena on, että myös muut palveluntuottajat saisivat tämän opinnäytetyön tuloksena syntyneestä kokonaisuudesta vinkkejä omaan käyttöönsä.

Opinnäytetyön luottamuksellisuutta on tärkeää pohtia eettisestä näkökulmasta. Tärkeää olisi, että haastatteluun vastaajat uskaltaisivat olla riittävän avoimia ja rehellisiä, jotta tutkielma

olisi mahdollisimman luotettava, ja siitä olisi todellista hyötyä yhteisen työn kehittämisen näkökulmasta. Eettisesti tutkijan on hyvä huomioida, että uuden informaation tuottamisessa on käytettävä hyviä tieteellisiä käytäntöjä, kuten muiden tutkijoiden tuotosten esittämistä rehellisesti. Omassa raportoinnissaan tutkijan on oltava rehellinen ja huolellinen. Kyselyn aineisto säilytetään tutkielman tekijällä ja tuhotaan, kun opinnäytetyö on hyväksytty. (Hirsjärvi & Hurme 2008; Alasuutari 2005, 15-23.)

3.3 Aineiston keruu

Opinnäytetyön aineiston keruumenetelmäksi sopivimmaksi valikoitui kyselylomake avoimin kysymyksin. Aineiston keruumenetelmä valikoitui myös osittain eettisin perustein tutkittavan joukon ja tutkijan välisen työhön liittyvän suhteen vuoksi. Kasvokkain tapahtuvat haastattelut olisivat voineet henkilöityä haastattelijaan ja tämän rooliin tutkittavan aihealueen vastuuhenkilönä organisaatiossa. Mahdollisimman rehellisen ja avoimen tiedon tuottamisen varmistamiseksi anonyymi kysely tuntui toimivan parhaiten. Tutkittavat eivät ole opinnäytetyön tekijän kollegoita, mutta roolinsa vuoksi tutkielman tekijä on henkilö, joka toteuttaa tuki- ja valvontatoimia tutkittavia kohtaan yhteisen työn merkeissä yhtenä organisaation työntekijöistä. (Ojasalo 2014, 106-121).

Kyselylomake aineiston keruuta varten lähetettiin Vantaan lyhytaikaisen perhehoidon sillä hetkellä toiminnassa mukana oleville kahdeksalletoista (18) perhehoitajalle helmikuussa 2020. Kyselyyn valikoitiin kaikki Vantaan kaupungilta peruskorvausta saavat perhehoitajat. Kyselylomakkeen saajien henkilötietoja ei ole tallennettu, joten vastaajien tiedot eivät ole edes kyselyn tekijän saatavilla. Lomake oli täytettävissä kolmen viikon ajan ja palautettavissa anonyymisti e-lomakkeella. Kyselylomakkeen kysymykset olivat mahdollisimman avoimia, jotta vastaajat kertoisivat omin sanoin kokemuksistaan eikä heitä johdateltaisi kysymysten asettelun kautta.

Perhehoitajan tukeen liittyvät kysymykset olivat: "Minkälaisena olette kokeneet kaupungin tarjoaman perhehoitajan tuen lyhytaikaisena perhehoitajana toimiessanne?" sekä "Minkälaisia toiveita tai ideoita teillä on perhehoitajille annettavan tuen sisältöön tai toteutustapaan?" Perhehoidon valvontaan liittyvät kysymykset olivat saman suuntaiset avoimet kysymykset: "Millä tavalla näette lyhytaikaisen perhehoidon valvonnan toteutuvan tällä hetkellä?" ja "Minkälaisia toiveita tai ideoita teillä on lyhytaikaisen perhehoidon valvonnan kehittämiseksi?"

Vastauksia tuli kahdeksalta lyhytaikaiselta perhehoitajalta, mutta nämä kaikki vastaukset olivat niin kattavia, että tutkielman toteutuminen oli mahdollista. Haastatteluaineistossa aineiston määrä ei vaikuta laatuun vaan jokainen vastaus tuottaa arvokasta tietoa tutkittavista teemoista. (Ojasalo 2014, 110). Jo olemassa olevia tapoja toteuttaa perhehoidon tukea ja valvontaa kartoitettiin tutkielman teoriaosuuteen saatavissa olevien lähteiden kautta esimerkiksi erilaisten hankkeiden raporttien kautta.

3.4 Aineiston analyysi

Kehittämishankkeen tarkoituksena on, ettei tekeminen pääty opinnäytetyön tulosten analysointiin vaan jatkuu käytännössä ja jää elämään työyhteisöön. Aineistosta nouseviin keskeisiin kehittämistarpeisiin tartutaan ja lähdetään löytämään ratkaisuja. Kyselylomakkeiden avulla saatu kirjallinen aineisto kopioidiin yhdeksi kokonaisuudeksi ja analysoitiin. Laadullisessa analyysissä on tarkoituksena erottaa eroavaisuudet ja yhtäläisyydet. Aineisto käytiin läpi tarkoituksena löytää kehittämisen kannalta tärkeimmät aiheet. Tämän jälkeen löydetty aiheet kerättiin yhteen ja luokiteltiin perhehoitajan tukeen tai valvontaan liittyviksi ja luokat teemoiteltiin. Teemoittelussa tarkastellaan useamman haastateltavan esiin tuomia samankaltaisia asioita. Nämä asiat voivat liittyä haastatteluteemoihin tai täysin uusiin asiayhteyksiin. (Alasuutari 2011, 38-39.)

Tuen teemoiksi muodostui vastausten selkeän jakautumisen perusteella työhyvinvointiin liittyvä tuki, reaktiivinen tuki sekä oikeutettuihin etuihin eli lain mukaan saatavilla oleviin etuihin liittyvä tuki. Valvonnan teemoiksi valikoituivat ennakkollisen ja suunnitelmallisen, reaktiivisen sekä lapsikohtaisen valvonnan kokemukset.

Haastatteluiden tulosten, käytettävissä olevan aikaisemman tiedon ja materiaalin sekä työelämäkumppanin organisaation toiminnan ja tarpeiden pohjalta koottiin perhehoitajien eri tilanteisiin ja tarpeisiin räätälöitävä ja suunnitelmallinen kokonaisuus perhehoitajien tukeen sekä valvontaan.

4 Tulokset

Perhehoitajien tuen osalta vastauksista nousi kolme teemaa työhyvinvointiin liittyvä tuki, reaktiivinen tuki sekä oikeutettu tuki, joka määräytyy Perhehoitolaissa (263/20151) sekä toimeksiantosopimuksissa. Perhehoidon valvonnasta teemoiksi nousi ennakkollinen ja suunnitelmallinen valvonta sekä reaktiivinen valvonta. Kolmanneksi teemaksi valvonnan osalta vastauksista nousi lapsikohtainen valvonta, jota lyhytaikaisessa perhehoidossa toteuttaa lain mukaan lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä, mutta käytännössä siihen voi osallistua kaikki lapsen kanssa tekemisissä olevat henkilöt. (Perhehoitolaki 263/20151, 5§).

4.1 Perhehoitajien kokemus tuen toteutumisesta ja kehittämistoiveet

Työhyvinvointiin liittyvässä tuessa (Liite 1) perhehoitajat olivat tyytyväisiä tällä hetkellä toteutuvan tuen osalta mentorointiin ja vertaistukeen. Eräs perhehoitaja myös koki saaneensa viime vuosina tukea työhyvinvoinnin ja jaksamisen ylläpitämiseen:

”Viime vuosina olen kokenut saavani hyvin tukea työhyvinvoinnin ja jaksamisen ylläpitämisessä. Koen että on ollut tärkeää sanoa ääneen tuen tarve ja omat toiveet. Koen tulleet kuulluksi.”

Tällä hetkellä tapahtuvan työhyvinvointiin liittyvän tuen puutteiksi yksi perhehoitaja mainitsi perhehoitajan jaksamisen kysymisen. Toinen perhehoitaja koki tuen keskittyvän vain sijoitetun lapsen hoitoon liittyvään tukeen.

”Tuki on aika pienimuotoista, työhohjaus ja riippuen ohjaajasta tuki on erilaista. Joskus riittää jos joku kysyy, että kuinka jaksat, sitäkään ei kovin usein tapahdu. Ehkä kiireellisessä tilanteessa tukea saa jos sitä osaa pyytää. Uusilla vastaanottoperheillä haasteena varmasti on, että uskaltaako ja osaako tukea pyytää.”

Työhyvinvoinnin tukemisen kehittämiseksi perhehoitajat toivoivat saavansa vertaistuellisia tapauksia muiden perhehoitajien kanssa työhyvinvoinnin merkeissä. Eräs perhehoitaja toivoi lisää erilaisia koulutuksia. Mahdollisuus oman lähipiirin käyttämiseen lyhyempien vapaiden aikaisena sijaishoitajana mainittiin toiveena työhyvinvoinnin edistämistä tukeväksi toimintamuodoksi. Eräs perhehoitaja toi esille myös toiveen säännöllisestä vapaasta viikonlopusta yli kolme kuukautta kestävässä sijoituksissa. Sekä työhyvinvoinnin, että reaktiivisen tuen tekemään voidaan liittää erään perhehoitajan toive saada

”varmuus tuen saatavilla olosta, ilman että sitä pitää itse osata vaatia”.

Tässä kategoriassa mainittiin myös toive vertaistuesta, jonka toiset perhehoitajat olivat kokeneet hyvin toteutuvaksi.

Oikeutetuista eduista perhehoitajat mainitsivat hyvin toimiviksi työhohjauksen, eräs perhehoitaja totesi, että:

”Pätevä työhohjaaja ja säännöllinen työhohjaus tukee arkea”.

Positiivisena asiana perhehoitajat nostivat myös perhehoitajan sairausloman sekä vapaiden ja vapaan aikaisen lomituksen järjestämisen. Positiivisina tuen osina mainittiin myös koulutukset ja lasten hoidon järjestämisen näiden ajaksi. Oikeutettuihin etuihin liittyen kehittämisen näkökulmasta eräs perhehoitaja vastasi, että ”perhehoitaja olisi oikeutettu terveystarkastukseen”.

Reaktiivisen tuen sisällössä osa perhehoitajista vastasi olevansa tällä hetkellä tyytyväisiä sosiaaliohjaajan saavutettavuuteen ja ongelmatilanteissa kuulluksi tulemisen kokemukseen. Eräs perhehoitaja toivoi, että hänen jaksamistaan kysyttäisiin useammin. Sijoitetun lapsen asioihin liittyvän tuen perhehoitajat mainitsivat sekä hyvänä, että puutteellisena. Eräs perhehoitaja

totesi sosiaaliohjaajan antaman tuen riippuvan työntekijästä. Yksi vastaaja myös totesi apua ehkä olevan saatavilla, jos sitä osaa itse pyytää. Erityistyöntekijöiden konsultoinnin mahdollisuutta pidettiin hyvänä.

”Tukea on ollut helposti saatavilla. Sosiaaliohjaajat saa nopeasti kiinni ja koen, että perhehoitajana ongelmatilanteissa olen tullut kuulluksi ja ymmärretyksi.”

”Tuki on aika pienimuotoista, työnohjaus ja riippuen ohjaajasta tuki on erilaista. Joskus riittää, jos joku kysyy, kuinka jaksat, sitäkään ei kovin usein tapahdu. Ehkä kiireellisessä tilanteessa tukea saa jos sitä osaa kysyä.”

Reaktiivisen tuen sisällön kehittämiseksi perhehoitajat nostivat esille jo aiemmin mainitun avun saatavilla olemisen varmistamisen. Lisäksi toiveena oli akuuteissa tilanteissa asioiden nopeampaa eteenpäin vientiä työntekijöiltä. Tässä perhehoitaja nosti esimerkiksi tilanteen, jossa todetaan, että jo sijoitettu lapsi ei olekaan perhehoitokuntoinen. Sosiaaliohjaajilta toivottiin myös puolueettomuutta ja rakentavaa suhtautumista ristiriitatilanteissa, joissa sijoitetun lapsen biologisella vanhemmalla ja perhehoitajalla on eriävä näkemys jostakin asiasta.

”Tietyissä tilanteissa voi käydä niin, että ohjaaja ei olekaan perhehoitajan puolella vaan vanhemman, jolloin perhehoitaja voi kokea jäävänsä yksin asian kanssa. Kuitenkin ohjaajan tulisi osata sanoittaa asiansa siten, ettei syyllistä perhehoitajaa, vaan osaa esittää asiansa rakentavassa hengessä.”

Sosiaaliohjaajilta toivottiin myös yhteneväisiä käytäntöjä. Reaktiivista tukea perhehoitajat kehittäisivät oppaalla, jossa on koottuna ohjeet erityistilanteita varten virka-ajan ulkopuolella, kun omat työntekijät eivät ole tavoitettavissa.

Oheisessa kuviossa tiivistettyinä perhehoitajien yleisimmät vastaukset tuen toteutumisen kokemuksesta sekä kehittämistoiveista. Liitteistä (Liite 1) löytyvät koottuna perhehoitajien kaikki vastaukset kyselyyn.

Taulukko 1: Kokemukset tuen toteutumisesta ja kehittämistoiveet

Tuen kokemus	Kehittämistoiveet
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Tukea hyvin saatavilla ➤ Tukea saa, jos osaa kysyä ➤ Tuki riippuu työntekijästä ➤ Vertaistuelliset tapahtumat 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Vertaistuellisia tapaamisia lisää ➤ Työntekijöille yhteiset käytännöt ➤ Työntekijöiden puolueettomuus ➤ Varmuus tuen saatavilla olosta

Tuen kokemus	Kehittämistoiveet
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Tuki ainoastaan sijoitettuun lapseen liittyvää ➤ Oikeutettu tuki järjestetty 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Opas äkillisiin tilanteisiin ➤ Lähipiirin mahdollisuus toimia sijaishoitajana ➤ Terveystarkastukset

4.2 Perhehoitajien kokemus valvonnan toteutumisesta ja kehittämistoiveet

Valvonnan (Liite 2) osalta perhehoitajien vastausten perusteella oli heti huomattavissa, että käsitys siitä, mitä perhehoidon valvonta sisältää, tai käytännössä on, vaihteli jonkin verran. Vastaukset olivat osaksi perhehoitajien tukeen liittyviä, mutta valvonta ja tuki kulkevat käsi kädessä ja täten aiheet ovat liitettävissä myös toistensa teemakokonaisuuksiin. Lisäksi sekä ennakkollisen ja suunnitelmallisen sekä reaktiivisen valvonnan kokemukset olivat pitkälti jaoteltavissa molempiin teemoihin.

Perhehoitajat kokivat perhehoidon ennakkollisen ja suunnitelmallisen valvonnan toteutuvan niin, että sosiaaliohjaajat käyvät vastaanottoperheissä ja soittavat heille riittävästi ja että vastaanottoperheille pidetään kehityskeskusteluita.

” Ohjaajat käyvät välillä kotona tapaamassa lasta, siinä varmaan havannoivat. Kehityskeskustelut.”

Toiset vastaanottoperheet totesivat valvonnan toteutuvan sattuman varaisesti tai heikosti kotien turvallisuuden valvonnasta lähtien. Eräs perhehoitaja totesi vapaiden aikaisten perhehoitajien lomituskäytäntöjen olevan erilaisia. Ennakollisen valvonnan toteutumisesta eräs perhehoitaja totesi, että lapsen perhehoitokuntoisuutta pitäisi pystyä paremmin arvioimaan ennen sijoitusta.

” Joskus tulee sijoitukseen lapsi, joka ei kuulu perhehoitoon. Sen huomaa jo lasta hakiessa, että haastetta on reilusti. Ja pian etsitäänkin lapselle laitospaikka. ”

Tämä kehityskohde liittyy ennakkollisen valvonnan lisäksi lapsikohtaisen valvonnan teemakokonaisuuteen ja on pääosin lapsen asioista vastaavan sosiaaliohjaajan, mutta myös lapsen asioissa työskentelevän sosiaaliohjaajan vastuualuetta. Sijoitustilanteessa toki lapsesta voi olla hyvin vähänkin tietoa saatavilla eikä lapsella välttämättä ole vielä edes omaa vastuusosiaaliohjaajaa, joten lapsen tarpeiden arviointi on haastavaa.

Perhehoitajien toiveet ennakollisen ja suunnitelmallisen valvonnan kehittämiseksi olivat hyvin selkeitä ja käytännön läheisiä. Useampi perhehoitaja toivoi selkeää ohjetta tai tarkistuslistaa turvallisuusasioihin, joihin perhekodissa tulee kiinnittää huomiota. Yhteydenpitoa ja säännöllistä kuulumisten kysymistä työntekijöiden ja perhehoitajien välille toivottiin lisää. Näin työntekijät oppisivat tuntemaan perhehoitajan paremmin, luottamus lisääntyisi ja perheen tuen tarve olisi paremmin havaittavissa.

”Tätä työtä tekevät ihmiset kotonaan ja töitä tekevän ihmisten kodin puitteet ja oma hyvinvointi on keskiössä, kun pohditaan sijoitettujen lasten hyvinvointia ja turvallisuutta. Mielestäni olisi tärkeää lähteä ihan perusasioista. Jokin tarkistuslista kodin fyysisten puitteiden osalta olisi kätevä. Onko palohälyttimet, miten pesuaineita säilytetään, onko turvakaukalot ja trampoliinien turvaverkot asialliset yms. Ihmisten hyvinvointia pohtiessa olisi ensiarvoisen tärkeää, että ohjaajat ja työntekijät tunsivat perheet hyvin ja toimijoiden välillä olisi luottamusta ja tarpeeksi paljon yhteydenpitoa. Ilman yhteydenpitoa ja hyviä puhevälejä ei voida esimerkiksi havaita, jos perhehoitaja väsyä ja tarvitsisi mahdollisesti tukea arkeensa. Näin ollen vierailut vastaanottoperheessä säännöllisesti ja puhelut säännöllisesti olisi mielestäni hyvä alkua.”

Ennakolliseen ja suunnitelmalliseen valvontaan perhehoitajat esittivät toiveina myös koulutuksia ja erikseen mainittuna säännöllisen ensiapukurssin. Eräs perhehoitaja nosti esille toiveen perhehoitajaksi ryhtyvien tarkemmasta perehdyttämisestä tehtävän vaatimukseen, esimerkiksi vaihtolovelvollisuuteen ja psyykkiseen kuormittumiseen.

Yksittäisiä vastauksia ainoastaan reaktiivisen valvonnan teemaan liitettäviin kokemuksiin ei vastauksissa ollut yhtään, joten vastaukset, jotka oli liitettävissä kaikkiin teemakokonaisuuksiin, on käsitelty suunnitelmallisen ja ennakollisen valvonnan osiossa.

Reaktiivisen valvonnan kehittämiseksi perhehoitajat esittivät esimerkiksi omaan oikeusturvaan liittyviä seikkoja ja eräs perhehoitaja toivoi, että kotikäynnille tulisi kaksi työntekijää, jos perheessä on esiintynyt jotakin ongelmia.

”Jos vastaanottoperheessä ongelmia/haasteita, kotikäynnille aina kaksi työntekijää. Näin mahdollisessa ristiriitatilanteessa ei olisi vain työntekijän ja perhehoitajan näkemykset tilanteesta vaan myös kolmannen henkilön.”

Lapsikohtaisen valvonnan perhehoitajat kokivat näyttäytyvän siten, että sosiaalityöntekijä ja sosiaaliohjaaja käyvät tapaamassa lasta vastaanottoperheessä riittävästi.

”Mielestäni valvonta on ihan ok tällä hetkellä. Meidän tapauksissa lapset käyvät tapaamisissa (toimipaikassa) ja ohjaajat/sosiaalityöntekijät käyvät tapaamassa lapsia perheessämme, joten valvontaa on riittävästi.”

Lapsikohtaisen valvonnan teemaan oli liitettävissä vastaus, jossa perhehoitaja koki jääneensä yksin vastuuseen lapsen kotiharjoitteluiden sopimisesta ja arvioimisesta sosiaalityöntekijän ohjeistettua perheitä sopimaan näistä keskenään Avohuollon tukitoimisijoituspäätöksellä sijoitetun lapsen ja vanhemman tapaamisten järjestämiseen toivottiin myös säännöllistä työntekijän paikalla oloa. Tämä toive voi liittyä siihen, että toisinaan avohuollon sijoituspäätöksellä sijoitetut lapset voivat melko vapaasti olla kotiharjoitteluissa, eikä niitä välttämättä ole tuttu esimerkiksi työntekijän kotikäynnerein. Tällöin arviointi voi jäädä pitkältikin perhehoitajan vastuulle. Lapsikohtaiseen valvontaan myös eräs perhehoitaja toivoi sijoitetun lapsen päiväkodissa jatkamisen kynnystä matalammaksi lyhytaikaisenkin sijoituksen aikana.

Samanlaista ja selkeää ohjeistusta sekä yhteistä linjaa ohjaajien kesken toivottiin myös valvonnan kehittämiseksi. Näitä vastauksia ei ollut avattu tarkemmin, joten niitä oli vaikea liittää yhteen tiettyyn teemaan ja tämän vuoksi ne on teemoiteltu taulukossa kaikkiin valvonnan muotoihin. Säännöllisen kuulumisten kyselyn toive on myös teemoiteltu kaikkiin valvonnan muotoihin.

Oheisessa kuviossa yleisimpiä perhehoitajien vastauksia valvonnan kokemuksesta sekä kehittämistoiveista tiivistettynä. Liitteistä (Liite 2) löytyvät perhehoitajien vastaukset kokonaisuudessaan.

Taulukko 2: Kokemukset tuen toteutumisesta ja kehittämistoiveet

Kokemus valvonnan toteutumisesta	Kehittämistoiveet
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Heikkoa ➤ Riittävää ➤ Työntekijät käyvät tapaamassa lasta ➤ Lapsen perhehoitokuntoisuuden arviointi ➤ Vastuu kotiharjoitteluista voi jäädä perhehoitajalle avohuollon sijoituksissa ➤ Kehityskeskustelut 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Säännöllistä yhteydenpitoa lisää ➤ Kirjallinen ohje turvallisuusasioista ➤ Koulutuksia ➤ Selkeä ja samanlainen linja työntekijöillä ➤ Huomion kiinnittäminen vastuukysymyksiin myös avohuollon sijoituksissa

4.3 Yhteenveto

Perhehoitajien vastaukset kyselyyn lyhytaikaisen perhehoidon tuen ja valvonnan sisällöstä ja sen kehittämistä auttoivat todella kattavasti jäsentämään aihealueita, joita työelämäkumppanin kanssa tullaan kehittämään. Perhehoitajan tuen osalta selkeiksi kehittämistä kaipaaviksi osa-alueiksi nousi tuen saatavilla olon näkyväksi tekeminen sekä sen saannin varmistaminen. Perhehoitajien kokemus siitä, että tukea saa vain, jos sitä osaa pyytää, on monitahoinen asia. Tuen eri muodot tulevat usein näkyviksi vasta, kun erilaiset tuen tarpeet tulevat esille. Tuen tarpeesta ja perheen tilanteesta riippuen tukea räätälöidään jokaiselle sopivaksi. Tästä syystä kaikilla perheillä ei välttämättä ole tietoa kaikista tuen muodoista ennen kuin heillä itsellään siihen tulee tarve. Tuen eri muodoista on siis haasteellista tiedottaa perheitä. Tärkeää on myös se, että perhehoitajan uskaltaa puhua avoimesti käsillä olevista haasteistaan, jotta tarvittavaa tukea voidaan tarjota. Tässä tietoisuuden lisäämisessä puolin ja toisin avainasemassa on luottamuksen lisääntyminen vahvistamalla säännöllistä yhteydenpitoa työntekijöiden taholta.

Tärkeä kehittämiskohde tulevaisuudessa on lomituskäytäntöjen monipuolistaminen perhehoitajien vapaiden ajalle. Tällä hetkellä perhehoitajien vapaan ajaksi järjestetty sijoitetun lapsen lomitus on ollut mahdollista vain toisessa Pride -valmennuksen käyneessä vastaanottoperheessä. Tämän on todettu nostavan kynnystä pyytää lyhyempiä ja useammin toteutuvia vapaita. Perhehoitajat ovat todenneet, että kynnyksen vapaan pitämiseen madaltuisi, jos sijoitettu lapsi voisi olla jo tutun perhehoitajan läheisen hoidossa, jopa siten, että hoitaja tulisi perhehoitajan kotiin.

Koulutuskalenterin ylläpitämistä sekä vertaistuellisten tapaamisten järjestämistä tulee vastausten perusteella edelleenkin jatkaa. Koulutuksia on järjestetty viime vuosina sekä perhehoitajien toiveiden, että ajankohtaisten asioiden mukaan vähintään kaksi kertaa vuodessa. Vertaistuellisia järjestettyjä tapaamisia perhehoitajille on järjestetty aamukahvien muodossa parin kuukauden välein. Aamukahveilla on ollut usein jokin pienimuotoinen sisällöllinen ohjelma. Lisäksi aamukahvien ohjelmassa on ollut vapaamuotoista tutustumista toisten perhehoitajien sekä työntekijöiden kanssa.

Sisäisten toimintatapojen ja yhteneväisten käytänteiden toteutumista on hyvä tarkistaa ja tarkentaa mahdollisuuksien mukaan organisaatiossa. Jokaisen lapsen tilanne ja sijoituksen aikainen suunnitelma on erilainen ja useita asioita ei voi tästä syystä toteuttaa samalla kaavalla. Vastaanottoperhetoiminnan ABC on tehty yhteneväisiä ohjeistuksia varten, siihen on koottu kattavasti kaikki linjaukset, joita perhehoitoa toteutettaessa voidaan linjata. Tulevaisuudessa työelämäkumppanilla on tavoitteena toteuttaa perhehoidon toimintaohje ABC:n tilalle. (Aho 2021.)

Valvonnan osalta ensimmäiseksi kehityskohdaksi nousi perhehoidon valvonnan havainnollistaminen ja sen sisällön avaaminen perhehoitajille. Tärkeää on, että perhehoitajat ymmärtävät, miksi erilaisia tukimuotoja toteutetaan ja miten valvonta käytännössä toteutuu. Ennakollisen ja suunnitelmallisen valvonnan kehittämiskohteeksi nousi säännöllisten ja useammin tapahtuvien tapaamisten järjestäminen. Luottamuksen rakentaminen perhehoitajan ja työntekijän välille tapahtuu vain tutustumalla ja tiiviillä yhteistyöllä. Luottamuksen lisääntyessä perhehoitajalla on matalampi kynnyks kerton omasta tilanteestaan ja saada tukea ajoissa. Tällä varmistetaan myös ennakollisen valvonnan toteutuminen, kun asioihin on mahdollisuus puuttua tai vaikuttaa ajoissa. Turvallisuusasioiden varmistaminen täytyy ottaa myös huomioon valvonnan kehittämisessä. Vaikka jokaisen perhehoitajan kodin puitteet tarkistetaan jo valmennusvaiheessa, sekä vastuutyöntekijän käynneillä myöhemminkin, on tärkeää, että perhehoitaja itse muistaa turvallisuusasiat tämän jälkeenkin.

Lapsikohtaisen valvonnan kehittämiskohteeksi yksi perhehoitaja toi esiin, että hän on kokenut jääneensä yksin vastuuseen lapsen kotiharjoitteluiden sopimisesta ja arvioinnista. Yleisesti käytäntönä kyseisessä organisaatiossa on ollut, että lapsen asioista vastaava sosiaaliohjaaja koordinoi tapaamisia sosiaalityöntekijän laatiman suunnitelman mukaisesti. Sosiaaliohjaajan tehtävänä on myös varmistaa, ettei perhehoitaja joudu valvonta- tai arviointivastuuseen kotiharjoitteluiden yhteydessä. Lapsikohtaiseen valvontaan voidaan liittää myös joidenkin vastaa-jien toivoma yhtenäinen ohjeistus ja linjaukset työntekijöillä. Lyhytaikaisessa perhehoidossa kaikkia asioita ei voi linjata samalla tavalla, sillä jokaisen lapsen oma sijoitusprosessinsa ja asiakkuutensa on erilainen. Jokaisella sijoitetulla lapsella on myös oma vastuusosiaalityöntekijänsä, joka määrittää useita lapsen sijoitukseen liittyviä asioita.

Aiempiin perhehoidon tuesta ja valvonnasta tehtyihin tutkimuksiin tämän tutkielman tulokset vastaavat monelta osin. Useammassa tutkimuksessa nousi esiin samoja teemoja kuin tämän tutkielman perhehoitajat koulutuksen ja tuen järjestämisen tärkeydestä sijoitettuun lapseen liittyen. Tässä tutkielmassa lyhytaikaiset perhehoitajat eivät kuitenkaan nostaneet merkittävästi kehittämiskohteita sijoitetun lapsen läheisiin liittyvän yhteistyön tukemisessa, vaikka he ovat tekemisissä jatkuvasti vaihtuvien lasten läheisten kanssa kovinkin kriisiytyneissä tilanteissa. Työntekijöiden tiiviimpää yhteydenpitoa ja tukea oli toivottu myös aiemmissä tutkimuksissa. Vertaistuen merkityksellisyys perhehoitajille on tärkeä tuen muoto sekä kansainvälisessä että kotimaisessa tutkimuksessa.

5 Lyhytaikaisen perhehoidon tuen ja valvonnan kokonaisuus

Suunnitelma lyhytaikaisen perhehoidon tuen ja valvonnan kokonaisuuden kehittämiseksi tehtiin yhdessä työelämäkumppanin esimiehen kanssa. Perhehoitajien vastausten perusteella

sekä yhteisen näkemyksen perusteella suunniteltiin säännöllisesti, erilaisin sisällöin toteutuva tukitapaamisten kokonaisuus.

Opinnäytetyön tekijä ja työelämäkumppanin edustaja sopivat yhteisiä tapaamisia, joissa kyselyn vastauksia ja työelämäkumppanin odotuksia käsiteltiin. Perhehoitajien vastaukset otettiin tarkasteltavaksi teemoittain ja työelämäkumppanin toiveet sekä odotukset koottiin yhteen. Kokemukset, toiveet ja ideat kerättiin konkreettisesti fläppitaululle. Tämän jälkeen lähdettiin vertailemaan kokonaisuuksia ja niiden yhtymäkohdista luomaan sekä perhehoitajien että organisaation tarpeita vastaavia tuen ja valvonnan sisältöjä. Kun tärkeimmät tapaamisten teemat oli sovittu, kartoitettiin jo olemassa olevia tuen muotoja tapaamisten sisällöiksi, joista opinnäytetyön tekijä laati ehdotuksia työelämäkumppanille. Ajatukset tapaamisten sisällöistä olivat niin yhteneväiset, että kaikki ehdotetut sisällölliset ideat toteutettiin ja niistä muodostui lopullinen tapaamiskokonaisuus.

Perhehoitajien tapaamisten tihentäminen oli tärkeä lähtökohta sekä perhehoitajien että työelämäkumppanin toiveesta. Tapaamisten lisääminen madaltaa perhehoitajien kynnystä pyytää apua, sillä tavoin myös opitaan tuntemaan ja luottamus kasvaa puolin ja toisin. Samalla myös työntekijän on helpompi havainnoida perheen tilannetta.

Sisällötä tapaamisiin kehitettiin sillä tavoitteella, että sekä perhehoitaja että organisaatio saisivat lisää varmuutta perhehoidon toteuttamiseen laadukkaasti. Perhehoitajien kanssa käytävien keskusteluiden perusteella työntekijöiden on mahdollista saada suoraan tietoa perhehoitajien jaksamisesta ja tuen tarpeesta. Samalla perhehoitajat saavat tukea työntekijältä sen hetkiseen tilanteeseensa ja tietoa mieltä askarruttaviin asioihin. Keskusteluiden pohjalta perhehoitajalle on helpompaa räätälöidä juuri tilanteeseen sopivaa tukea esimerkiksi lomitusavun tai haasteellisimmissa tilanteissa ylimääräisen työnohjauksen muodossa.

Organisaation resurssien ja aikataulujen puitteissa vuosikellomainen neljän tapaamisen kokonaisuus on mahdollista toteuttaa. (Liite 3) Suurelta osin kaikkien tapaamisten sisällön sekä niiden vaikutukset voi liittää sekä perhehoitajan tukemiseen, että perhehoidon valvontaan.

Kehityskeskustelu (Liite 4) haluttiin pitää saman kaltaisena kuin aiemmin sen havaitun toimivuuden perusteella. Omavalvontasuunnitelman (Liite 5) kehittäminen oli ollut jo keskusteluissa työelämäkumppanin kanssa ennen kyselyn tekemistä. Kun perhehoitajien vastauksista nousi erilaisten turvallisuusasioiden varmistaminen yhdeksi kehittämistoiveeksi, oli hyvin luontevaa laatia omavalvontasuunnitelma omaan organisaatioon perhehoitajille. Omavalvontasuunnitelmia lyhytaikaiseen perhehoitoon ei ole löydettävissä julkisina tiedostoina. Pitkäaikaiseen perhehoitoon liittyviä tai palveluntuottajien koko toimintaa koskevia omavalvontasuunnitelmia taas on laadittu useissa kunnissa ja palveluntuottajilta. Valvonnan portaat taulukko laadittiin omavalvontasuunnitelmaan liittyen erityisesti työelämäkumppanin omille työntekijöille hahmottamaan valvonnan eri asteita. (Liite 6). "Mikä auttaa jaksamaan" -

lomake (Liite 7) oli jo Perhehoitoliiton kehittämänä olemassa, joten sitä muokattiin työelämän kokemusten perusteella juuri tätä organisaatiota palvelemaan. Erialaisten muistilistojen laatiminen päätettiin tehdä ainoastaan perhehoitajien toiveesta, toki tämä edesauttaa myös työelämäkumppania siinä, että perhehoitajat voivat varmistaa asioita listoista erityisesti virka-ajan ulkopuolella.

Lyhytaikaisen perhehoidon tuen ja valvonnan kokonaisuus toimii vuosikellomaisesti ja on jaettu neljään eri kertaan. (Liite 3) Sisältöinä tuen ja valvonnan kokonaisuuteen sisältyvissä tapamisissa on jo aiemmin kerran vuodessa perhehoitajille pidetty kehityskeskustelu (Liite 4), jonka perhehoitajille pitää yksikön esimies ja vastaanottoperheiden vastuusosiaaliohjaaja. Kehityskeskustelun tarkoituksena on keskustella perhehoitajan sen hetkisestä tilanteesta, jaksamisesta, toiveista ja odotuksista. Kehityskeskustelu on laajasti käytössä sekä muussa työelämässä että usean perhehoitoa järjestävän tahon tukimuotona. Kehityskeskustelu on yleisesti osa organisaatioiden palaute ja johtamisjärjestelmää ja keskustelussa käsitellään yksilön tavoitteisiin ja kehittymiseen liittyviä seikkoja. (Rauramo 2012, 139-140)

Uutena tuki- ja valvontamuotona kehitettiin perhehoidossa, etenkin lyhytaikaisessa perhehoidossa vielä vähäisessä käytössä oleva vastaanottoperheen omavalvontasuunnitelma (Liite 5). Omavalvontasuunnitelma on muokattu Valviran sosiaalipalvelujen omavalvontasuunnitelma pohjaan lyhytaikaiseen perhehoitoon sopivaksi. (Valvira) Perhehoitoliiton julkaiseman perhehoidon asiantuntijapäivien koosteen mukaan omavalvonta perhehoidossa on koettu haasteelliseksi. Toisaalta asiantuntijat näkivät omavalvonnan tarjoavan perhehoitajille keinoja pysähtyä omien vahvuuksien sekä kehittämiskohteiden ja toiminnan tavoitteiden äärelle. (Perhehoitoliitto. 2019a.)

Vastaanottoperheen omavalvontasuunnitelma perustuu riskinhallintaan ja ennakointiin, jossa palveluun eli perhehoitoon liittyviä riskejä ja mahdollisia epäkohtia huomioidaan monipuolisesti. Riskinhallinnassa ja ennakoinnissa palvelujen laatua ja asiakasturvallisuutta parannetaan tunnistamalla jo ennalta ne kriittiset tilanteet, joissa toiminnan turvallinen toteutuminen on vaarassa. Riskinhallintaan kuuluu myös suunnitelmallinen toiminta epäkohtien ja todettujen riskien poistamiseksi tai minimoimiseksi sekä toteutuneiden haittatapahtumien analysointi ja jatkotoimien toteuttaminen. Vastaanottoperhehoitotoiminnan esimiehen sekä vastuutyöntekijän tehtävänä on huolehtia, että perhehoitajilla on riittävästi tietoa turvallisuusasioista. Riskinhallinta vaatii aktiivisia toimia myös perhehoitajilta. Perhehoitajilta vaaditaan sitoutumista, kykyä oppia virheistä sekä muutoksessa elämistä, jotta turvallisten ja laadukkaiden palveluiden tarjoaminen on mahdollista.

Vastaanottoperheen omavalvontasuunnitelman on tarkoitus toimia muistilistana ja ajatusten herättäjänä perhehoidon laadukkaaseen ja turvalliseen toteuttamiseen liittyvissä asioissa. Omavalvontasuunnitelmaan on sisällytetty myös asiakkaan asemaan ja oikeuksiin liittyen

Lastensuojelulain 61b § lastensuojelulaitoksilta edellyttämän Hyvää kohtelua koskevan suunnitelman sisällölliset teemat. Tarkoituksena on pohtia asiakkaan asemaa ja oikeuksia, sekä sitä, millä tavalla hyvän kohtelun suunnitelmaa voi toteuttaa lyhytaikaisessa perhehoidossa. Vastaanottoperheen omavalvontasuunnitelmaa ei julkaista, vaan se käydään kerran vuodessa keskustellen läpi perhehoitajien kanssa kotikäynnin yhteydessä. (THL 2021c; Valvira.)

Valvonnan portaat -taulukko (Liite 6) laadittiin omavalvontasuunnitelmassa olevaan pidempään avaukseen liittyen tukemaan etenkin organisaation omien työntekijöiden toimenpiteitä epäkohtien havaitsemisen jälkeen. Valvonnan portaat -taulukkoa voidaan käyttää myös havainnollistamaan perhehoitajille valvonnan eri asteiden kulkua.

Toinen uusi osa tukitapaamisten sisällöksi on ”Mikä auttaa jaksamaan” -keskustelu. (Liite 7) Keskustelua edeltää vastaanottoperheelle täytettäväksi lähetetty lomake, jonka pohjalta keskustelu käydään. Lomake on mukailtu Perhehoitoliiton toimeksiantosuhteisen perhehoidon tietopakettin liitteenä olevasta ”Mikä auttaa jaksamaan -lomakkeesta juuri tämän organisaation ja perheiden tarpeisiin sopivaksi. Tämän keskustelun on tarkoitus herättää keskustelua perhehoitajan jaksamiseen liittyvistä ja vaikuttavista asioista, sekä tuoda esille mahdollisia tuen tarpeita. (Hakkarainen & ym. 2016.)

Neljännän vuosittaisen tapaamisen sisältö määräytyy jokaisen perhehoitajan perheen tilanteen mukaan. Tämä tukitapaaminen ajoittuu tarkoituksella kesäajalle, sillä sen aikana on tarkoitus myös tavata vastaanottoperheen biologisia lapsia. Perhehoitajien biologisten lasten eli sijaissisarusten tukemista ja kuulemista on nostettu useissa eri yhteyksissä merkitykselliseksi ja kehitettäväksi perhehoidon tuen muodoksi. Lasten ja perheiden yksilöllisiin tarpeisiin vastaava perhehoito mallinnusraportissa korostetaan, että myös sijaissisarusten tukemisen kohdalla on tärkeää muistaa jokaisen lapsen yksilölliset tarpeet. Sijaissisaruksilla tulee olla avoin ja suora kontakti tuesta ja valvonnasta vastaavaan työntekijään ja heitä tulee tavata suunnitelmallisesti. (Heino & Säles 2017, 64-65)

Tukitapaamiskokonaisuuden lisäksi vastaanottoperheille tehtiin heidän toiveestaan ”Vastaanottoperheiden muistilista erityistilanteita varten” (Liite 7), niiden yllättävien tilanteiden varalle, ettei omat työntekijät ole heti saatavilla. Vastaanottoperheiden on hyvä tietää jo ennakoon tavat toimia, jos lapsen tai esimerkiksi tämän vanhempien toiminta poikkeaa sovitusta. Perhehoitajien toiveesta tehtiin myös ”Turva-asia muistilista” (Liite 8) kodin turvallisuusasioista. Kodin turvallisuuden liittyviä asioita käsitellään laajasti myös omavalvontasuunnitelmassa, mutta tiettyjen asioiden muistaminen on helpompaa, jos perheellä on sitä varten oma listansa. Tämä lista sisältää yleisimmät turva-asiat, jotka on hyvä ottaa huomioon perhehoidon arjen ja sijoitetun lapsen turvallisuutta tarkasteltaessa. Muistilistassa on myös tärkeimmät puhelinnumerot sekä linkki Suomen punaisen ristin lapsiperheen turvallisuustestiin, jonka avulla turvataitoja on hyvä käydä läpi myös lasten kanssa. (Punainen Risti)

Kaikki yksittäisetkin perhehoitajien kokemukset ja toiveet tuen ja valvonnan toteuttamisesta on huomioitu, vaikka niistä ei kokonaisuuden suunnitelmassa olisi erikseen mainittu. Useat näistä on sisällytetty tuki- tai valvontakokonaisuuksiin tai niihin ollaan suunnittelemassa kehitystyötä myöhemmin. Esimerkiksi omaan lähipiiriin kuuluvan henkilön toimiminen lyhytaikaisena lomitusperheenä on suunnittelun alla ja kehitystyötä sen suhteen tehdään. Myös perhehoitajien terveystarkastusten järjestämisen mahdollisuuksia myös lyhytaikaisille perhehoitajille on selvitetty. Tähän opinnäytetyöhön liittyen kehitettyjen tuen ja valvonnan muotojen (liite 3) lisäksi Vantaan lyhytaikaisessa perhehoidossa jatketaan jo olemassa olevien tuen muotojen, kuten työnohjauksen kuukausittaista sekä eri sisältöisten koulutusten ja vertaisuellisten aamukahvien järjestämistä.

Tuen ja valvonnan kokonaisuus otettiin käyttöön työelämäkumppanin organisaatiossa heti sen valmistuttua syksyllä 2020. Tarkoituksena on tulevaisuudessa arvioida ja pyytää palautetta perhehoitajilta sekä työntekijöiltä kokonaisuudesta säännöllisesti. Jokaisen tapaamiskerran yhteydessä perhehoitajilta pyydetään myös suullisesti palautetta tapaamiskerran sisällöstä ja sen vaikuttavuudesta. Jo ensimmäisten tukitapaamisten jälkeen perhehoitajilta on tullut positiivista palautetta kokonaisuuden sisällöstä ja tapaamisten lisääntymisestä.

Omaavaltasuunnitelma esiteltiin perhehoitajille ja työntekijöille Teams -tapaamisessa ja se on otettu positiivisesti sekä työntekijöiden että perhehoitajien taholta vastaan. Omaavaltasuunnitelman läpikäyminen sekä omaavaltaan liittyvä keskustelu on ollut myös vastaanotto-perheiden tuesta ja valvonnasta vastaavalle sosiaaliohjaajalle hyvin tärkeää perheiden tuen tarpeita arvioidessa. Tulevaisuudessa tarkoituksena omaavaltasuunnitelmakeskusteluun on ottaa mukaan työryhmästä sosiaaliohjaaja, jolla tuolla hetkellä kyseisessä perheessä on oma asiakaslapsi. Tällöin juuri sillä hetkellä sijoitetun lapsen asema ja oikeudet tulevat tarkempaan seurantaan.

Kesäloma-aikaan suunniteltu perhehoitajien omien lasten tapaamiseen liittyvä tukikäynti ei käytännön syistä ollut toteutettavissa organisaation työntekijöiden loma- ja sijaisuusjärjestelyiden takia. Tämän kaltaisen tapaamisen aikatauluttaminen on suunniteltava uudelleen, sillä sitä ei voi jättää tuen ja valvonnan kokonaisuuden ulkopuolelle tärkeytensä vuoksi.

6 Pohdinta

Opinnäytetyön tekeminen perhehoitoon sijoitettujen lasten hyvinvoinnin edistämisen sekä oman ja organisaation työn teon kehittämisen näkökulmasta toi erityisen vahvan sitoutumisen kokonaisuuden suunnitteluun. Perhehoitajien vastaukset vastasivat usealta osin myös työntekijöiden ajatuksia kehittämistä vailla olevista kohteista, mutta myös uutta tietoa perhehoitajien vastausten kautta saatiin runsaasti.

Aiheeseen liittyvän tutkimustiedon vähyys lisäsi opinnäytetyön tekijälle haastetta opinnäytetyön kirjallisen osuuden teossa, mutta toisaalta se myös kannusti luomaan uutta spesifiä tietoa puuttuvan tilalle. Tuen ja valvonnan kokonaisuus tehdään perhehoitajien tarpeita varten, jotta heillä olisi kaikki tarvittavat voimavarat ja välineet toteuttaa laadukasta perhehoitoa sijoitetuille lapsille. Tästä kaikesta hyötyvät myös viranomaiset. Tärkeämpää tutkimusta ja sen tuottamaa tietoa ei tutkielman tekijä ja organisaatio voisi toivoa.

Tietopohjan näkökulmasta sekä kyselyn vastaukset että tuotos vastaavat pitkälti suosituksia laadukkaan perhehoidon toteuttamisen edellytyksistä ja suosituksista. Suosituksessa perhehoidon toimintaohjeiden sisällöksi konsensuslausumassa todetaan seuraavasti: "Lasten ja nuorten näkökulmasta perhehoidon kokonaisuutta ohjaa turvallisuus, osallisuus, jatkuvuus ja ennustettavuus." Tähän lausumaan voidaan liittää myös kaikki muut perhehoitoon liittyvät tahot ja näiden pääperiaatteiden tulee kulkea kaikkien mukana koko perhehoidon prosessin ajan. Tässä opinnäytetyössä kaikki nämä ohjaavat seikat tulevat näkyviin sekä sijoitetun lapsen, perhehoitajan että viranomaisten näkökulmasta. Tuen ja valvonnan kokonaisuudella varmistetaan turvallisuutta, osallisuutta, jatkuvuutta ja ennakoitavuutta. Perhehoitajien tiivis tukeminen erilaisin teemoin takaa sijoitetun lapsen oikeuksien toteutumisen ja perhehoitajan hyvinvoinnin lapsen hoitoa ja kasvatusta toteuttaessa. Perhehoitajan ympärille koottu lastensuojelun ja perhehoidon työntekijöistä koottu tiimi on tärkein tuen antaja ja tämän kokonaisuuden myötä tämä tiimi kykenee toimimaan ennakoitavasti. (THL 2021, 77.)

Lasten ja perheiden yksilöllisiin tarpeisiin vastaava perhehoito -työpäpaperissa ehdotuksista laadukkaan perhehoidon toteuttamiseksi on löydettävissä yhtäläisyyksiä tämän opinnäytetyön kehittämistuotokseen. Perhehoitajien sekä sijaissisarusten tukemisesta todetaan, että perhehoitoa antavista perheistä tulee huolehtia siten, että perhehoito on turvallista kaikille osapuolille. Perhehoitajan tuen täytyy olla myös aidosti saatavilla ja tällä tuen ja valvonnan kokonaisuudella se tulee olemaan kyseisessä organisaatiossa tasapuolisesti kaikkien saatavilla.

Omavalvonnan tuominen lyhytaikaiseen perhehoitoon tukee ennakkollisen ja suunnitelmallisen valvonnan toteuttamista. Omavalvonnassa myös korostuu lapsen oikeuksien toteutumisen varmistaminen perhehoidossa. Eettisesti tämän opinnäytetyön kehittämistyön tuloksena tehty tuen ja valvonnan kokonaisuus on vaikuttava. Perhehoitajien riittävän vankan tuen kautta lapselle tarjottava turvallinen ja laadukas perhehoito on yksi perhehoidon eettisistä periaatteista. Tuen ja valvonnan kokonaisuudella palvellaan myös parhaimmillaan lapsen etua sekä toteutetaan yksilöllisen ja tasavertaisen kohtelun periaatetta. (Heino & Säles 2017, 98.)

Tämän opinnäytetyön tulosten ja etenkin tuotoksen hyödyntäminen myös muiden toimijoiden käyttöön yhteiskunnallisestikin on toivottavaa. Alan haasteena on se, että jokainen toimija toteuttaa lyhytaikaista perhehoitoa omanlaisilla tavoilla ja resursseillaan, tästä syystä selkeitä kansallisia ohjeita ei lyhytaikaiseen perhehoitoon ole. Tuen ja valvonnan osalta

kuitenkin samankaltaisia toimia on mahdollista toteuttaa riippumatta lyhytaikaisen perhehoidon toteuttamistavasta. Lyhytaikainen perhehoito tulee laajenemaan vielä koko maassa ja mitä enemmän valmiiksi mietittyjä tapoja tukea perhehoitajia on olemassa, sitä paremmin voimme vastata laajenevaan työkenttäämme. Eri tarpeiset, myös erityistarpeiset lapset tullaan sijoittamaan enenevässä määrin lyhytaikaiseen perhehoitoon ja perhehoitajien tuen tulee olla tässä kohtaa vankkaa, suunnitelmallista ja ennakoivaa.

Lyhytaikaisen perhehoidon tuen ja valvonnan kokonaisuudella tuetaan myös lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän työtä. Sosiaalityöntekijän pyytäessä arviointia lapsen sekä hänen perheensä tilanteesta, hyvin tuetulla ja valvotulla perhehoidolla ja perhehoitajien kautta saadaan lapsen tilanteesta kattavampi ja realistisempi arviointi. Tällä tavoin myös helpotetaan vastuusosiaalityöntekijän päätöstä siitä, millä tavoin lapsen tilannetta on mahdollista tukea tai minkälaisen pidempiaikaisen jatkosijoituspaikan lapsi tarvitsee.

Valtakunnallisesti perhehoidon valvonnasta sekä sen kehittämisestä puhutaan nykyään laajasti, mutta sen pääpaino on kaikessa keskustelussa pitkäaikaisessa perhehoidossa. Lyhytaikaisen perhehoidon erityisyyden sekä monenlaisten toteuttamistapojen vuoksi tutkimustakin lyhytaikaisen perhehoidon valvonnasta on olemassa todella vähän. Lyhytaikaisen perhehoidon valvonnan sisältö myös vaikuttaa olevan melko heikosti tunnettua ja käsitteen avaaminen on tärkeää työntekijöille, perhehoitajille ja sijoitetulle lapselle sekä hänen lähipiirilleen. On täysin ymmärrettävää, että sijoitetun lapsen vanhempi haluaa tietää, kuinka perhehoitajia valvotaan, jotta lapsi tulee varmasti hyvin hoidetuksi. Mitä paremmin perhehoitajat ja työntekijät valvonnan osa-alueet tuntevat, sitä helpompi heidän on vanhemman huoleen vastata ja yhteistyö lapsen ja tämän perheen kanssa on sujuvampaa.

Valtakunnallisella tasolla tuen ja valvonnan ohjeita ja linjauksia lyhytaikaiseen perhehoitoon ei ole, toiveena onkin, että tästä opinnäytetyöstä saataisiin kansalliseenkin kehittämistyöhön tukea. Tulevan hyvinvointialueuutoksen myötä tämä tuen ja valvonnan kokonaisuus voi hyvinkin olla osa uuden hyvinvointialueen toimintaohjetta lyhytaikaisessa perhehoidossa. Tuen ja valvonnan kokonaisuuden eri osa-alueet ovat täysin muokattavissa jokaisen organisaation ja toimintaympäristön tarpeisiin vastaaviksi. Omavalvontasuunnitelmaa käyttämällä perhehoitoa toteuttavien tahojen on mahdollista saada paljon tietoa perhehoitajien tilanteesta ja ajatuksista. Sekä omavalvontasuunnitelmalomakkeella että siihen liittyvällä keskustelulla voi myös tuoda lapsen oikeuksien toteuttamiseen sekä turvallisuusasioihin liittyvää tietoa perhehoitajille. Vuoden 2020 aikana on Suomeen valmistunut ensimmäinen kansallinen lapsistrategia, jossa painopisteenä on osallisuus sekä kaikkien tietoisuus lapsen oikeuksista. Perhehoitajat voivat omavalvontasuunnitelman kautta saada omaa kokemusta lasten oikeuksien toteuttamisesta ja täten myös viedä tietoa heidän oikeuksistaan lapsille itselleen. (Laisaari. 2021.)

Opinnäytetyön raportin valmistumisen pitkittyminen osoittautui kehittämishakkeelle positiiviseksi seikaksi. Tuen ja valvonnan kokonaisuus voitiin ottaa käyttöön työelämäkumppanin organisaatiossa jo ennen opinnäytetyön julkaisemista. Kokonaisuuden käyttö sekä sen sisällön toimivuuden arviointi on täten onnistunut työyhteisössä ja kokemukset on saatu liitettyä tähän raporttiin tuoreina. Positiivisen kokemuksen myötä opinnäytetyön tekijä voi suositella lämpimästi kokonaisuuden käyttöä myös muille toimijoille.

Tällä käytännönläheisellä lyhytaikaisen perhehoidon tuen ja valvonnan kokonaisuudella vastaan yhteiskunnallisesti asetettuihin suosituksiin perhehoidon laadun parantamisesta. Ennen kaikkea sillä pyritään takaamaan jokaisen sijoitetun lapsen turvallisen ja yksilöllisen perhehoidon toteutuminen.

Lähteet

- Alasuutari, P. 2005. Yhteiskuntatutkimuksen etiikasta. Teoksessa Räsänen, P. (toim.), Anttila, A-H. & Melin, H. Tutkimusmenetelmien pyörteissä. Sosiaalitutkimuksen lähtökohdat ja valinnat. Juva: WS Bookwell Oy.
- Alasuutari, P. 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. 4. uudistettu painos. Tampere: Vastapaino.
- Aluehallintovirasto. Palvelut/Valvonta. 2020a. Viitattu 4.2.2020.
<http://www.avi.fi/web/avi/valvonta;jsessionid=3BF54A8EB27FDC7891355415A8075D1D>
- Araneva, M. 2018. Lastensuojelun Perhehoito. Helsinki: Alma Talent Oy.
- Berric, J & Skiveness, M. 2012. Dimensions of high quality foster care: Parenting plus. Children and Youth Services Review. 34, 1956-1965. Viitattu 4.12.2020.
<https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2012.05.026>
- Bardy, M. 2009. Lastensuojelun ytimessä. Helsinki: Yliopistopaino Oy.
- Cooley, M.E. & Petren, R.E. 2011. Foster parent perceptions of competency: implications for foster parent training. Children and Youth Services Review. 33, 1968-1974. Viitattu 6.11.2020.
<https://doi-org.nelli.laurea.fi/10.1016/j.childyouth.2011.05.023>
- Forsell, M. 2019. Kuuden suurimman kaupungin lastensuojelun palvelujen ja kustannusten vertailu vuonna 2018. Kuusikko-työryhmän julkaisusarja 2/2019. https://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/19_06_03_Kuusikko_Lastensuojelu_2018.pdf
- Eskola, J., Suoranta, J. 2005, Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Hakkarainen, P., Kuukkanen, M. Leinonen, R. & Sipilä, L. 2016. Hyvää perhehoitoa. Toimeksiantosuhteisen perhehoidon tietopaketti. Jyväskylä: Grano.
- Heikkinen, H.L.T. 2010. Toimintatutkimuksen lähtökohdat. Teoksessa Heikkinen, H.L.T., Rovio, E. & Syrjälä, L. (toim.) Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Vantaa: Hansaprint Oy.
- Heino, T. & Säles, E. 2017. Lasten ja perheiden yksilöllisiin tarpeisiin vastaava perhehoito. Kohti perhehoidon laadun vahvistamista. Työpaperi 20/2017. Helsinki: Suomen yliopistopaino Oy. <file:///C:/Users/35840/Desktop/lasten%20ja%20perheiden%20yksil%3%B6llisiin%20tarpeisiin%20vastaava%20perhehoito%20.pdf>

Hirsjärvi, S. Hurme, H., 2001, Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö, Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2012. Tutki ja kirjoita. Hämeenlinna: Kariston kirjapaino Oy.

Hoikkala, S., Kojo, R., Tervo, J. & Aaltonen, T. 2017. Sijaishuollon ohjauksen ja valvonnan malli. Kohti lapsikeskeistä ja lapsenoikeusperustaista toimintatapaa. THL. Työpaperi 19/2017. Viitattu 4.5.2021. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/132271/URN_ISBN_978-952-302-855-5.pdf

Janhunen, T., Pitko, T. & Säles, E. Työnohjaus sijaisvanhemmuuden tukena. Viitattu 2.3.2021 https://www.perhehoitoliitto.fi/files/1141/TST_opas_pieni.pdf

Ketola, J. (toim.) 2008. Perhehoito ennen ja nyt. Teoksessa Back-Kiianmaa, R., Hakkarainen, P., Kuukkanen, M., Pollari-Urrio, P., Rabb, H. & Valkonen, L. Sijoita perheeseen. Jyväskylä: PS-kustannus. 15-26.

Kettukuja, M. 2018. "Kun sehän on kokonaisuus se perhe". Lyhytaikaisten sijaisperheiden perheyttä tekemässä ja tukemassa. Kasvatustieteiden pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Viitattu 17.4.2021. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/104672/1543242071.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Kuusikko-työryhmä. Kuuden suurimman kaupungin lastensuojelun palvelut ja kustannukset vuonna 2019. Kuusikko-työryhmän julkaisusarja 1/2019. Viitattu 9.5.2021. <https://docplayer.fi/187481731-Kuuden-suurimman-kaupungin-lastensuojelun-palvelut-ja-kustannukset-vuonna-kuusikko-tyoryhman-julkaisusarja-1-2020.html>

Laisaari, J. 2021. Vieraskynä: Suomeen on valmistunut historian ensimmäinen lapsistrategia. Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö. Viitattu 16.11.2021. <https://itla.fi/ajankoh-taista/vieraskyna/>

Lastensuojelulaki. 13.4.2007/417. Viitattu 20.3.2020. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#L13P79>

Lastensuojelulaki 8.4.2011/316. Viitattu 30.4.2020. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#a12.2.2010-88>

Lastensuojelun sijaishuollon valvonta. Valvonnan ja asiakasohjauksen Lape-työryhmä. 2019. Viitattu 3.4.2020. <https://docplayer.fi/106922336-Lastensuojelun-sijaishuollon-valvonta.html>

Lastensuojelun vastaanottoperhetoiminta. Perhehoidon ja laitoshoidon Lape-työryhmät yhteistyössä pääkaupunkiseudun ja Pihlajan vastaanottoperhetoiminnan vastaavien-/ johtavien ohjaajien kanssa. 2019. Viitattu 6.6.2021. <https://docplayer.fi/106982202-Lastensuojelun-vastaanottoperhetoiminta.html>

Lapsen oikeuksien sopimus. Viitattu 7.6.2021. <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-kokonaisuudessaan/>

Malja, M., Puustinen-Korhonen, A., Petrelius, P. & Eriksson, P. 2019. Lastensuojelun laatusuositus. STM. Viitattu 18.3.2021 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4067-3>

Maula, R. & Vaattovaara, V. 2013. Lastensuojelun lyhytaikainen perhehoito. PRIDE-valmennuksen lisämateriaali. Helsinki: Pelastakaa Lapset ry. <https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/frantic/pelastakaalapset/2016/01/26134457/Lastensuojelun-lyhytaikainen-perhehoito.pdf>

Mehtonen, M. 2018. Tietoja lastensuojelun ja perhepalvelujen kustannuksista sekä asiakasmääristä. Kunnat ja kuntayhtymät. Kuntaliitto. https://www.kuntaliitto.fi/sites/default/files/media/file/Lastensuojelun-kustannukset-ja-asiakasm%C3%A4%C3%A4r%C3%A4t_0.pdf

Murray, L., Tarren-Sweeney, M. & France, K. 2011. Foster carer perceptions of support and training in the context of high burden of care. Child & Family Social Work. 16, 149-158. Viitattu 6.11.2020. [10.1111/j.1365-2206.2010.00722.x](https://doi.org/10.1111/j.1365-2206.2010.00722.x)

Nykänen, E., Kovasin, M., Liukko, E., Blomqvist, P., Krohn, M, Ahola, S., Nurmi-Koikkalainen, P. & Jonsson, P.M. 2017. Vaikuttava valvonta osana sosiaali- ja terveydenhuollon uudistusta. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 29/2017. Viitattu 3.4.2020. https://tietokayttoon.fi/documents/10616/3866814/29_vaikuttava-valvonta-osana-sosiaali-ja-terveydenhuollon-uudistusta.pdf/ffe32373-6827-4ce2-a22a-60469ffff2c9

Ojasalo, K., Moilanen, T. & Ritalahti, J. 2014. Kehittämistyön menetelmät. Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. 3. painos. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Perhehoitolaki. 20.3.2015./263 Viitattu 20.3.2020. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150263#Pidp447451136>

Perhehoitoliitto. Lyhytaikainen perhehoito. 2020a. Viitattu 2.4.2020. https://www.perhehoitoliitto.fi/sijaisvanhemmaksi/sijaisvanhemmuus/monipuolinen_perhehoito/lyhytaikainen_perhehoito

Perhehoitoliitto. 2019a. Perhehoidon asiantuntijapäivä nosti esiin valvonnan eri ulottuvuudet. Viitattu 20.3.2021 <file:///C:/Users/35840/Desktop/Perhehoidon%20asiantuntijailta-päivä%20nosti%20esiin%20valvonnan%20eri%20ulottuvuudet%20-%20Perhehoitoliitto.html>

Perhehoitoliitto. Tietoa perhehoidosta. Toimeksiantosopimus. 2021a. Viitattu 2.4.2021. https://www.perhehoitoliitto.fi/tietoa_perhehoidosta/toimeksiantosopimus

PKS-Lapehanke. Loppuraportti. Sijaishuollon valvonta ja ohjaus. Viitattu 4.6.2020. http://www.socca.fi/files/7750/Loppuraportti_Sijaishuollon_valvonta_ja_asiakasohjaus.pdf

Punainen Risti. Lapsiperheen turvallisuustesti. Viitattu 5.5.2021. <https://www.punainen-risti.fi/punaisen-ristin-viikko/lapsiperheenturvallisuus/>

Rauramo, P. 2012. Työhyvinvoinnin portaat. Viisi vaikuttavaa askelta. Helsinki: Edita.

Räty, T. 2019. Lastensuojelulaki: käytäntö ja soveltaminen. 4. uudistettu painos. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.

Satka, M., Karvinen-Niinikoski, S., Nylund, M. & Hoikkala, S. 2005. Sosiaalityön käytäntötutkimus. Helsinki: Dark Oy.

Socca. 2019. Lapsen paras -yhdessä enemmän -hanke: Loppuraportti. Sijaishuollon valvonta ja asiakasohjaus. http://www.socca.fi/files/7750/Loppuraportti_Sijaishuollon_valvonta_ja_asiakasohjaus.pdf

Sosiaalihuollon valvonta. Omavalvonta. Valvira. Viitattu 20.4.2021. <https://www.valvira.fi/sosiaalihuolto/sosiaalihuollon-valvonta/omavalvonta>

Sosiaalihuoltolaki. 30.12.2014/1301. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301#L5P47>

THL. 2021. Eriksson, P. & Säles, E. (toim.). Lastensuojelun perhehoidon järjestäminen. Suositukset perhehoidon toimintaohjeiden sisällöiksi. Työpaperi 6/2021. Viitattu 7.8.2021. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/141024/URN_ISBN_978-952-343-627-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y

THL. 2021c. Hyvää kohtelua koskeva suunnitelma. Viitattu 26.9.2021. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/hyvaa-kohtelua-kokeva-suunnitelma>

THL. 2020a. Lastensuojelun käsikirja. Lastensuojelun palvelujärjestelmä. Viitattu 30.3.2020. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu/lastensuojelun-palvelujarjestelma>

- THL. 2021b. Lastensuojelun käsikirja. Lastensuojelun valvonta. Ilmoitusvelvollisuus epäkohdasta tai sen uhasta. Viitattu 6.6.2021. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojelun-valvonta#ilmoitusvelvollisuus%20epakohdasta>
- THL. 2020d. Lastensuojelun käsikirja. Perhehoidon prosessi. Viitattu 13.10.2020 <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot/perhehoito/perhehoidon-prosessi>
- THL. 2020c. Lastensuojelun käsikirja. Perhehoitajana toimiminen. Viitattu 2.4.2020. https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot/perhehoito/perhehoitajana-toimiminen#Valmennus_ja_rekrytointi
- THL. 2021a. Lastensuojelun käsikirja. Sijaishuollon valvonta. Viitattu 30.4.2021. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-valvonta>
- THL. 2020b. Lastensuojelun käsikirja. Sijaishuoltopaikan valinta. Viitattu 30.3.2020. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuoltopaikan-valinta>
- Valvira. Omavalvonta sosiaalipalveluissa. 2021a. <https://www.valvira.fi/sosiaalihuolto/sosiaalihuollon-valvonta/omavalvonta>
- Valkonen, L & Janhunen, T. 2016. Tutkimustietoa perhehoidon kehittämiseksi. Katsaus kansainvälisiin tutkimuksiin. THL. Työpaperi 45/2016. Viitattu 30.9.2020. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131580/URN_ISBN_978-952-302-789-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Vanderfaeillen, Van Holen, De Mayer, Gypen & Belenger. 2016. Support Needs and Satisfaction in Foster Care: Differences Between Foster Mothers and Foster Mothers. Journal of Child & Family Studies. Viitattu 6.11.2020. [10.1007/s10826-015-0320-6](https://doi.org/10.1007/s10826-015-0320-6)
- Vantaan kaupunki. Lasten vastaanottokodit. 2021. Viitattu 29.9.2021. https://www.vantaa.fi/terveys-ja_sosiaalipalvelut/lapsiperheiden_palvelut/lastensuojelu/lasten_vastaanottokodit
- Vilén, M., Seppänen, P., Tapio, N. & Toivanen, R. 2010. Kohtaamisia lapsiperheissä. Menetelmiä perhetyöhön. Helsinki: Oy Nord Print Ab.
- Väisänen, U. 2005. Perhehoitajien tuen tarve perhesijoituksessa. Pro gradu. Helsingin Yliopisto. Valtiotieteellinen tiedekunta. Yhteiskuntapolitiikan laitos. Viitattu 2.3.2021. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/12438>

Julkaisemattomat

Aho, K. 2021. Vastaanottoperhehoidon ABC. Vantaan lasten ja nuorten vastaanottoiminta.

Hiltunen, T. 2019. Sijoitusprosessi vastaanottoperheessä. Vantaan lasten ja nuorten vastaanottoiminta.

Holmberg, H. 2019. Vantaan lapsiperheiden palveluiden yhteinen arviointimalli. Koulutusmateriaali.

Karvinen, K. 2020. Vastaanottoperheyksikön perehdytysmateriaali. Vantaan lasten ja nuorten vastaanottoiminta. Vastaanottoperheyksikkö.

Uusimaa kunnat. 2018. Palvelukuvaus ja ehdottomat laatuvaatimukset. Toimeksiantosuhteinen vastaanottoperhetoiminta. Lasten sijaishuollon palvelujen hankinta Uusimaa-kunnat.

Taulukot

Taulukko 1: Kokemukset tuen toteutumisesta ja kehittämistoiveet.....	33
Taulukko 2: Kokemukset tuen toteutumisesta ja kehittämistoiveet.....	36

Liitteet

Liite 1: Perhehoitajien kokemus tuesta ja kehittämistoiveet.....	54
Liite 2: Perhehoitajien kokemus valvonnan toteutumisesta ja kehittämistoiveet	56
Liite 3: Tuen ja valvonnan kokonaisuus.....	58
Liite 4: Vastaanottoperheen kehityskeskustelu	59
Liite 5: Vastaanottoperheen omaavontasuunnitelma	60
Liite 6: Valvonnan portaat	67
Liite 7: Mikä auttaa jaksamaan -lomake.....	68
Liite 8: Vastaanottoperheen muistilista erityistilanteita varten	69
Liite 9: Turva-asia muistilista vastaanottoperheille	70

Liite 1: Perhehoitajien kokemus tuesta ja kehittämistoiveet

<p>Minkälaisena olette kokeneet kaupungin tarjoaman perhehoitajan tuen lyhytaikaisena perhehoitajana toimiessanne?</p>	
<p>Työhyvinvointiin liittyvän tuen kokemus</p>	<ul style="list-style-type: none"> ◦ Ohjaajien tuki ollut hyvää. ◦ Aamukahvit positiivinen uudistus (vertaistuki)- ◦ Tukea hyvinvoinnin ja jaksamisen ylläpitämisessä on ollut viime vuosina saatavilla- ◦ Oma tuen tarve ja omat toiveet tärkeää sanoa ääneen. ◦ Kokemus kuulluksi tulemisesta. ◦ Tukea on ollut helposti saatavilla. ◦ Mahdollisuus konsultoida lääkäriä tai psykiatrian puolen asiantuntijoita. ◦ Mentorointi. ◦ Tuki on ollut ainoastaan sijoitetun lapsen hoitoon liittyvää tukea. ◦ Pääosin lastenhoito järjestetty koulutusten ajaksi. ◦ Tuki on aika pienimuotoista. ◦ Tuki on erilaista riippuen ohjaajasta. ◦ Jaksamisen kysymistä ei tapahdu usein.
<p>Reaktiivisen tuen kokemus</p>	<ul style="list-style-type: none"> ◦ Tukea on ollut helposti saatavilla. ◦ Sosiaaliohjaajat saa nopeasti kiinni. ◦ Perhehoitajana ongelmatilanteissa kuulluksi ja ymmärretyksi tulemisen kokemus. ◦ Tuki ohjaajien osalta hyvää ja riittävää. ◦ Tuki on aika pienimuotoista. ◦ Tuki on erilaista riippuen ohjaajasta. ◦ Jaksamisen kysymistä ei tapahdu usein. ◦ Kiireellisissä tilanteissa saa tukea jos osaa kysyä ◦ Tuki on ollut ainoastaan sijoitetun lapsen hoitoon liittyvää tukea. ◦ Mahdollisuus konsultoida sekä lääkäriä, että psykiatrian puolen asiantuntijoita.

Minkälaisena olette kokeneet kaupungin tarjoaman perhehoitajan tuen lyhytaikaisena perhehoitajana toimiessanne?	
Oikeutettuihin etuihin liittyvät tuen kokemukset	<ul style="list-style-type: none"> ◦ Perhehoitajan oikeudet toteutuneet (esim. sairausloman mahdollisuus). ◦ Vapaiden ja lomituksen järjestyminen omien tarpeiden mukaan toteutunut. ◦ Säännöllinen ryhmätyönohjaus saatavilla. ◦ Koulutuksia on ollut.
Minkälaisia toiveita tai ideoita teillä on perhehoitajille annettavan tuen sisältöön tai toteutustapaan?	
Toiveet ja ideat työhyvinvointiin liittyen	<ul style="list-style-type: none"> ◦ Lähipiirin mahdollisuus toimia sijaishoitajana lyhyiden vapaiden aikana. ◦ Säännöllinen vapaa esimerkiksi yli 3kk sijoituksissa. ◦ Ongelmat ovat yleensä hyvin lapsikohtaisia, eikä niitä voi vertailla. ◦ Vertaistuki on loistava voimavara. ◦ Perhehoitajien vapaamuotoisia tapaamisia työhyvinvoinnin merkeissä. ◦ Varmuutta siihen, että tukea on saatavilla ilman, että sitä joutuu itse vaatimaan.
Toiveet oikeutettuihin etuihin	<ul style="list-style-type: none"> ◦ Perhehoitaja olisi oikeutettu terveystarkastuksiin.
Toiveet ja ideat reaktiiviseen tukeen	<ul style="list-style-type: none"> ◦ Opas, miten toimia ilta/viikonloppuisin erityistilanteissa. ◦ Yhteiset käytännöt ohjaajilla. ◦ Ohjaajan puolueettomuus ja rakentava suhtautuminen ristiriitatilanteissa vastaanottoperheen ja biologisten vanhempien välillä. ◦ Akuuteissa tilanteissa asioiden nopea eteenpäin vienti. ◦ Varmuutta siihen, että tukea on saatavilla ilman, että sitä joutuu itse vaatimaan.

Liite 2: Perhehoitajien kokemus valvonnan toteutumisesta ja kehittämistoiveet

Millä tavalla näette lyhytaikaisen perhehoidon valvonnan toteutuvan tällä hetkellä?	
Ennakollisen ja suunnitelmallisen sekä reaktiivisen valvonnan kokemus	<ul style="list-style-type: none"> ◦ Sosiaalihoajaajat käyvät perheissä ja soittavat riittävästi. ◦ Heikkoa kotien turvallisuudesta lähtien. ◦ Lomituskäytännöissä erilaisia käytäntöjä. ◦ Sosiaalihoajaajat käyvät välillä lasta tapaamassa vastaanottoperheessä. ◦ Kehityskeskustelut. ◦ Sattumanvaraista. ◦ Riittävää, sosiaalihoajaajien käynnit ja lapsen tapaamiset toimipaikassa. ◦ Aika olematonta. ◦ Valvonta ok.
Reaktiivisen valvonnan kokemus	<ul style="list-style-type: none"> ◦ Sosiaalihoajaajat käyvät välillä lasta tapaamassa vastaanottoperheessä. ◦ Sattumanvaraista. ◦ Riittävää, sosiaalihoajaajien käynnit ja lapsen tapaamiset toimipaikassa. ◦ Valvonta ok.
Lapsikohtaisen valvonnan kokemus	<ul style="list-style-type: none"> ◦ Lapsen perhehoitokuntoisuuden varmistamisen puuttuminen ennen sijoitusta. ◦ Sosiaalityöntekijät käyvät tutustumassa lapseen ja tekevät kotikäyntejä hyvin. ◦ Sosiaalihoajaajat soittavat ja käyvät tapaamassa lasta riittävästi. ◦ Lapsen kotiharjoitteluiden sopimisen ja arvioinnin vastuu jää liikaa vastaanottoperheelle (avohuollon sijoituksessa). ◦ Sosiaalihoajaajat käyvät tapaamassa lasta perheessä ja havainnoivat.

Minkälaisia toiveita tai ideoita teillä on lyhytaikaisen perhehoidon valvonnan kehittämiseksi?	
Toiveet ja ideat ennakolliseen ja suunnitelmalliseen valvontaan	<ul style="list-style-type: none"> ◦ Tarkistuslista kodin puitteiden turvallisuuteen. ◦ Yhteydenpitoa lisää työntekijöiden ja perhehoitajien välille. ◦ Selkeä ja samanlainen ohjeistus kaikille. ◦ Säännölliset ensiapukurssit. ◦ Yhteinen linja ohjaajilla. ◦ Säännöllinen kuulumisten kysely. ◦ Koulutuksia. ◦ Perhehoitajaksi ryhtyvien tarkempi perehdyttäminen tehtävän vaatimuksiin. ◦ Tilojen ja muiden turvallisuusasioiden ohjeistus.
Toiveet ja ideat reaktiiviseen valvontaan	<ul style="list-style-type: none"> ◦ Ongelmatilanteissa vastaanottoperheeseen kotikäynnille kaksi työntekijää. ◦ Yhteinen linja ohjaajille. ◦ Säännöllinen kuulumisten kysely.
Toiveet ja ideat lapsikohtaiseen valvontaan	<ul style="list-style-type: none"> ◦ Haastavan lapsen päivähoitoon laittamisen kynys matalammaksi. ◦ Selkeä ja samanlainen ohjeistus kaikille. ◦ Myös avohuollon tukitoimisijoituksissa säännöllinen tuettu tapaaminen toimipaikassa kotiharjoitteluiden lisäksi.

Liite 3: Tuen ja valvonnan kokonaisuus

Vantaan kaupunki
 Sosiaali- ja terveydenhuollon toimiala
 Perhe- ja sosiaalipalvelut
 Lapsiperheiden sosiaalityö ja lastensuojelu
 Lasten ja nuorten vastaanotto toiminnan yksikkö
 Vastaanotto perheyksikkö

1 (1)

VASTAANOTTOPERHEIDEN TUKI- JA OHJAUSTAPAAMISET

JOUUKUU-HELMIKUU

Keskustelua omaavaltasuunnitelman ja hyvän kohtelun suunnitelman pohjalta. (vastaanottoperheen kotona)

MAALISKUU-TOUKOKUU

Kehityskeskustelu (vastaanottoperheyksikössä)

KESÄKUU-ELOKUU

Tapaaminen vastaanottoperheen kotona. Sisältö vapaamuotoinen, jokaisen perheen tilanteeseen sopiva. Vastaanottoperheen biologisten lasten tapaaminen, jos mahdollista.

SYYSKUU-MARRASKUU

Keskustelua "Mikä auttaa jaksamaan" -lomakkeen pohjalta. Lomake lähetetään etukäteen vastaanottoperheille. (vastaanottoperheyksikössä)

Lisäksi perheiden tarpeiden ja tilanteiden mukaan keskusteluja ja tapaamisia. Tapaamisiin osallistuu sisällöstä riippuen vastaanottoperheiden sosiaaliohjaaja sekä yksikön vastaava ohjaaja.

Postiosoite
 PL 4710
 01030 Vantaa kaupunki

Puhelin
 043 8266590

Sähköposti
 etunimi.sukunimi@vantaa.fi

Liite 4: Vastaanottoperheen kehityskeskustelu

Vantaan kaupunki
 Sosiaali- ja terveydenhuollon toimiala
 Perhe- ja sosiaalipalvelut
 Lapsiperheiden sosiaalityö ja lastensuojelu
 Lasten ja nuorten vastaanottotoiminnan yksikkö
 Vastaanottoperheyksikkö

1 (1)

Vastaanottoperheen kehityskeskustelu

Vastaanottoperheen vanhemmat:

- Millaiseksi koet oman jaksamisesi tällä hetkellä, entä puolisosi?
- Mikä on ollut mielekästä tai palkitsevaa vastaanottoperheen vanhemman tehtäväsä?
- Mikä tehtävässä on ollut haastavaa ja miten olette selvinneet siitä?
- Onko tällä tehtävällä ollut vaikutusta sukulais/ystävyyssuhteisiin? Millainen vaikutus?
- Saatteko lähipiiristänne tukea tehtävään vastaanottoperheenä? Miten lähipiiri suhtautuu työhönne?
- Miten huolehditte omasta työssä jaksamisestanne?
- Miten huolehditte perheenne jaksamisesta?
- Miten koette työn vaikuttaneen parisuhteeseenne?
- Onko teidän helppo keskustella lasten kasvatukseen/hoitoon liittyvistä asioista? Miten ratkaisette mahdolliset erimielisyydet?
- Minkälaisia tavoitteita teillä on tässä työssä?
- Miten koette sijoitettuun lapseen liittyvien vaikeiden tunteiden käsittelyn onnistuneen? Kenen kanssa olette näistä puhuneet?
- Mitä muuta haluatte tuoda esille?

Yhteistyö työntekijöiden kanssa:

- Koetko tavoittavasi työntekijät helposti? Minkälaista yhteydenpitoa toivoisitte työntekijöiltä?
- Minkälaisena koet yhteydenpidon työntekijöihin? Mitä toiveita teillä on yhteydenpidon suhteen?
- Saatteko työhönne riittävästi tukea työntekijöiltä? Minkälaista tukea toivoisitte nykyisen tuen lisäksi?
- Koetteko saavanne riittävästi koulutusta?
- Mitä toivoisitte omasta näkökulmasta työntekijöiden kehittävän tai korjaavan vastaanottoperheyksikössä? Mihin olette tyytyväisiä?
- Mitä palautetta haluatte antaa työntekijöille?

Postiosoite
 PL 4710
 01030 Vantaan kaupunki

Puhelin
 043 8266590

Sähköposti
 etunimi.sukunimi@vantaa.fi

Liite 5: Vastaanottoperheen omavalvontasuunnitelma

Vantaan kaupunki
 Sosiaali- ja terveydenhuollon toimiala
 Perhe- ja sosiaalipalvelut/Lapsiperheiden sosiaalityö ja lastensuojelu
 Lasten ja nuorten vastaanottotoiminnan yksikkö
 Vastaanottoperheyksikkö

VASTAANOTTOPERHEEN OMAVALVONTASUUNNITELMA**SISÄLTÖ**

1	VASTAANOTTOPERHETTÄ KOSKEVAT TIEDOT	2
2	TOIMINTA-AJATUS, ARVOT JA TOIMINTAPERIAATTEET	2
3	RISKINHALLINTA.....	2
3.1	Riskien tunnistaminen	3
3.2	Riskien ja epäkohtien käsitteleminen	3
3.3	Korjaavat toimenpiteet.....	3
3.4	Muutoksista tiedottaminen.....	3
4	4 OMAVALVONTASUUNNITELMAN LAATIMINEN	3
5	ASIAKKAAN ASEMA JA OIKEUDET	4
5.1	Hyvää kohtelua koskeva suunnitelma	4
5.2	Itsemääräämisoikeuden rajoittamisen periaatteet ja käytännöt.....	4
5.3	Asiakkaan asiallinen kohtelu	4
5.4	Asiakkaan osallisuus	5
5.5	Palaute ja yhteistyö lasten vanhempien ja läheisten kanssa.....	5
6	PALVELUN SISÄLLÖN OMAVALVONTA.....	5
6.1	Hyvinvointia, kuntoutumista ja kasvua tukeva toiminta	5
6.2	Ravitseminen.....	5
6.3	Hygieniäkäytännöt.....	5
6.4	Lääkehoito.....	5
6.5	Yhteistyö eri toimijoiden kanssa	6
7	TURVALLISUUS JA TUKI.....	6
7.1	Yhteistyö turvallisuudesta vastaavien viranomaisten ja toimijoiden kanssa.....	6
7.2	Läheisverkosto	6
7.3	Toimitilat	6
8	TIETOTURVA.....	7
9	YHTEISESTI SOVITUT ASIAT TAI JATKOSUUNNITELMA.....	7
10	OMAVALTONTASUUNNITELMAN SEURANTA.....	7

1 VASTAANOTTOPERHETTÄ KOSKEVAT TIEDOT

Vastaanottoperhettä koskevat tiedot nimi: Lasten ja nuorten vastaanotto toiminta, vastaanotto- Kunnan nimi: Vantaa perhe toiminta. Vastaanottoperhe:	
Sijoitettavien lasten ikäprofiili ja asiakaspaikkamäärä []	
Katuosoite []	
Postinumero []	Postitoimipaikka []
Pääasiallinen perhehoitaja []	Puhelin []
Sähköposti []	
Toimeksiantosuhde	
Toimeksiantosopimuksen alkamispäivä []	

2 TOIMINTA-AJATUS, ARVOT JA TOIMINTAPERIAATTEET

<p>Toiminta-ajatus Lasten ja nuorten vastaanotto toiminnan yksikössä tarjotaan Vantaan kaupungin järjestämää, lastensuojelulakiin perustuvaa lastensuojelun sijaishuoltoa, jossa arvioidaan lapsen kasvua ja kehitystä, sekä sitä vaarantavia tekijöitä. Tavoitteena on sijoituksen aikana toteuttaa moniammatillinen arvio kotiin tarjottavista avohuollon tukitoimista tai huostaanoton tarpeesta yhteistyössä asiakkaan läheisverkoston ja prosista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa. Kaikki työskentely perustuu lastensuojelulakiin, sosiaalihuoltolakiin, YK:n Lapsen oikeuksia koskevaan yleissopimukseen sekä Suomen perustuslakiin.</p> <p>Vastaanottoperheyksikkö (Vape) organisoii ja toteuttaa arviointityötä sekä selvittelyä lapsen ja hänen perheensä tuen tarpeista sekä arvioi mahdollisen huostaanoton tarvetta lapsen asuessa vastaanottoperheessä. Vastaanottoperheet ottavat lapsia erilaisiin profiileihin, joista he sopivat vastaanottoperhe toiminnan vastuusosiaaliohjaajan kanssa. Vastaanottoperheitä on 25–30 ja he asuvat Vantaalla ja lähikunnissa. Vastaanottoperheissä on lyhytaikaisia sijaishuoltopaikkoja 30–40 asiakkaalle. Kaikki vantaalaiset lapset pyritään aina, kun se on mahdollista, sijoittamaan lähtökohtaisesti vastaanottoperheeseen.</p> <p>Lastensuojelu on aina arvosidonnaista, koska sen tehtävänä on ennen kaikkea olla lapsen puolella ja lasta varten. Työn keskeisimmät arvot pohjautuvat Suomen perustuslakiin (Finlex) ja kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin, sekä niiden taustalla oleviin ihmisyyttä ja ihmisoikeuksia korostaviin kansainvälisesti hyväksytyihin arvoihin.</p> <p>Vastaanotto toiminnan yksikön toiminnan perusarvoja ovat asiakaslähtöisyys, turvallisuus, lapsen etu, toiminnan perhekeskeisyys ja ammatillinen asiakkaan kohtaaminen ja kohtelu. Jokaisen asiakkaan omia voimavaroja pyritään vahvistamaan, jotta asiakkaan voimaantuminen ja muutokset olisivat mahdollisia.</p> <p>Vantaan kaupungin arvot ovat yhteinen käsitys siitä, mikä meille on tärkeää ja arvokasta. Kaupunki on sitoutunut tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseen toiminnassaan ja päätöksenteossään. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuslainsäädännön toimeenpano tapahtuu Vantaan kaupungin tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman 2017–2020 mukaisesti.</p> <p>Pohdi mitkä ovat vastaanottoperheenne omia arvoja ja toimintaperiaatteita []</p>

3 RISKINHALLINTA

Vastaanottoperhe toiminnan omavalvonta perustuu riskinhallintaan, jossa palveluun eli perhehoitoon liittyviä riskejä ja mahdollisia epäkohtia huomioidaan monipuolisesti. Riskinhallinnassa palveluiden laatua ja asiakasturvallisuutta parannetaan tunnistamalla jo ennalta ne kriittiset tilanteet, joissa toiminnan turvallinen toteutuminen on vaarassa. Riskinhallintaan kuuluu myös

suunnitelmallinen toiminta epäkohtien ja todettujen riskien poistamiseksi tai minimoimiseksi sekä toteutuneiden haittatapahtumien analysointi ja jatkotoimien toteuttaminen.

Vastaanotto-perhetoiminnan esimiehen sekä vastuusosiaalihoajaan tehtävänä on huolehtia omavalvonnan ohjeistamisesta ja järjestämisestä sekä siitä, että perhehoitajilla on riittävästi tietoa turvallisuusasioista. Riskinhallinta vaatii aktiivisia toimia myös perhehoitajilta. Perhehoitajilta vaaditaan sitoutumista, kykyä oppia virheistä sekä muutoksessa elämistä, jotta turvallisten ja laadukkaiden palveluiden tarjoaminen on mahdollista.

3.1 Riskien tunnistaminen

Vastaanotto-perhetoiminnan henkilökunta, asiakas, hänen läheisensä tai muu viranomainen voi tuoda esille vastaanotto-perheissä havaitsemiaan epäkohtia. Vastaanotto-perheen vanhempi tuo esiin havaitsemansa riskit esimerkiksi läheltä piti -tilanteiden osalta.

Ennakoi minkälaisia riskejä vastaanotto-perheenä toimimisessa voi teidän perheenne osalta esiintyä

3.2 Riskien ja epäkohtien käsitteleminen

Jos epäkohdan on huomionnut vastaanotto-perhetoiminnan työntekijä, hän keskustele ensin asiasta vastaanotto-perheen kanssa. Jos korjaavia toimenpiteitä ei toteuteta tai epäkohdan on huomannut muu henkilö, lapsen asioista vastaava sosiaalihoaja keskustele yhdessä vastuusosiaalihoajaan ja vastaanotto-perheen kanssa. Jos tämänkään jälkeen ei ole toteutettu korjaavia toimenpiteitä, vastaanotto-perhetoiminnan esimies ja vastuusosiaalihoaja ottavat asian käsittelyyn vastaanotto-perheen kanssa. Vakavimmista vaaratilanteista tai epäkohdista ilmoitetaan Vantaan kaupungin valvontatiimille, joka ottaa asian käsittelyynsä.

Miten vastaanotto-perheessänne käsitellään vaara- tai läheltä piti -tilanteet ja miten niistä ilmoitetaan?

3.3 Korjaavat toimenpiteet

Laatupoikkeamien, epäkohtien, läheltä piti -tilanteiden ja haittatapahtumien varalle määritellään vastaanotto-perhetoiminnan työntekijän kanssa korjaavat toimenpiteet, joilla estetään tilanteen toistuminen jatkossa. Tällaisia toimenpiteitä ovat muun muassa tilanteiden syiden selvittäminen ja tätä kautta menettelytapojen muuttaminen turvallisemmiksi. Korjaavista toimenpiteistä tehdään työntekijän toimesta seurantakirjaukset ja -ilmoitukset.

Miten vastaanotto-perheessänne reagoidaan ja käsitellään esille tulleet epäkohdat ja laatupoikkeamat?

3.4 Muutoksista tiedottaminen

Vastaanotto-perhe on velvollinen raportoimaan vastaanotto-perheessä tapahtuneista muutoksista vastaanotto-perhetoiminnan sosiaalihojajalle.

4 4 OMAVALVONTASUUNNITELMAN LAATIMINEN

Omaavalvonnan suunnittelusta vastaava henkilö tai henkilöt

Omaavalvontasuunnitelma laaditaan vastaanotto-perheen ja vastaanotto-perhetoiminnan henkilökunnan yhteistyönä.

Ketkä ovat osallistuneet omaavalvonnan suunnitteluun?

Omaavalvonnan suunnittelusta ja seurannasta vastaavan henkilön yhteystiedot:

Omaavalvontasuunnitelman seuranta

Omaavalvontasuunnitelma päivitetään ja tarkistetaan vuosittain.

Miten vastaanotto-perheessänne huolehditaan omaavalvontasuunnitelman päivittämisestä?

Omaavalvontasuunnitelman julkisuus

Vastaanotto-perhetoiminnan omaavalvontasuunnitelma on vastaanotto-perheille vapaaehtoinen. Omaavalvontasuunnitelma on tarkoitettu vastaanotto-perheille oman työn tueksi muistuttamaan ja pohtimaan asiakasturvallisuuteen sekä asiakkaan kohteluun liittyviä seikkoja. Ajan tasalla oleva omaavalvontasuunnitelma on vastaanotto-perheellä itsellään. Ajantasaista omaavalvontasuunnitelmaa ei tarvitse lähettää työntekijöille, eikä sitä julkaista missään. Omaavalvontasuunnitelma tarkastetaan yhdessä vastaanotto-perhetoiminnan työntekijän kanssa vuosittain.

5 ASIAKKAAN ASEMA JA OIKEUDET

5.1 Hyvää kohtelua koskeva suunnitelma

Lastensuojelulaitosten on laadittava hyvää kohtelua koskeva suunnitelma osana omavalvontasuunnitelmaa. Säännös on velvoittava vain lastensuojelulaitoksille, mutta suunnitelman laatimista on hyvä harkita myös perhekodeissa, vaikka rajoitustoimenpiteitä yhteydenpidon rajoittamista lukuun ottamatta ei näissä sijaishuoltopaikoissa voida käyttää.

Hyvää kohtelua koskeva suunnitelma sisältää tiedot:

- 1) toimenpiteistä lasten ikätasoisien itsemääräämisoikeuden vahvistamiseksi, tukemiseksi ja ylläpitämiseksi;
- 2) menettelytavoista ja hyvästä hoidosta, kasvatuksesta sekä lapsen ikään ja kehitystasoon nähden tarpeellisesta valvonnasta ja huolenpidosta, joiden avulla sijaishuolto toteutetaan ensisijaisesti ilman rajoituksia
- 3) siitä, miten rajoitusten käytön yhteydessä huolehditaan kaikkien vastaanottoperheessä olevien lasten turvallisuudesta;
- 4) siitä, miten palvelujen tai hoidon toteuttamiseen osallistuvien henkilöiden ja muiden toimintayksikössä työskentelevien tai oleskelevien turvallisuudesta huolehditaan rajoitusten käytön yhteydessä ja muissa tilanteissa, joissa heihin saattaa kohdistua väkivallan uhkaa;
- 5) siitä, miten laissa tarkoitetut rajoitukset toteutetaan ja missä tilanteissa niitä voidaan käyttää;
- 6) yleisistä toimintatavoista rajoitusten käytön jälkeen;
- 7) siitä, kuinka lapsille kerrotaan heidän muutoksenhaku- ja kantelumahdollisuuksistaan.

Katso Muistilista erityistilanteisiin

Miten vastaanottoperheessä vahvistetaan asiakkaiden itsemääräämisoikeuteen liittyviä asioita kuten yksityisyyttä, vapautta päättää itse omista jokapäiväisistä toimista ja mahdollisuutta yksilölliseen ja omannäköiseen arkeen?

Listakaa käytäntöjä, arkirutiineja ja sääntöjä, joita vastaanottoperheessänne on käytössä eri ikäisille lapsille (esim. kotiintuloajat, nukkumaanmenoika yms.)

Millä tavalla sovitte näistä sekä biologisten että sijoitettujen lasten kanssa?

5.2 Itsemääräämisoikeuden rajoittamisen periaatteet ja käytännöt

Sosiaalihuollon asiakkaan hoito ja huolenpito perustuu ensisijaisesti vapaaehtoisuuteen, ja palveluja toteutetaan lähtökohtaisesti rajoittamatta henkilön itsemääräämisoikeutta. Perhehoitoon sijoitettuihin lapsiin ei voida kohdistaa muita lastensuojelulain mukaisia rajoitustoimenpiteitä kuin yhteydenpidon rajoittaminen.

Millä tavalla vastaanottoperheessänne on varauduttu tilanteeseen, jossa sijoitetun lapsen yhteydenpitoa on rajoitettu? (sijoitettujen ja omien lasten turvallisuus, oma turvallisuutenne, käytännöt yhteydenpidon suhteen)

5.3 Asiakkaan asiallinen kohtelu

Suuri osa sosiaalipalveluista tehdyistä kanteluista koskee asiakkaan kokemaa epäasiallista kohtelua tai epäonnistunutta vuorovaikutustilannetta työntekijän/perhehoitajan kanssa. Lapsella tai hänen huoltajallaan on oikeus tehdä muistutus toimintayksikön vastuuhenkilölle tai johtavalle viranhaltijalle, mikäli hän on tyytymätön kohteluunsa. Vastaanottoperhe toiminnassa tulee kuitenkin ilman muistutustakin kiinnittää huomiota ja tarvittaessa reagoida epäasialliseen tai loukkaavaan käytökseen lasta kohtaan.

Miten vastaanottoperheessänne varmistetaan kaikkien kodissanne asuvien lasten asiallinen ja tasavertainen kohtelu?

Miten vastaanottoperheessänne varmistetaan sijoitetun lapsen vanhemman ja läheisen asiallinen ja tasavertainen kohtelu?

<p>5.4 Asiakkaan osallisuus</p> <p>Asiakkaiden ja omaisten osallistuminen laadun ja omavalvonnan kehittämiseen</p> <p>Asiakkaiden ja heidän perheidensä ja läheistensä huomioon ottaminen on olennainen osa palvelun sisällön, laadun, asiakas-turvallisuuden ja omavalvonnan kehittämistä. Koska laatu ja hyvä hoito voivat tarkoittaa eri asioita henkilöstölle ja asiakkaalle, on systemaattisesti eri tavoin kerätty palaute tärkeää saada käyttöön yksikön kehittämisessä.</p>
<p>Oman arjen osallisuus</p> <p>Miten sijoitetut lapset ja heidän läheisensä osallistuvat vastaanottoperheenne toiminnan, laadun ja omavalvonnan kehittämiseen, sekä arjen ja oman elämän suunnittelemiseen vastaanottoperheessänne?</p> <p>_____</p>
<p>5.5 Palaute ja yhteistyö lasten vanhempien ja läheisten kanssa</p> <p>Miten asiakkailta tullutta palautetta hyödynnetään vastaanottoperheessänne toiminnan kehittämisessä?</p> <p>_____</p>

6 PALVELUN SISÄLLÖN OMAVALVONTA

<p>6.1 Hyvinvointia, kuntoutumista ja kasvua tukeva toiminta</p>
<p>Millä tavalla vastaanottoperheessänne edistetään ja tuetaan sijoitettujen toimintakykyä ja hyvinvointia? (fysistä, psyykkistä, kognitiivista ja sosiaalista)</p> <p>_____</p>
<p>Millä tavalla vastaanottoperheessänne toteutetaan/tuetaan sijoitettujen lasten ja nuorten liikunta- ja harrastustoimintaa?</p> <p>_____</p>
<p>6.2 Ravitsemus</p>
<p>Miten vastaanottoperheessänne huolehditaan ja seurataan sijoitettujen lasten riittävää ravinnon ja nesteen saantia sekä ravitsemuksen tasoa?</p> <p>_____</p>
<p>6.3 Hygieniäkäytännöt</p>
<p>Miten vastaanottoperheessänne seurataan yleistä hygienia- ja nestetasoa ja miten varmistetaan, että asiakkaiden tarpeita vastaavat hygieniäkäytännöt toteutuvat laadittujen ohjeiden mukaisesti?</p> <p>_____</p>
<p>6.4 Lääkehoito</p>
<p>Miten vastaanottoperheessänne toimitaan sijoitetun lapsen lääkehoidon toteuttamisessa?</p> <p>_____</p>
<p>Missä sijoitetun lapset lääkkeet säilytetään?</p> <p>_____</p>

<p>6.5 Yhteistyö eri toimijoiden kanssa</p> <p>Sosiaalihuollon asiakas saattaa tarvita useita palveluja yhtäaikaaisesti. Lastensuojelun asiakas voi tarvita koulun, terveydenhuollon, psykiatrian, kuntoutuksen tai varhaiskasvatuksen palveluja. Yhteistyötä tehdään myös lapsen läheisten kanssa. Jotta palvelukokonaisuudesta muodostuisi asiakkaan kannalta toimiva ja hänen tarpeitaan vastaava, vaaditaan palvelunantajien välistä yhteistyötä, jossa erityisen tärkeää on tiedonkulku eri toimijoiden välillä.</p>
<p>Millä tavalla vastaanottoperheessänne huolehditaan yhteistyöstä ja tiedonkulusta asiakkaan palvelukokonaisuuteen kuuluvien muiden lapsen liittyvien yhteistyötahojen kanssa?</p> <p>_____</p>

7 TURVALLISUUS JA TUKI

<p>7.1 Yhteistyö turvallisuudesta vastaavien viranomaisten ja toimijoiden kanssa</p> <p>Sosiaalihuollon omavalvonta koskee asiakasturvallisuuden osalta sosiaalihuollon lainsäädännöstä tulevia velvoitteita. Palo- ja pelastusturvallisuudesta sekä asumisterveyden turvallisuudesta vastaavat eri viranomaiset kunkin alan oman lainsäädännön perusteella. Asiakasturvallisuuden edistäminen edellyttää kuitenkin yhteistyötä muiden turvallisuudesta vastaavien viranomaisten ja toimijoiden kanssa. Palo- ja pelastusviranomaiset asettavat omat velvoitteensa edellyttämällä mm. palovarointien olemassaolon ja toimivuuden tarkistuksen säännöllisesti. <i>Katso Turva-asia muistilista.</i></p>
<p>Miten vastaanottoperheessänne on huomioitu palo- ja pelastusviranomaisten velvoitteet ja miten niitä käsitellään sijoitettujen lasten kanssa? Millä tavalla sijoitettujen lasten kanssa käydään läpi turvataitoja- ja kasvatusta?</p> <p>_____</p>
<p>Millä muulla tavoin lasten turvallisuuteen liittyviä asioita vastaanottoperheessänne on huomioitu?</p> <p>_____</p>
<p>7.2 Läheisverkosto</p> <p>Oman läheisverkoston tuki on tärkeää vastaanottoperheille. Lähisukulaiset ja ystävät voivat olla suuressakin roolissa vastaanottoperheiden arjessa ja säännöllisesti tekemisissä perheen sekä sijoitettujen lasten kanssa.</p>
<p>Keitä aikuisia henkilöitä on säännöllisesti tekemisissä perheenne ja sijoitettujen lasten kanssa?</p> <p>_____</p>
<p>Minkälaista tukea saatte lähipiiriltänne vastaanottoperheenä toimiessanne?</p> <p>_____</p>
<p>7.3 Toimitilat</p> <p>Omavalvontasuunnitelmassa kuvataan toiminnassa käytettävistä tiloista ja niiden käytön periaatteista. Suunnitelmassa kuvataan esimerkiksi se, miten asiakkaat sijoitetaan huoneisiin tai miten varmistetaan heidän yksityisyyden suojan toteutuminen.</p> <p>Perhehoitoon tarkoitettujen tilojen tulee olla sellaiset, että ne mahdollistavat lapselle terveellisen ja turvallisen kasvuympäristön. Perhekodin pitää olla terveydellisiltä ja muilta olosuhteiltaan siellä annettavalle hoidolle sopiva. Perhekodin sopivuutta valvottaessa on kiinnitettävä myös huomiota perhekodin ihmissuhteisiin ja perhehoitajan mahdollisuuksiin ottaa huomioon ja vastata perhehoitoon sijoitettavan tarpeisiin hänen etunsa mukaisesti. Lisäksi on selvitettävä, hyväksyvätkö muut perhekodin jäsenet perhehoitoon sijoitettavan ja voiko perhehoitoon sijoitettava henkilö saada perhekodin muihin jäseniin nähden tasavertaisen aseman.</p>
<p>Millä tavalla sijoitetun lapsen henkilökohtainen tila on varmistettu vastaanottoperheessänne? Käytetäänkö lapsen henkilökohtaisia tiloja muuhun tarkoitukseen?</p> <p>_____</p>
<p>Miten vastaanottoperheen kodin, sekä sijoitetun lapsen huoneen siivous ja pyykkihuolto on järjestetty?</p> <p>_____</p>

8 TIETOTURVA

Sosiaalihuollossa kaikki asiakastiedot ovat arkaluonteisia, salassa pidettäviä henkilötietoja. Hyvältä tietojen käsittelyä edellytetään, että se on suunniteltua alkaen kirjaamisesta tietojen hävittämiseen. Sosiaalihuollon asiakastietojen salassapidosta ja luovuttamisesta säädetään sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa. *Katso Turva-asia muistilista.*

Millä tavalla vastaanottoperheessänne noudatetaan tietosuojan ja henkilötietojen käsittelyyn liittyvä lainsäädäntöä? (asiakirjojen toimittaminen viranomaisille, henkilötietojen kirjaaminen viestimiin, jne.)

Millä tavalla lasta koskevia asiakirjoja ja tietoja säilytetään ja käsitellään ja millä tavalla asiakirjat, valokuvat ja viestit poistetaan sijoituksen jälkeen?

Millä tavalla vastaanottoperheessänne huolehditaan omien tietojen salaamisesta tai rajaamisesta? (puhelinnumero, auton rekisteritiedot, sosiaalinen media yms.)

Millä tavalla vastaanottoperheessänne huolehditaan sijoituksen jälkeisen yhteydenpidon rajaamisesta sijoitetun lapsen tai tämän läheisen osalta?

9 YHTEISESTI SOVITUT ASIAT TAI JATKOSUUNNITELMA

Asiakkailta, vastaanottojärjestelmän henkilökunnalta ja riskinhallinnan kautta saadut kehittämistarpeet ja aikataulu korjaavien toimenpiteiden toteuttamisesta.

Tietoa vastaanottojärjestelmässä tapahtuvan palvelun laadun ja asiakasturvallisuuden kehittämisen tarpeista saadaan useista eri lähteistä. Riskinhallinnan prosessissa käsitellään kaikki epäkohtailmoitukset ja tietoon tulleet kehittämistarpeet ja niille sovitaan riskin vakavuudesta riippuen suunnitelma, miten asia hoidetaan kuntoon.

Sovittuja asioita:

10 OMAVALVONTASUUNNITELMAN SEURANTA

Vastaanottojärjestelmän omavalvontasuunnitelma on käsitelty tuki- ja kehityskeskustelussa.

pvm:

Liite 6: Valvonnan portaat

1 (1)

Vantaan kaupunki
 Sosiaali- ja terveydenhuollon toimiala
 Perhe- ja sosiaalipalvelut
 Lapsiperheiden sosiaalityö ja lastensuojelu
 Lasten ja nuorten vastaanottoiminnan yksikkö
 Vastaanottoerheyksikkö

Vastaanottoerhetoiminta Valvonnan portaat

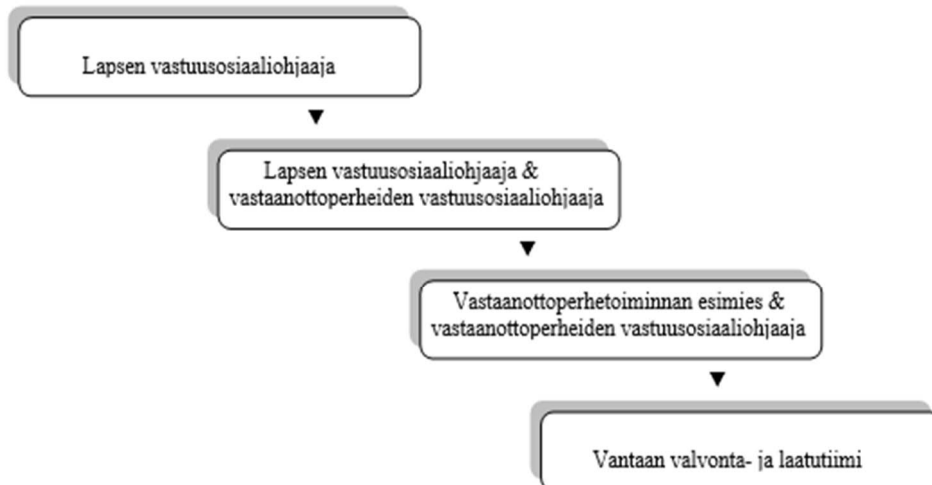
Vastaanottoerheissä tapahtuvista mahdollisista epäkohdista tieto tulee yleensä vastaanottoerhetoiminnan työntekijältä, muulta viranomaiselta tai lapsen läheiseltä.

Ensimmäinen askel asian selvittelyssä on lapsen oman sosiaaliohjaajan keskustelu epäkohtaepäilystä vastaanottoerheen kanssa.

Jos sosiaaliohjaajan ja vastaanottoerheen keskustelu ei selvitä tapausta tai poista epäkohtaa, käy lapsen oma sosiaaliohjaaja sekä vastaanottoerheiden vastuusosiaaliohjaaja uuden keskustelun vastaanottoerheen kanssa.

Jos epäkohtaan ei tämänkään jälkeen tule korjausta vastaanottoerhetoiminnan esimies ja vastaanottoerheiden vastuusosiaaliohjaaja ottavat asian käsittelyyn vastaanottoerheen kanssa.

Jos vastaanottoerhetoiminnan sisäinen toiminta ei tuota muutosta vastaanottoerheessä havaittuun epäkohtaan, vastaanottoerhetoiminnan esimies siirtää asian käsittelyn Vantaan valvonta- ja laatu tiimin vastuulle.

Postiosoite
 PL 4710
 01030 Vantaan kaupunki

Puhelin
 043 8266590

Sähköposti
 etunimi.sukunimi@vantaa.fi

Liite 7: Mikä auttaa jaksamaan -lomake

1(1)

Vantaa kaupunki
 Sosiaali- ja terveydenhuollon toimiala
 Perhe- ja sosiaalipalvelut
 Lapsiperheiden sosiaalityö ja lastensuojelu
 Lasten ja nuorten vastaanotto toiminnan yksikkö
 Vastaanotto perheyksikkö

Mikä auttaa jaksamaan ja mitä tukea tarvitsen vastaanotto perheen vanhempana

	Täysin samaa mieltä	Samaa mieltä	Osittain samaa mieltä	Eri mieltä	Täysin eri mieltä	En osaa sanoa
Tunnen jaksavani hyvin						
Minulla on joskus riittämättömyyden tunteita						
Nukun hyvin ja riittävästi						
Koen, että tämä on minun tehtäväni						
Ärsynnän helpommin kuin ennen						
Sijoitettujen lasten erilaiset kokemukset eivät vaikuta minuun liian paljon						
Ihmissuhteet läheisteni kanssa ovat kunnossa						
Minulla on usein huono omatunto suhteessa omaan perheeseeni						
Kun aloitin perhehoitajana, odotin enemmän myönteisiä asioita						
Saan riittävästi tukea, kun sitä tarvitsen						
Tarvitsen täydennyskoulutusta tai työnohjausta joihinkin asioihin						
En tarvitse vertaistukea						
Minulla on aikaa pitää itsestäni huolta ja tehdä itselleni tärkeitä asioita						
Terveystilani, ruokailu- ja/tai alkoholin käyttötottumukseni tai unirytmieni eivät ole muuttuneet						
Perheen taloudellinen tilanne ja käytännön asioiden sujuminen eivät aiheuta huolta						
Minulla on ollut huolia ja vaikeuksia jaksamisessa viime aikoina						
Minulla on tarpeeksi aikaa olla yhdessä puolisoni ja biologisten lasteni kanssa						
Minun on helppo pyytää tukea ja apua						

Lähde: Hyvää perhehoitoa: toimeksiantosuhteisen perhehoidon tietopaketti. Perhehoitoliitto.

Postiosoite
 PL 4710
 01030 Vantaa kaupunki

Puhelin
 043 8266590

Sähköposti
 etunimi.sukunimi@vantaa.fi

Liite 8: Vastaanottoperheen muistilista erityistilanteita varten

Vantaan kaupunki
 Sosiaali- ja terveydenhuollon toimiala
 Perhe- ja sosiaalipalvelut
 Lapsiperheiden sosiaalityö ja lastensuojelu
 Lasten ja nuorten vastaanotto toiminnan yksikkö
 Vastaanottoperheyksikkö

1 (1)

Vastaanottoperheen muistilista erityistilanteita varten

Jos sijoitukseen tullessa lapselta löytyy merkkejä **mahdollisesta pahoinpitelystä**:

Ota yhteys vastaanottoperheyksikön päivystykseen tai virka-ajan ulkopuolella sosiaali- ja kriisi-päivystykseen ja kerro havainnoistasi. Valmistaudu viemään lapsi lääkärin tutkittavaksi viipymättä.

Jos lapsi **ei palaa kotiharjoittelusta** sovitusti:

Yritä ensin tavoitella lasta tai vanhempaa puhelimitse. Ota yhteys vastaanottoperheyksikön päivystysnumeroon tai virka-ajan ulkopuolella sosiaali- ja kriisipäivystykseen. Vastaanottoperheen ei koskaan tarvitse mennä yksin hakemaan lasta asunnosta, vaan tulee odottaa jonkun työntekijän tuloa paikalle.

Jos lapsen **vanhempi pyrkii vastaanottoperheeseen** ilman, että tästä on sovittu ja hän on ei poistu kehotuksesta:

Soita poliisille 112. Ilmoita myös asiasta viipymättä vastaanottoperheyksikön päivystysnumeroon tai virka-ajan ulkopuolella sosiaali- ja kriisipäivystykseen.

Jos lapsi **karkaa** vastaanottoperheestä:

Tavoittele ensin lasta itse. Selvitä myös tietääkö lapsen vanhempi lapsen olinpaikkaa. Varaudu lähemään etsimään lasta. Ota yhteys vastaanottoperheyksikön päivystysnumeroon tai virka-ajan ulkopuolella sosiaali- ja kriisipäivystykseen.

Kaikissa **sijoitetun lapsen sairaustapauksissa suositellaan** käyttämään lapsi lääkärissä matalalla kynnyksellä. Ilmoita sairastumisesta ja lääkäriin menosta lapsen vanhemmalle sekä vastaanottoperheyksikköön.

Liite 9: Turva-asia muistilista vastaanottoperheille

Vantaan kaupunki
 Sosiaali- ja terveydenhuollon toimiala
 Perhe- ja sosiaalipalvelut
 Lapsiperheiden sosiaalityö ja lastensuojelu
 Lasten ja nuorten vastaanotto toiminnan yksikkö
 Vastaanottoperheyksikkö

1 (1)

VASTAANOTTOPERHEEN MUISTILISTA**Turvallisuusasiat, jotka tarkistettava säännöllisesti vähintään kerran vuodessa**

- Palovaroittimen toiminta ja patterit
- Ensisammutusvälineet (sammukspeite ja käsisammutin)
- Lasten turvaistuinten käyttökunto
- Trampoliinin ja turvaverkon kunto
- Uima-altaiden tms. turvasuojan kunto
- Lapsiporttien kunto ja tarve
- Muut kodin turvallisuutta vaarantavat asiat

Huomioitava jokapäiväisessä toiminnassa

- Lääkkeet, tulentekovälineet, pyykinpesu- ja siivousaineet sekä muut myrkylliset tuotteet on säilytettävä lukitussa kaapissa tai muutoin lapsen ulottumattomissa.
- Sijoitettujen lasten tietoja sisältävät paperit tulee säilyttää lukitussa kaapissa. Viralliset asiakirjat toimitetaan lapsen sosiaaliohjaajalle/-työntekijälle ja muut tuhotaan asian mukaisesti sijoituksen päätyttyä.
- Sijoitetun lapsen tiedot ja esimerkiksi kuukausiraportit tallennetaan tarvittaessa erilliselle muistitikulle, ei oman tietokoneeseen. Muistitikku säilytetään muiden lapsen tietojen kanssa lukitussa paikassa ja tyhjennetään lapsen lähdettyä.
- Ensiaputarvikkeet ja peruslääkevalikoima on saatavilla.
- Ulosmenoväylät vapaina tulipalon varalta.
- Isojen huonekalujen kaatumisvaaran huomioiminen ja kiinnittäminen tarvittaessa huoneiston rakenteisiin.

Tärkeät puhelinnumerot:

Vapen päivystys	043 8266590
(puhelut siirtyvät virka-ajan ulkopuolella Tammirinteeseen)	
Sosiaali- ja kriisipäivystys	09 839 24005
Tapaamispaikkatoiminta	050 302 4150
Vantaan terveysneuvonta	09 839 50000 (arkisin 8-16)
Päivystysapu	116 117 (virka-ajan ulkopuolella)
Vantaan neuvola keskitetty ajanv.	09 839 25900
Myrkytyskeskus	0800 147 111

Lapsiperheen turvallisuustesti:

www.punainenristi.fi/lapsiperheenturvallisuus

Postiosoite
 PL 4710
 01030 Vantaan kaupunki

Puhelin
 043 8266590

Sähköposti
 etunimi.sukunimi@vantaa.fi